

1995

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

YAPILARI VE KULLANILIŞLARI BAKIMINDAN

ARAPÇA VE FARŞÇA

TAMLAMALAR

Tezi Yöneten:

Doç.Dr. Mertol Tulum

Musa Duman

300

T. C.

Yükseköğretim Kurulu

Dokümantasyon Merkezi

İSTANBUL

1987

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	
BİBLİYOGRAFYA.....	
KISALTMALAR.....	
I. BÖLÜM	
YAPILARI BAKIMINDAN TAMLAMALAR	
A. İKİ KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR	
1. ARAPÇA TAMLAMALAR	
1.1. İsim Tamlaması.....	2
1.1.1. Tamlayanı İsim Olanlar.....	2
1.1.2. Tamlayanı Sıfat Cinsinden Bir Kelimenin Çokluk Hâli Olanlar.....	3
1.1.3. Tamlananı Zaman ve Mekan İsmi Olanlar.....	3
1.2. Sıfat Tamlaması.....	4
1.3. Lafzî İzâfet.....	4
2. FARŞÇA TAMLAMALAR	
2.1. İsim Tamlaması.....	6
2.1.1. Tamlayan Unsuru Sıfat Cinsinden Olanlar.....	7
2.1.1.1. Tamlayanı İsim Manası Kazanmış Sıfat Cinsinden Bir Kelime Olan İsim Tamlamaları.....	7
2.1.1.2. Tamlayanı Sıfat Cinsinden Bir Kelimenin Çokluk Hâli Olanlar.....	7
2.1.2. Tamlayan ve Tamlananı Basit Kelime Olanlar....	8
2.1.2.1. İki Unsuru da Arapça Olanlar.....	8
2.1.2.2. İki Unsuru da Farsça Olanlar.....	8
2.1.2.3. Tamlayanı Arapça Olanlar.....	9
2.1.2.4. Tamlayanı Farsça Olanlar.....	9

2.1.2.5. Bir Unsuru Türkçe Olanlar.....	9
2.1.2.6. Arapça ve Farsça Özel İsimlerle Kurulmuş Olanlar	10
2.1.2.7. Arapça ve Farsça Olmayan İsimlerle Kurulmuş Olanlar.....	10
2.1.3. Farsça Türemiş ve Birleşik Kelimelerle Kurulmuş İsim Tamlamaları.....	10
2.1.3.1. Tamlanan Unsuru Türemiş Kelime Olanlar.....	11
2.1.3.2. Tamlayan Unsuru Türemiş Kelime Olanlar.....	12
2.1.3.3. Tamlanan Unsuru Birleşik Kelime Olanlar.....	12
2.1.3.4. Tamlayan Unsuru Birleşik Kelime Olanlar.....	15
2.1.3.5. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olanlar.....	15
2.1.3.6. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olanlar.....	16
2.1.3.7. Bir Unsuru Arapça Bir İbare Olanlar.....	17
2.1.3.8. Benzerlik Edatlarıyla Kurulmuş Olanlar.....	17
2.2. Sıfat Tamlaması.....	18
2.2.1. Her İki Unsuru da Farsça Olanlar.....	19
2.2.1.1. Her İki Unsuru da Yalın Kelime Olanlar.....	19
2.2.1.2. Nitelenen Unsuru Türemiş Veya Birleşik Kelime Olanlar.....	19
2.2.1.3. Niteleyen Unsuru Türemiş Veya Birleşik Kelime Olanlar.....	21
2.2.2. Her İki Unsuru da Arapça Kelimedен Meydana Gelen Sıfat Tamlamaları.....	23
2.2.2.1. Unsurları Arasında Keyfiyet ve Kemiyeт Bakımından Uygunluk Olanlar.....	23
2.2.2.2. Unsurları Arasında Kemiyeт ve Keyfiyeт Bakımın- dan Uygunluk Olmayanlar.....	25

2.2.3	Bir Arapça Bir Farsça Kelimededen Meydana Gelen Sıfat Tamlamaları.....	26
2.2.3.1.	Niteleyen Unsuru Arapça Bir Sıfat Olanlar....	26
2.2.3.2.	Niteleyen Unsuru Farsça Bir Sıfat Olanlar....	27
2.2.4.	Unsurlarından Biri Türkçe Olanlar.....	27
B.	ÜÇ KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR	
1.	İsim Tamlaması.....	28
1.1.	Birinci Unsuru Tamlama Olanlar.....	29
1.2.	İkinci Unsuru Tamlama Olanlar.....	29
1.2.1.	İkinci Unsuru İsim Tamlaması Olanlar.....	30
1.2.2.	İkinci Unsuru Sıfat Tamlaması Olanlar.....	31
1.3.	İkinci Unsuru Arapça Bir İbare Veya Tamlama Olanlar.....	31
2.	Sıfat Tamlaması.....	32
2.1.	Birinci Unsuru İsim Tamlaması Olanlar.....	32
2.2.	Birinci Unsuru Sıfat Tamlaması Olanlar.....	33
2.2.1.	Üçüncü Kelimesi Sıfat Tamlaması Hâlinde Bulunan Ulk Unsuru Niteleyen Sıfat Tamlamaları...	33
2.2.2.	Sıfat Olan İkinci ve Üçüncü Kelimelerin İlk Kelimeyi Ayrı Ayrı Nitelediği Sıfat Tamlamaları..	34
2.2.3.	Unsurlarından Biri Arapça Tamlama Olanlar....	34
2.2.4.	Niteleyen Unsuru Lafzî İzâfet Olanlar.....	34
C.	DÖRT KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR.	
1.	İsim Tamlaması.....	36
1.1.	Tamlayan Unsuru İsim Tamlaması Olanlar.....	36
1.2.	Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olanlar.....	38
1.3.	Her İki Unsuru da Sıfat Tamlaması Olanlar....	38
2.	Sıfat Tamlaması.....	39

2.1.	Nitelenen Unsuru Tek Kelime Olanlar..... ..	39
2.2.	Nitelenen Unsuru Tamlama Olanlar..... ..	40
Ç.	BES VE DAHA FAZLA KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR	
1.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Tamlamalar..... ..	41
2.	Altı Kelimeyle Kurulmuş Tamlamalar..... ..	42
3.	Yedi Kelimeyle Kurulmuş Tamlamalar..... ..	43

II. BÖLÜM

KULLANILIŞLARI BAKIMINDAN TAMLAMALAR

A.	BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ YÜKLEMİN İSİM UNSURUNU TEŞKİL EDEN TAMLAMALAR	
1.	Tamlamada Yardımcı Fiile Bağlanan Unsurun Cins ve Yapısına Göre Tamlamalar..... ..	44
1.1.	İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda..... ..	44
1.1.1.	Arapça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar..	45
1.1.1.1.	Fâil İsmiyle Bağlananlar..... ..	45
1.1.1.2.	Meful İsmiyle Bağlananlar..... ..	45
1.1.1.3.	Mastarlarla Bağlananlar..... ..	46
1.1.1.4.	Sıfat-ı Müşebbehelerle Bağlananlar..... ..	48
1.1.1.5.	İsim Olan Diğer Kelimelerle Bağlananlar..... ..	48
1.1.2.	Farsça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar ..	49
1.1.2.1.	Yalın Kelimeyle Yardımcı Fiile Bağlananlar... ..	49
1.1.2.2.	Birleşik Kelimeyle Yardımcı Fiile Bağlananlar ..	50
1.1.2.3.	Türemiş Kelimeyle Yardımcı Fiile Bağlananlar. ..	50
1.1.3.	Bütünüyle Tamlama Hâlinde Bağlananlar..... ..	51
1.2.	Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda..... ..	54
1.2.1	Arapça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar ..	54
1.2.1.1.	Fail İsmiyle Bağlananlar..... ..	54

1.2.1.2.	Meful İsmiyle Bağlananlar.....	55
1.2.1.3.	Mastarlarla Bağlananlar.....	56
1.2.1.4.	Sıfat-ı Müşebbehelerle Bağlananlar.....	57
1.2.1.5.	İsim Olan Diğer Kelimelerle Bağlananlar.....	58
1.2.2.	Farsça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar..	58
1.2.2.1.	Yalın Kelimeyle Bağlananlar.....	58
1.2.2.2.	Birleşik Kelimeyle Bağlananlar.....	59
1.2.2.3.	Türemiş Kelimeyle Bağlananlar.....	60
1.2.3.	Bütünüyle Tamlama Hâlinde Bağlananlar.....	62
1.3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	64
1.3.1.	Arapça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar..	64
1.3.1.1.	Fail İsmiyle Bağlananlar.....	64
1.3.1.2.	Meful İsmiyle Bağlananlar.....	65
1.3.1.3.	Mastarlarla Bağlananlar.....	65
1.3.1.4.	İsim Olan Diğer Kelimelerle Bağlananlar.....	66
1.3.2.	Farsça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar..	66
1.3.2.1.	Yalın Kelimeyle Bağlananlar.....	66
1.3.2.2.	Birleşik Kelimeyle Bağlananlar.....	67
1.3.2.3.	Türemiş Kelimeyle Bağlananlar.....	68
1.3.3.	Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Bağlananlar.....	69
1.4.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	71
1.4.1.	Arapça Kelimeyle Bağlananlar.....	71
1.4.2.	Farsça Kelimeyle Bağlananlar.....	71
1.4.3.	Bütünüyle Tamlama Hâlinde Bağlananlar.....	72
1.5.	Altı Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	73
1.6.	Yedi Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	73
2.	Yardımcı Fiille Birleşen İlk Kelimesi Dışında Kalan Kelime Veya Gruplarının Görev ve Fonksiyonlarına Göre Tamlamalar.....	73

2.1.	Fail Fonksiyonunda Olanlar.....	74
2.2.	Nesne Fonksiyonunda Olanlar.....	75
2.3.	Datifli Tamlayıcı Fonksiyonunda Olanlar.....	76
2.4.	Lokatifli Tamlayıcı Fonksiyonunda Olanlar.....	77
2.5.	Ablatifli Tamlayıcı Fonksiyonunda Olanlar.....	79
2.6.	Zarf Fonksiyonunda Olanlar.....	79
B.	YÜKLEM İSMİ OLARAK KULLANILAN TAMLAMALAR	
1.	İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	80
1.1.	İlk Unsuru Arapça Bir Kelime Olanlar.....	81
1.2.	İlk Unsuru Farsça Bir Kelime Olanlar.....	82
2.	Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	84
2.1.	Arapça Olan İlk Kelimesi Yüklem İsmi Durumunda Kalanlar.....	84
2.2.	Farsça Olan İlk Kelimesi Yüklem İsmi Durumunda Kalanlar.....	84
2.3.	Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Yüklem İsmi Duru- munda Olanlar.....	85
3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	87
3.1.	Arapça Olan İlk Kelimesi Yüklem İsmi Durumunda Kalanlar.....	87
3.2.	Farsça Olan İlk Kelimesi Yüklem İsmi Durumunda Kalanlar.....	87
3.3.	Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Yüklem İsmi Duru- munda Kalanlar.....	88
4.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	89
4.1.	Arapça Olan İlk Kelimesi Yüklem İsmi Durumunda Kalanlar.....	89

4.2.	Farsça Olan İlk Kelimesi Yükleme İsmi Durumunda Kalanlar.....	89
4.3.	Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Yükleme İsmi Durumunda Olanlar.....	89
5.	Altı Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	90
6.	Yedi Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	90
C.	FAİL OLARAK KULLANILAN TAMLAMALAR	
1.	İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	91
1.1.	Fiil Cümlesinin Faili Olanlar.....	91
1.2.	İsim Cümlesinin Faili Olanlar.....	94
2.	Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	95
2.1.	Fiil Cümlesinin Faili Olanlar.....	95
2.2.	İsim Cümlesinin Faili Olanlar.....	97
3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	98
3.1.	Fiil Cümlesinin Faili Olanlar.....	98
3.2.	İsim Cümlesinin Faili Olanlar.....	101
4.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda.....	101
4.1.	Fiil Cümlesinin Faili Olanlar.....	101
4.2.	İsim Cümlesinin Faili Olanlar.....	102
Ç.	NESNE OLARAK KULLANILAN TAMLAMALAR	
1.	İki Kelimeyle Kurulmuş olanlar.....	103
1.1.	Belirtili Nesne Olanlar.....	103
1.2.	Belirtisiz Nesne Olanlar.....	104
2.	Üç Keliyle Kurulmuş Olanlar.....	104
3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	105
4.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	106
D.	ZARF OLARAK KULLANILAN TAMLAMALAR	

1.	İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	107
1.1.	Türkçe Edatlarla Zarf Olanlar.....	107
1.1.1.	"ile" edatıyla.....	107
1.1.2.	"-la/-le" ekiyle.....	108
1.1.3.	"-layın/-leyin" ekiyle.....	108
1.1.4.	"birle" edatıyla.....	109
1.1.5.	"üzere" edatıyla.....	109
1.1.6.	"gibi" edatıyla.....	110
1.2.	Yapısındaki Edat Veya Edat Gibi Kullanılan Kelime Dolayısıyla Zarf Olanlar.....	111
2.	Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	112
2.1.	Türkçe Edatlarla Zarf Olanlar.....	112
2.1.1.	"ile" edatıyla.....	112
2.1.2.	"-la/-le" ekiyle.....	113
2.1.3.	"için" edatıyla.....	114
2.1.4.	"gibi" edatıyla.....	114
2.1.5.	"üzere" edatıyla.....	115
2.2.	Yapısındaki Edat Veya Edat Gibi Kullanılan Kelime Dolayısıyla Zarf Olanlar.....	116
3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	117
3.1.	Türkçe Edatlarla Zarf Olanlar.....	117
3.1.1.	"ile" edatıyla.....	117
3.1.2.	"-la/-le" ekiyle.....	118
3.1.3.	"için" edatıyla.....	118
3.1.4.	"gibi", "üzere" edatlarıyla.....	119
3.2.	"ber, mânend" unsurlarıyla.....	120
E.	TAMLAYICI OLARAK KULLANILAN TAMLAMALAR	
1.	Datifli Tamlayıcılar.....	121
1.1.	İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	121
1.2.	Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	123
1.3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	124
1.4.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	125
2.	Lokatifli Tamlayıcılar.....	125
2.1.	İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	125
2.2.	Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	126
2.3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	127
2.4.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	128

3.	Ablatifli Tamlayıcılar.....	129
3.1.	İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	129
3.2.	Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	130
3.3.	Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	131
3.4.	Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	132
3.5.	Altı Kelimeyle Kurulmuş Olanlar.....	132
	Özet.....	133

ÖN SÖZ

Türkçe, tarihi gelişim içinde bütün gelişmiş diller gibi başka dillerden de kelime ve gramer şekilleri almıştır. Gerek İslâm'ın dili, gerekse ilim dili olması dolayısıyla Arapça'nın, köklü bir edebî geleneğe sahip olması dolayısıyla da Farsça'nın tesiri altında kalan dilimize, bilhassa 15. asırdan başlayarak, her iki dilden de çok sayıda kelime ve gramer şekilleri girmiştir. Bu gramer şekilleri arasında ise tamlamalar oldukça fazla kullanılmışlardır. O kadar ki, Osmanlı Türkçesi denildiğinde bu gün, çok sayıda tamlamanın yer aldığı metinler akla gelmektedir.

Osmanlı Türkçesi ile ilgili yapılmış çalışmalarda bu gramer şekilleri üzerinde kelime seviyesinde durulmuştur. Tamlamalarla ilgili hususlar iki kelimeyle teşkil edilmiş olanları dikkate alınarak incelenmiş, ikiden çok kelimeyle teşkil edilen tamlamalar üzerinde pek durulmamıştır. Oldukça çok kullanılmış bu yabancı gramer şiklinin Türkçe'de cümle içinde ne gibi fonksiyonlar yüklendiği hususu ise üzerinde hemen hemen hiç durulmamış bir konudur. Bu sebeple, bu çalışmada Arapça ve Farsça tamlamaların yapı özellikleri ile cümle içindeki fonksiyonları geniş bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmamızın malzemesi aşağıdaki eserlerden derlenmiştir:

1. Münâzara-i Sultân-ı Bahâr bâ-Şehriyâr-ı Şitâ, Lâmi'î Çelebi (1472-1537), İzzet Efendi Matbaası, İst. 1290, 75 s.
2. Seyâhat-nâme, Evliyâ Çelebi (1611-1682), İkdâm Matbaası, Dersaadet 1315 (1. cilt 27-129. sayfalar arası).
3. Cihân-nümâ, Kâtip Çelebi (1609-1657), Müteferrika basımı m. 1732 (1-100. sayfalar arası).
4. Tuhfetü'l-Harameyn, Yusuf Nâbî (1640-1712), Dâru't-tıbâ-ati'l-âmire, İst. 1265 (m. 1848), 112 s.

Çalışmada, yukarda zikredilen eserlerde kullanılmış olan bütün tamlamalar yapıları ve kullanılışları bakımından iki ana bölüm hâlinde incelenmiştir. Birinci bölüm, kendi içinde tamlamaların kelime sayısına göre sınıflandırılmasını içine almakta-

dır. Tamlamaların cinsleri ve yapı özellikleri bu sınıflandırma içinde ayrıca tespit edilmiştir. İki kelimeyle kurulmuş tamlamalar, terkibi teşkil eden kelimelerin cins ve yapı özelliklerine göre de ayrıca sınıflandırılmışlardır. İki kelimeden fazla kelimeyle kurulmuş tamlamalarda bu sınıflandırma tekrar edilmiş, bu defa tamlamayı teşkil eden unsurların cins ve özelliklerine göre bir sınıflandırma yapılmıştır. Tamlamaların bu sınıflandırma içinde taşıdıkları türlü özellikler kısa ifadelerle belirtildikten sonra misaller, yukarıda zikredilen metinlerde geçtiği şekliyle sıralanmıştır.

İkinci bölümde tamlamalar, önce cümle unsuru oluşlarına göre sınıflandırılmışlar, bu sınıflandırma içinde kelime sayısına göre ayrıca değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır. Her unsurun fonksiyonuyla ilgili olarak, kendi bahislerinde bir takım sınıflandırmalar daha yapılmıştır. Bu son sınıflandırma ise cümle içinde yer alan tamlamanın bütün olarak sahip olduğu fonksiyon esasına göre yapılmıştır. Türkçe yardımcı fiillerle birleşik fiil kurmuş tamlamalar, birleşik fiile hangi fonksiyonlarda katıldığına ve yardımcı fiile bağlanan unsurun cinsi ve yapısına göre; fail olarak kullanılmış tamlamalar, hangi cins cümlenin faili olduklarına göre; zarf olarak kullanılmış tamlamalar, hangi unsurlarla birleşerek zarf olduklarına göre; tamlayıcı olarak kullanılmış olanlar ise aldıkları eke göre tasnif edilmiş, bütün bu tasnifler de ayrıca kelime sayısına göre sıraya konulmuştur. Birinci bölümde olduğu gibi, bahislerle ilgili misaller belirtilen özelliği aksettirecek şekliyle aynen sıralanmışlardır.

Görülebileceği gibi bu çalışma, 16. ve 17. asırlara ait yaklaşık dört yüz sahifelik bir metin üzerinde yapılmıştır. Bu konuda, sahası ve malzemesi genişletilerek Osmanlı Türkçesinin bütünü içinde yapılacak bir çalışma tabii ki daha doyurucu ve meseleyi aydınlatıcı olacaktır. Bu çalışmada incelediğimiz metinlerin malzemesine dayanarak ortaya konulan tasnif sisteminin, tamlamaların hemen bütün cins ve kullanılışlarını aksettirecek teferruatta olduğundan, bu mevzuda yapılacak incelemelere bir çıkış noktası teşkil edebileceği ümit edilir.

Bu inceleme, çalışmamın her safhasında yararlandığım hocam Sayın Doç.Dr. A. Mertol Tulum'un ilmi tecrübesi ve yakın alakası neticesinde ortaya ıktı. Burada kendilerine ve bilgilerinden istifade ittiğim bölümümüzün diğer hocalarına şükranlarımı arz ederim.

Musa Duman

BİBLİYOGRAFYA

- ASIM (Mütercim); El-Ukyânûsü'l-Basît fî Terceme-ti'l-Kâmûsü'l-Muhît, I-III cilt, 1283
- DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1970
- DİLÇİN, Cem. (Düzenleyen); Yeni Tarama Sözlüğü, TDK yay. Ankara 1983
- HÜSEYİN KAZIM KADRÎ; Büyük Türk Lügati, I-IV cilt, Ankara 1928, 1943, 1945
- MUSTAFA b. ŞEMSEDDİN; Ahterî-i Kebîr, Matba'a-i âmire, 1289
- SERTOĞLU, Mişhat; Osmanlı Tarih Lügati, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986
- STEINGASS, F.; A Comprehensive Persian-English Dictionary, Second impression, London 1930
- ŞEMSEDDİN SAMÎ; Kâmûs-ı Türki, Dersa'âdet 1317
- TİMURTAŞ, F. Kadri; Osmanlı Türkçesi Grameri, 3. baskı, İstanbul 1980

KISALTMALAR

MB	Münâzara-i Sultan-ı Bahar bâ-Şehriyâr-ı Şitâ
CN	Cihân-nümâ
SN	Seyâhat-nâme
TH	Tuhfetü'l-Harameyn

YAPILARI VE KULLANILIŖLARI BAKIMINDAN

ARAPÇA VE FARŖA TAMLAMALAR

I. BÖLÜM

YAPILARI BAKIMINDAN TAMLAMALAR

A. İKİ KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR

Üzerinde çalıştığımız metinlerde en yaygın olarak kullanılmış tamlamalar iki kelimeyle kurulmuş olanlardır. Bu tamlamalar umumiyetle karmaşık benzetmelerden uzak, sade manalı gruplardır. Bu grup, manaca münasebeti düşünülen iki kelimenin yanyana gelerek hususî şartlarda birleşmesiyle meydana gelmektedir.

Tek bir karşılıkla olduğu gibi, bir takım tasarruflarla muhtelif karşılıklarla da Türkçeye çevirebileceğimiz bu tamlamalar isim veya sıfat tamlaması şeklinde iki ana gruba ayrılmaktadırlar. Bu iki grubun yanında Arapçada "izâfet-i lafziyye" denilen bir tamlama cinsi daha vardır. Gerek şekil, gerekse mana bakımından farklı özelliğe sahip olan bu tamlamayı Arapça tamlamalar içinde ayrı bir grup olarak değerlendirmek lazımdır.

Bu tamlamaların -Arapça olsun, Farsça olsun- mana ve yapıları bakımından bir takım farklı özellikleri vardır. Onların hangi cins tamlama olduklarını tesbit etmemiz de bu özellikleri vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Arapça tamlamalar Arapça, Farsça tamlamalar da Farsça kaideye göre yapılmaktadırlar. Bu tamlamaların isim veya sıfat tamlaması olmaları çoklukla ikinci unsurun cinsine göredir; ancak bazı durumlarda birinci unsur da tamlamanın cinsini tayin etmektedir. Sırası geldiğinde misalleriyle izah edilecektir.

1. ARAPÇA TAMLAMALAR

Arapça isim tamlaması (terkîb-izâfî), sıfat tamlaması (terkîb-i tavsîfî) ve lafzî izâfet (izâfet-i lafzîyye) olmak üzere üç çeşit tamlama vardır. Bu tamlamalar Arapça kelimelerle ve kaidesine uygun olarak yapılmaktadırlar.

1.1. İsim Tamlaması

Arapça isim tamlaması iki unsuru, yani hem tamlayanı hem de tamlananı isim veya isim cinsinden bir kelime olan terkiptir. Arapçada Türkçedekinin aksine birinci kelime tamlanan, ikinci kelime tamlayan unsurdur. Tamlamanın manası da buna göre düşünölmelidir. İsim tamlamasının tamlayan unsuru çoklukla isim veya isim cinsinden bir kelime olmakla beraber, sıfat cinsinden bir kelime de olabilmektedir. Tamlayan unsurun sıfat cinsinden bir kelime olduğu halde isim gibi muamele görmesi tamlanan unsurun manasıyla ilgilidir. Böyle tamlamaların cinsini tesbit etmek için onun cümle içindeki manasına dikkat edilmelidir. Bu durumda tamlayan unsur genellikle çokluk halde bulunmakta ve isim gibi kullanılmış olmaktadır.

Metinlerimizde zaman ve mekan isimleriyle de tamlama kurulmuş ve bu kelimeler sadece isim tamlamasının tamlanan unsuru olarak kullanılmışlardır.

Buna göre metinlerimizde bulunan iki kelimeyle kurulmuş Arapça isim tamlamaları aşağıdaki şekillerde gruplandırılmışlardır.

1.1.1. Tamlayanı İsim Olanlar:

seyyidetü'n-nisâ TH,101/7; mâü'l-hayât MB,4/16;

sehmü'l-mevt MB, 59/7; 'mâdü'd-dîn CN,12/12;
kubbetü'l-mi'râc TH, 45/7; 'aynü's-sevr MB,25/17;
bakıyyetü's-seyf SN, 79/22; dârü'z-ziyâfe SN,115/
16; şemsü'l-milleti ve'd-dîn MB, 37/8; mâlikü'l-
mülk SN,38/11; râihatü'l-'anber SN, 31/7;
esîru'l-batn MB,71/21; kadîmü'l-eyyâm MB,6/7-8;
kilîdü'l-bahreyn SN,94/21; mefharu'l-mevâlî MB,
37/17; zeynü'l-evtâd ve'l-ebrâr MB,63/6; sadru'l-
mehâfil MB,64/17; merci'u'l-ahâlî MB 37/17-18;
kuhlu'l-cevâhir MB, 73/21; hasretü'l-mülûk SN,32/
17; mintakatü'l-burûc CN,21/31; mesâlikü'l-memâ-
lik CN,12/28; muhakkiku'l-fürû' ve'l- usûl MB,
37/7

1.1.2. Tamlayanı Sıfat Cinsinden Bir Kelimenin Çokluk Hâli
Olanlar:

Bu çeşit tamlamaların tamlayan unsuru sıfat cin-
sinden bir kelime olmakla beraber isim gibi kulla-
nılmıştır. Tamlanan unsur fail ismi, tafdil ismi
veya "hayr, seyyid, sultan... vb." umumî vasıf bil-
diren kelimelerdir. Bu tamlamaların tamlayan unsuru
genellikle çokluk halde bulunmaktadır. Metinlerimiz-
de geçen misalleri şunlardır:

müdakkiku'l-ma'kûl ve'l-menkûl MB, 37/8;
ekberu'l-muhakkıkîn TH,31/10; eşheru'l-vâsılîn
TH,31/10; hayru'l-mücâhidîn SN,32/23; seyyidü's-
şühedâ TH, 105/24; sultânü'l-evliyâ TH, 11/1;
sultânü'l-guzât MB,64/15; burhânü'l-asfiyâ TH,
11/1;

1.1.3. Tamlananı Zaman ve Mekan İsmi Olanlar:

kable't-tûfân SN,37/12; ba'de's-selâm SN,29/15;

ba'de'd-du'â SN, 30/15; ba'de'l-yukûf CN, 51/16;
beyne'n-nevm ve'l-yakaza SN, 28/15; tahte'l-'anâ-
sır CN, 71/14; tahte'r-rîh CN, 93/15; tahte'l-ufuk
CN, 95/1; fevka'l-ufuk CN, 95/2;

1.2. Sıfat Tamlaması

Arapça sıfat tamlaması metinlerimizde fazla kul-
lanılmamıştır. İsim tamlaması bahsinde (1.1) belir-
tilen hususların dışında, ikinci kelime sıfat cin-
sinden bir kelime olduğu zaman tamlama sıfat tamlama-
ması olmaktadır. Sıfat tamlamasında Türkçedekinin
aksine ilk unsur nitelenen, ikinci unsur niteleyen
olmaktadır. Arapça sıfat tamlamasında nitelenen ve
niteleyen arasında keyfiyet ve kemiyet bakımından
uygunluk olması lazımdır. Metinlerimizde geçen misal-
leri şunlardır:

Muhammedü'l-Mustafâ SN, 32/22; berdü'l-harîf MB,
56/2; sidretü'l-müntehâ MB, 34/23; seb'u'l-mesânî
SN, 31/11

1.3. Lafzî İzâfet

Lafzî izâfet üzerinde çalıştığımız metinlerde ol-
dukça fazla kullanılmıştır. Yapısı itibariyle isim
tamlamasına benzemekle beraber, mana bakımından ta-
mamen farklı bir özellik arz eden bu terkipleri, vi-
ne manalarından hareketle, Arapça birleşik sıfat ka-
bul etmek mümkündür. Birinci kelime sıfat-ı müşebbe-
he, fail ismi, meful ismi gibi sıfat, ikinci kelime
de isim cinsinden bir kelime olmaktadır. Bununla be-
raber, aynı özelliği taşıyan her terkip lafzî izâfet
olmamaktadır. (Meselâ: esîru'l-batn MB, 71/21)

Bu tamlamalar aslında, şekil olarak tamlama olsa-

lar bile, mana olarak tamlama sıyılmayabilirler. Görüleceği gibi Arapçanın bu şekilleri Türkçenin ve Farsçanın birleşik sıfatlarının tam karşılığıdır. Cümle içindeki fonksiyonları Türkçe veya Farsça sıfat tamlamalarının niteleyen unsurudur. Metinlerimizdeki misalleri şunlardır:

kasîru'l-kâme SN,29/5; taviû'l-kad CN,66/28;
serî'u'l-hazm SN,118/19; garîbü'd-diyâr TH, 14/18
'adîmü'l-iktidâr TH,12/5; batîü'l-hareke CN,92/18;
'adîmü'l-ihtimâl TH,22/15; kesîru't-taksîr SN,28/10;
kabîhu'l-vech CN,100/1; 'azîmü's-şân CN,97/10;
asferu'l-levn SN,30/5; abûsu'l-vech SN,63/19;
fârigu'l-bâl MB,30/13; vâcibü'l-vücûd CN,8/31;
fârigu'l-cinân MB,8/4; vâcibü's-seyr SN,34/20;
mün'adîmü'l-ihtimâl TH,47/7; münşerihu'l-bâl TH,16/
10; muzdaribü'l-hâl SN,29/11; münkalibü'l-âmâl MB,
51/20; muzdaribü'l-ahvâl MB,51/19; mühîbü's-şekl MB,
25/18; müstecâbü'd-da'vâ SN,28/17; mutlaku'l-'inân
MB,8/3; mu'tellü'l-'ayn MB,47/12; muhtellü'd-dimâğ
MB,47/15; müreffehü'l-hâl CN,30/13; muhassalü'l-â-
mâl TH,16/19; mesdûdu'l-meşâmm MB,54/11; ebediyyü'l-
hafâ CN, 61/18; ebediyyü'z-zuhûr CN,61/18; merziy-
yü'l-hâl MB,32/1

2.

FARSÇA TAMLAMALAR

Farsçada isim tamlaması ve sıfat tamlaması olmak üzere iki çeşit tamlama vardır. Bu tamlamalar, üzerinde çalıştığımız metinlerde Arapça tamlamalara nisbetle daha çok kullanılmışlardır. Farsçada, asıl manaıyla sıfat olan melimelerin yanında, işlek bir birleşik sıfat sisteminin olması bu cins tamlamalar için geniş bir malzeme imkanı sağlamıştır. Arapça kelimelerle, hatta fazla olmamakla beraber, Türkçe kelimelerle de Farsça tamlama kurulmuştur.

Bu tamlamaların kelimeleri Farsça-F arapça, Farsça-Arapça, Arapça-F arapça ve Arapça-Arapça düzenindedirler. Aynı şekilde Türkçe kelimelerle de kurulan bu tamlamalar, isim veya sıfat tamlaması olarak, metinlerimizde oldukça fazla kullanılmışlardır.

Farsça tamlamaların cinsini tesbit etmek için, Arapça tamlamalarda olduğu gibi, ikinci unsurun isim mi sıfat mı olduğunu bakılmalıdır. Yukarda, Arapça isim tamlaması bahsinde temas edilen husus Farsça tamlamalarda da vardır. Sırası geldiğinde misalleriyle temas edilecektir.

2.1. İsim Tamlaması

Tamlamaların cinsini tesbit etmek için, esas olarak ikinci kelimenin, daha doğrusu ikinci unsurun cinsine bakılmalıdır. Yukarda izah edilen (1.1.) şeklin dışında, tamlama ikinci unsurun isim veya bu cinsten bir kelime olması hâlinde isim tamlaması olmaktadır.

Türkçede olduğu gibi Farsçada da sıfat tamlamasında niteleyen unsurunun çokluk hâlde olmaması sebebiyle isim tamlaması olan tamlamalar vardır. Bu tamlamalar da ikinci kelimelerinden dolayı isim tamlaması olmuşlardır. Hakikatte çokluk halde bulunan bu ikinci unsurlar isim gibi kullanılmaktadırlar.

Metinlerimizdeki isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurları, basit kelime olduğu gibi birleşik veya türemiş kelimelerden, "ve" edatıyla kurulmuş gruptan, Arapça tamlama ve ibarelerden ve benzerlik edatlarından da meydana gelebilmektedir.

Bu şekilde iki kelimeyle teşekkül etmiş isim tamlamaları tamlamayı teşkil eden kelimelerin yapılarına göre tasnif edilerek tesbit edilmişlerdir.

2.1.1. Tamlayan Unsuru Sıfat Cinsinden Olanlar:

Sıfat cinsinden olan bazı kelimeler her hangi bir varlığın adı olarak isim manası kazanmışlardır. Bazı kelimeler de çokluk halde olduklarında isimleşmektedirler. Bu kelimelerin tamlayan olmaları hâlinde tamlama isim tamlaması olmaktadır. Metinlerimizdeki bu çeşit tamlamalar aşağıdaki şekilde gruplandırılmışlardır:

2.1.1.1. Tamlayanı İsim Manası Kazanmış Sıfat Cinsinden Bir

Kelime Olan İsim Tamlamaları:

gerden-i fakir TH,16/2; peymâne-i hâtır TH,15/19;
püşt-i mâhî TH,53/2; kadem-i nebî TH,52/15; sine-i
'âşık MB,35/12; hikmet-i Hâlık SN,68/19; uslûb-ı
hakim CN,72/1; ekser-i dilâver MB,27/12; eşref-i
mahlûk SN,27/8; sahn-ı müdde'â TH,61/19

2.1.1.2. Tamlayanı Sıfat Cinsinden Bir Kelimenin Çokluk Hali

Olanlar:

'acâyib-i mahlûkât CN,78/1; mefhar-i mevcûdât SN,
28/8; ekmel-i mevcûdât SN,27/4,5; envâ'-ı müfredât
CN,96/3; mecmû'-ı mücelledât TH,10/23; arsa-i kâi-
nât MB,59/5; dil-i züvvâr TH,12/20; kâfile-i huccâc
TH,60/12; sine-i huccâc TH,76/3; muhayyem-i huccâc
TH,56/24-25; teşne-lebân-ı huccâc TH,65/19; giribân-ı
uşşâk TH,89/2-3; kalb-i uşşâk TH,34 12; sirîşk-i uş-
şâk TH,72/25; dîde-i nüzzâr TH,90/24; mülevvesât-ı
küffâr SN,91/13-14; kesret-i tüccâr CN,99/16, evvâh u
pişânî-i züvvâr TH,64/6; habîb-i kibriyâ TH,96/21;
mahdûm-ı evliyâ TH,8/6; pişvâ-yı asfiyâ TH,8/6;

kâfile-sâlâr-ı enbiyâ TH,106/25; reh-nümâ-yı mu-
hakkıkın TH,10/16; kudemâ-i mühendisîn CN,57/24;
pîşvâ-yı vâsılîn TH,10/6; meârib-i eviddâ MB,10/12;
metâlib-i ehibbâ MB,10/13; kâr-ı zer-gerân SN,128/
2; girîve-i n'ra-keşân TH,69/23; dâstân-ı dostân SN,
46/22; şa'r-ı hûbân MB,10/7; kâfile-i müştâkân TH,
95/18; mezâhib-i rindân TH,23/6; himmet-i merdân TH,
23/7; dü-çeşm-i temâşâiyân TH,32/4; safâ-nazar-ı
yârân TH,27/10; işâret-i müezzinân TH,75/19; eş-
ref-i rûmiyân CN,99/9; resm-i gâziyân MB,24/11;
millet-i Mesîhiyân SN,46/21; sufûf-ı rûhâniyân TH,
96/16; mahfil-i Şâmiyân TH,79/17; dest-i Mısriyân
TH,79/17-18

2.1.2. Tamlayan ve Tamlananı Basit Kelime Olanlar:

Bu tamlamaları da iki unsuru Arapça veya Farsça, tamlayanı Arapça veya Farsça olanlar şeklinde gruplandırmak mümkündür. Metinlerimizde, fazla olmamakla beraber, Türkçe kelimeler ve bir takım Arapça ve Farsça olmayan kelimelerle kurulmuş tamlamalar da vardır.

2.1.2.1. İki Unsuru da Arapça Olanlar:

erkân-ı idrâk TH,86/19; tarafeyn-i turuk TH,49/5-6;
hukûk-ı 'ibâd TH,80/7; evtâd-ı hıyâm TH,47/15;
ashâb-ı basâir TH,43/22; sahâif-i cüdürân TH,44/12;
selâmet-i elfâz MB,9/6; teşrif-i nüzûl MB,38/18;
lehîb-i hayret MB,51/19; kudret-i tefekkür MB,43/
12; ehl-i bihâr SN,40/17; esnâ-yı kelâm SN,44/8;
harâret-i şems CN,74/5; etrâf-ı arz CN,74/9,

2.1.2.2. İki Unsuru da Farsça Olanlar:

leb-i deryâ MB,8/2-3; reng-i rû TH,95/5;

gâm-ı arzû TH,92/1-2; gubâr-ı râh TH,96/14;
bâlin-i hâk TH,102/5; girih-i dil TH,48/15; sâ-
ye-i şeb TH,47/16; rû-yı deryâ SN, 41/4; renc-i
turunc MB,58/11; bezm-i semen MB,4/2; hoca-i ci-
hân MB,44/23

2.1.2.3. Tamlayanı Arapça Olanlar:

dâmen-i 'iffet MB,61/16; pâ-yı tecâvüz MB,61/16;
girye-i sürûr TH,91/25; dem-i vasl TH,91/22;
dest-i iştihâ TH,91/ 20; leb-i edeb TH,92/17;
mîzâb-ı rahmet TH,92/23; âb-ı hüsâm MB,59/16;
dest-i ihsân MB,64/23; hâb-ı gaflet MB,65/8;
câm-ı şehâdet SN,84/4; dendân-ı beden SN,54/20;
semend-i himmet CN,9/24; zamân-ı saltanat SN,27/
16-17; lâ-yı belâ MB,46/24.

2.1.2.4. Tamlayanı Farsça Olanlar:

nâr-ı enâr MB,58/11-12; latme-i eşk TH,95/7; se-
vâhil-i deryâ MB,8/10; mezra'a-i âferîniş TH,97/
20; nahl-i hurma TH,48/8; menzil-i hadeng TH,48/
4; tayy-i beyâbân TH,47/19; sahife-i dil TH,47/
21; delîl-i sabâ TH,81/16; metâ'-ı cân TH,85/8;
rahm-i mâder SN,47/3; gark-ı zer MB,65/1; kurb-ı
kenâr CN,94/25; unsur-ı âb CN,86/11; şedâ'id-i
rûzgâr CN,91/5.

2.1.2.5. Bir Unsuru Türkçe Olanlar:

âyine-i ay TH,52/3; ordu-yı islâm SN,96/8; bâb-ı
top SN,59/16; deşt-ı Kıpçak MB,67/10; cezire-i
Kırım SN,37/21; dâhil-i deniz CN,76/11; harâret-i
güneş CN,84/8; türk-i türkân SN,89/11; düğme-bâf-ı
inkılâb TH,35/22

2.1.2.6. Arapça ve Farsça Özelİsimlerle Kurulmuş Olanlar:

verâ-yı Nil TH,53/14; leb-i Nil TH, 52/16; cû-yı
Âsî TH,20/10; feth-i İran TH,7/11; fâtih-i Bağdad
SN,27/15-16; cânib-i Humus TH,20/11; sevâhil-i Şam
CN,97/1; kuhl-i Isfahan MB,74/14; bilâd-ı Mısır SN,
36/14; arz-ı Askalan SN,36/13; debdebe-i Rûm SN,33/
13; sevâhil-i Hicaz ve Yemen CN,90/24; mevkîf-ı A-
rafat MB,64/10; gâr-ı Hira TH,90/23; firâk-ı Ka'be
TH,92/9; vâdî-i Minâ TH,79/23; mevzi'-i Akabe TH,
82/15; tâk-ı Safâ TH,68/5; âyîn-i İslâm MB,24/12;
deyr-i Azrâil SN,47/5; aġsân-ı Tûbâ TH,72/14; kasr-ı
Yusuf TH,49/6; mihrâb-ı İbrahim TH,43/23; makâm-ı
Ali TH,44/8; câm-ı Cem MB,69/11; âyîne-i İskender
MB,69/11; âteş-i Nemrud TH,100/9.

2.1.2.7. Arapça ve Farsça Olmayan İsimlerle Kurulmuş Olanlar:

leşker-i Boġdan MB,23/22; bahr-ı Azak CN,77/17;
mahrûsa-i Burusa MB,4/10; nehr-i Tuna SN,43/9;
bâb-ı Edirne SN,59/17; mesâfât-ı Okyanus CN,88/12;
diyâr-ı İspanya SN,46/4; şehri-i Makedon SN,46/3;
sevâhil-i Avrupa CN,98/4; belde-i İznik TH,6/7;
sâhil-i Hersek TH,6/6; diyâr-ı Afârik SN,46/10;

2.1.3. Farsça Türemiş ve Birleşik Kelimelerle Kurulmuş İsim

Tamlamaları:

Üzerinde çalıştığımız metinlerde Farsça türemiş ve birleşik kelimelerle kurulmuş tamlamalar da bulunmak-tadır. Türemiş veya birleşik kelimeler tamlamanın hem tamlanan hem de tamlayan unsuru olarak kullanılmışlar-dır. Bu türemiş ve birleşik kelimelerin aşağıda veri-len misallerde isim olanları yer almaktadır. Sıfat o-lanlar, tamlamanın cinsini değiştirmeyeceğinden, tam-

lanan unsur olarak bulunmaktadırlar.

Tamlamanın unsurları "ve" edatıyla bağlanmış gruplardan da teşekkül etmektedir. Bu gruplar hem tamlayan hem tamlanan olabilmektedirler. İki kelimeyle olduğu gibi ikidenfazla kelimeyle teşekkül etmiş gruplar da bulunmaktadır. Farsça isim tamlamasının tamlayan unsuru bir Arapça ibâre (â-yet, hadis vb.) de olabilmektedir.

2.1.3.1. Tamlanan Unsuru Türemiş Kelime Olanlar:

şâh-sâr-ı râyet MB,75/1; çeşme-sâr-ı dîn MB,18/19; kûh-sâr-ı rûzgâr MB,8/17; ârâm-gâh-ı vatan TH,13/17; pây-gâh-ı nerdübân MB,74/17; hâb-gâh-ı ufuk TH,71/14; pervâz-gâh-ı asıl TH,109/24; nâliş-gâh-ı Kelîmu'l-lâh TH,46/5; kurbân-gâh-ı vefâ TH,83/6; kâr-gâh-ı zihâm TH,85/8; secde-gâh-ı kevâkib TH,37/15; ikâmet-gâh-ıistirâhat TH,40/3; piş-gâh-ı sa'âdet TH,109/2; şikâr-gâh-ı imkân TH,99/1-2; harman-gâh-ı rüstâhîz TH,97/21; gül-istân-ı irem MB,65/7; çemen-istân-ı behîşt TH,96/11; nahl-istân-ı Kuba TH,108/2; bahâr-istân-ı visâl TH,95/19; nihâl-istân-ı riyâz TH,23/22; çemen-istân-ı Kudüs TH,66/1-2; çeşm-sâr-ı Şam TH,37/1; gışt-zâr-ı şer' TH,110/23; âteş-gede-i Nemrud SN,47/3; kül-hân-ı 'inâd MB,36/6-7; âviziş-i mir'ât TH,6/15; gencîne-i rahmet TH,73/7; bî-gâne-i hadd ü şumâr TH,55/9; bî-gâne-i hâb TH,13/7; âşûb-ı zamân MB,26/19; tâb-ı rûh TH,25/20; sûz-ı dil TH,25/13; perverd-gâr-ı 'âlemîn SN,32/20; mâ-sivâ-yı Hak MB,73/16; ümid-dârân-ı şefâ'at TH,98/13; mâliş-gâh-ı efvâh ü cibâh TH,43/5; lebrîz-i şifâ TH,19/6; lebrîz-i mübâhât TH,42/13-14; ârâyiş-i imân TH,78/25; gencîne-i gevher TH,69/20; âmâde-i pervâz TH,70/3; endâhte-i âb TH,11/23; gunûde-iistirâhat TH,48/16;

pâ-beste-i cürm ü taksîr TH,86/12; pâ-nihâde-i su'ûd TH,41/21; ser-cûş-ı şevk TH,69/25-70/1; ser-nihâde-i teslîm ü rızâ TH,83/7; neş'e-mend-i inbisât TH,32/14; der-niyâm-ı zalâm MB,26/8; hem-nefes-i ceres TH,13/12; hem-çeşm-i reşk ü hased TH,49/20; hem-reng-i âsumân TH,83/7; hem-çeşm-i horos TH,44/ 11-12;

2.1.3.2. Tamlayan Unsuru Türemiş Kelime Olanlar:

burc-ı kûh-sâr MB,51/9; zeyl-i kûh-sâr MB,26/1; akdâm-ı feyz-gâh TH,44/21; sâye-i hurma-zâr TH, 61/4; bâzâr-ı 'inâyet-zâr TH,89/10; sahn-ı merg-zâr MB,42/5; miyâne-i nahl-istân TH,106/24; mey-dân-ı gül-istân MB,43/4; sahn-ı kûh-istân MB,53/ 11; hengâm-ı tâb-istân MB,35/3; arsa-i dirah- istân MB,69/13; kûr-ı mâder-zâd MB,73/21; safâ-yı meşkûrî MB,15/7; taleb-i medet-kârî MB,52/4; arz-ı hâk-sârî MB,9/4; ayş u nûş-ı şâdmânî MB,8/ 4; revnak-ı ma'mûrî MB,15/7; da'vî-i merdî SN, 105/21; şart-ı yârî MB,9/5; icrâ-yı şâdmânî SN, 59/11; devlet-i şêhî MB,60/15; 'ıyş-ı kâmrânî MB,75/14; âyin-i cihân-bânî MB,23/3; burhân-ı kirdigâr MB,20/8; 'ârız-ı hurşîd TH,73/12; şeref-i mâliš TH, 64/6-7; dîde-i âsâyiş TH,35/10; mez- ra'a-i âferîniş TH,97/20; dîde-i endîşe MB,25/18; ehl-i güzer MB,34/ 19; çeşme-i nûş MB, 36/2; vakf-ı gerdiş TH,9/7; câ-yi âsâyiş TH,102/1; mazhar-ı serzeniş TH,55/4;

2.1.3.3. Tamlanan Unsuru Birleşik Kelime Olanlar:

Tamlama "i" si düşürülmüş veya ters çevrilerek tamlama "i" si düşürülmüş isim ve sıfat tamlamaları aşağıdaki misallerde tamlanan unsur olarak bulunmak- tadırlar.

ser-minber-i eşcâr MB,59/19; ser-pençe-i hayret TH,71/23; ser-menzil-i Safâ ve Merve TH,68/12; ser-çeşme-i Hüdâ TH,18/10; ser-halka-i kerâmet MB,64/15; câme-hâb-ı nâz SN,36/6; şeh-per-i şahin MB,25/11; şâh-beyt-i kasîde TH,33/4; pîçide-pâ-yı matâyâ TH,58/7; mihmân-sarây-ı kulûb TH,16/12; dest-mâye-i safâ TH,79/12; amel-nâme-i rahmetiyân TH,73/20; kâr-nâme-i her-devlet MB,19/20; girde-bâliş-i nâliş SN,28/14; kâr-hâne-i kudret MB,60/18; halvet-hâne-i sîne TH,50/24; divân-hâne-i mâ'nâ TH,11/10; pâ-ber-câ-yı kıyâm TH,39/11; perde-ber-endâz-ı hafâ TH,107/12-13;

-Tekrarla Yapılmış Birleşik Kelimeyle Yapılanlar:

ays u nûş-ı 'işret MB,52/15; şüst ü şüy-ı ebdân TH,59/1-2;

-Fiil Gövdeleriyle Yapılmış Birleşik Kelimelerle

Kurulanlar:

zânû-zede-i tekâbül TH,68/4; hamyâze-keş-i hasret TH,72/15; mesned-nişîn-i hilâfet SN,74/4; sipeh-sâlâr-ı bahâr MB,56/7; kâfile-sâlâr-ı nübüvvet TH,43/8-9; şeh-süvâr-ı hüner TH,96/1; saf-der-i kâr-zâr MB 49/8; perde-pezir-i eşkâl TH,28/13-14; şirâze-pezir-i intizâm TH,93/1-2; reh-rev-i cân TH,5/11; kalem-rev-i hîred TH,62/15; sûret-nümâ-yı murâd TH,6/5; bâl-zen-i ızdırâb TH,109/24-25; âteş-zen-i riş ü destâr TH,88/3; kef-zenân-ı ilticâ TH,52/20; zebân-zed-i edâ TH,71/17-18; tengüşâ-yı ceyb ü bagal TH,87/16; âgûş-güşâ-yı merhabâ TH,68/6; mevc-bahşâ-yı hacâlet TH,92/22; kafes-ârâ-yı şibâk TH,98/16; båd-bân-ı nefis TH,72/4;

bâğ-bân-ı ezel TH,37/21; bād-bân-çîn-i vusûl TH, 54/15; şükûfe-çîn-i temâşâ TH,68/24; âstîn-fe-şân-ı tecerrüd TH,60/19; mevc-dâr-ı rikkat TH,59/24; cây-gîr-i menâm TH,36/20; vakfe-gîr-i ârâm TH, 76/23; kenâre-gîr-i visâl TH,93/7; bâr-keşân-ı hicrân TH,93/6-7; sevdâ-ger-i nazar TH,23/25; sevdâ-gerân-ı züvvâr TH,84/2; sine-rîşân-ı mahabet TH,98/25-99/1; bâdiye-peymâyân-ı arzû TH,98/23; âsûde-nişînân-ı Bakî' TH,102/9; şa'bede-bâz-ı eşcâr MB,43/7; ris mân-bâz-ı arzû TH,60/17; ibrişim-târ-ı gîsû TH,35/18; secde-ber-i itâ'at TH, 106/15-16; mevc-hîz-i hurûş TH,85/22; kadeh-gerdân-ı ümid TH,85/16-17; namaz-güzâr-ı tahiyât TH, 87/2; haber-yâfte-i neşât TH,38/13; tamga-yâfte-i sübût TH,86/3; halka-bend-i cem'iyet TH,74/12; kadem-nih-i vüsûl TH,68/12-13; kandîl-fürûz-ı ta'yîn TH,40/10; dest-şûy-ı ârâm TH,37-1-2; kadîme-cünbân-ı ziyâret TH,38/20; ser-efrâz-ı ihtizâz TH,39/4; perde-keş-i nisyan TH,56/12; rahş-rân-ı âsumân TH,42/18; lenger-endâz-ı istikrâr TH,55/7; . sâye-endâz-ı şöhret TH,44/1; âvâze-endâz-ı şöhret TH,29/16; çeşme-sâr-ı nem TH,78/12/13; rakam-dâst-ı i'tâk TH,77/22; sine-kûb-ı âh u vâveylâ TH,77/14; şeker-pâş-ı senâ TH,90/8; gülâb-pâş-ı tesliyyet TH,94/6; dest-efrûz-ı şühûd TH,89/23; inân-rübâ-yı ârâm TH,38/13; şevket-şiken-i âfitâb TH,95/13; çehre-sâ-yı vüsûl TH,86/8; sine-sâ-yı niyâz TH, 85/7; ruh-sûde-i mezellet TH,87/3; esâs-efgen-i istihkâm TH,27/22; meşk-nüvis-i aşk u mahabbet TH,15/19; kâlâ-fürûş-ı istiğnâ TH,32/2-3; cême-dûz-ı ızdırâb TH,35/19; reh-yâb-duhûl TH,23/24;

2.1.3.4. Tamlayan Unsuru Birleşik Kelime Olanlar:

kûşe-i kahve-hâne TH,27/11-12; künc-i mihnet-hâne SK,28/14; mesîre-i kağıt-hâne SK,69/20; evc-i mutrib-hâne TH,25/7; tâk-ı hâr-gâh MB,7/6; hâhiş-i nâr-pâre TH,17/25; dergeh-i Eşref-zâde TH,6/8 ; encümen-i rüst-â-hîz TH,22/4; merâsim-i dâr-u-gîr TH,34/1-2; levâzım-ı dâd-u-sited TH,34/1; medâr-ı neşv-ü-nemâ TH,96/12; râh-ı âmed-u-şud TH,101/2; mevki'-i çün-u-çîrâ TH,61/10; gencîne-i sûz-u-gü-dâz TH,100/19; sûr-ı ba's-u-nüşûr MB,29/16.

2.1.3.5. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olanlar:

Bu bağlama grupları çoklukla eş anlamlı veya zıt anlamlı kelimelerle kurulmuşlardır. Bu anlamca ilgiden başka, grubu teşkil eden kelimeler arasında yapıdan kaynaklanan bir ses ilgisi de görülmektedir. Bu yapıdaki tamlamaların metinlerimizde geçen misalleri şunlardır:

yemîn ü yesâr-ı mihrâb TH, 51/19-20; tulû' ü gurûb-ı kevâkib CN,61/16; buzurg u kûçek-i urbân TH, 25/10; bu'd u kurb-ı şems CN,71/7; sahârî vü bevâdî-i cenûb MB,49/16; atvâl u urûz-ı bilâd CN,56/8; kuvvet ü za'f-ı rih CN,92/16; acâib ü garâib-i dehr SN,47/21; mahbûb u matlûb-ı Hüdâ SN,32/12; dâhil ü hâric-i kal'a SN,58/25; vazî' u şerif-i berâyâ MB,18/2-3; derûn u cân-ı gönül SN,129/14; sûtûn u evtâd-ı hıyâm TH,71/9; cism ü cân-ı âlem MB,40/13; giriv ü feryâd-ı Allah Allah SN,83/6

2.1.3.6. Tamlayan Ünsuru Bağlama Grubu Olanlar:

kat'-ı revâbit u ittisâl TH,42/8; ne'ra-i âh u feryâd TH,105/25-106/1; hâl-i mâzî vü istikbâl TH,80/18; leyle-i havf ü recâ TH,80/11; vakt-i 'ışâ vü magrib TH,80/3; mikrâz-ı şevk u garâm TH,60/16; bâzâr-ı kevn ü mekân TH,98/10-11; gencine-i mülk ü melekût TH, 98/6; kesret-i mecâmi' u mesâcid TH,49/9-10; ezhâr-ı sıdk u safâ MB, 25/8; çarsû-yı döğmeciyan u zergerân SN,119/17; şiddet-i fakr u 'anâ MB,13/24-14/1; tâife-i eşcâr u nebâtât MB,71/16; ashâb-ı terk ü tecrid MB,63/16; kân-ı giyâh u mezâri' SN,40/9; ihtilâf-ı eşhâs u esnâf CN,96/5; intikâl-i evc ü hazîz CN,86/7; hareket-i medd ü cezr CN,81/3; süyûf-ı neberd ü kîn MB,56/3; tebâdül-i berr ü bahr CN,86/8; du'â-i hayr u senâ SN,27/10; suver-i hiss ü hayâl CN,1/10; ervâh-ı enbiyâ vü evliyâ SN,29/22; azmâviş-i gam u teşviş MB, 60/24; ârâvis-i sakf u divâr TH,27/25-28/1; tezyîn-i şeh'r ü bâzâr TH,31/25; saykal-ı musâlahat ve musâdakât MB,30/18;

serçeşme-i rahik u selsebil TH,72/12-13; zehrâbe-
keşân-ı kürbet ü gurbet TH,15/6; zîver-efrûz-ı
hamd ü senâ CN,1/1; sâ'at-ı şems ü zuhal u merih
CN,95/6; kesb-i fazl u kadr u hilm MB,6/21; ta'-
dâd-ı enhâr u cibâl u memâlik CN,52/9; sûret-i ni-
zâ' u cidâl u hilâf u kitâb MB,30/10; fermân-ârâ-
yı ins ü cinn ü vuhûş u tuyûr TH,41/6; izhâr-ı
adâlet ve envâ'-ı istimâlet MB,21/19.

2.1.3.7. Bir Unsuru Arapça Bir İbare Olanlar:

Metinlerimizde; bir unsur, çoklukla tamlayan un-
suru, Arapça bir ibareyle teşkil edilmiş Farsça isim
tamlamaları bulunmakta, ve bu Arapça ibare bazen â-
yet veya hadis olmaktadır. Metinlerimizdeki misal-
leri şunlardır:

kerîme-i	قانونيك قبله ترجمينها	TH,106/12-13;
gâr-ı	والمرسلات	TH,71/4;
cünûd-ı	الم ترها	MB,55/12;
hitâb-ı	كن	SN,32/21;
ta'lîm-hâne-i	اطلبوا العلم من المهر	CN,9/5;
vasf-ı	لافتى	TH,44/6;
hikâyât-ı	الفرج بجز الحرة	TH,47/21;
nâle-senc-i	وأسفا	TH,37/4;
nağme-senc-i	السلام	TH,111/1

2.1.3.8. Benzerlik Edatlarıyla Kurulmuş Olanlar:

Burada benzetme edatları tamlamanın tamlanan un-
suru olarak bulunmaktadır.

mânend-i sipihr MB,63/14; mânend-i kûhân MB,5/13;
mânend-i kebûter MB,44/7; mânend-i ceres TH,100/
16; mânend-i sûsen MB,47/13; mânend-i hevâm u se-
mâm MB,70/7; mânend-i encüm TH,46/3; mânende-i
deryâ TH,58/9; mânende-i mâr TH,58/7; tinsâl-i
mekes SN,62/9; sûret-i selâm TH,33/13; sûret-i
hacer TH,43/19

2.2.

Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlamasının isim tamlamalarından farkı, ikinci unsurun daima sıfat veya sıfat gibi kullanılan bir kelimedenden meydana gelmiş olmasıdır. Buna karşılık birinci unsur da, sıfat olan unsurun vasıflandıracağı bir isimdir. Sıfat tamlamalarında isim tamlamalarında olduğu gibi, Türkçedekinin aksine, ilk unsur nitelenen, ikinci unsur niteleyendir. Tamlamanın manası buna göre ikinci unsurdan başlayarak düşünülmelidir. Farsça sıfat tamlamalarında kelimelerin Arapça olmaları halinde unsurlar arasında kemiyet ve keyfiyet bakımından uygunluk aranır. Nitelenen unsur çokluk halde ise niteleyen unsur da çokluk, teklik halde olursa teklik; keyfiyet bakımından da müzekker olursa müzekker, müennes olursa müennes olmaktadır. Farsça kelimelerin de bazen bu kaideye uydukları görülmektedir:

tannâzân-ı kazzâzân TH,35/20; cevânân-ı keşgerân TH,35/22-23; girişme-sencân-ı bakkâlân TH, 34/19; hilâl-ebrûyân-ı na'l-bendân TH,36/5-6; ibrişim-tenân-ı attârân TH,34/22-23; sîm-tenân-ı zergerân TH, 35/25; şeker-fürûşan-ı şîrîn-lebân TH,35/1; zîbende-kadân-ı hayyâtân TH,35/16; sâde-luhân-ı temâşâiyân TH,87/16-17; nâzûk-tenân-ı dellâkân TH,36/11; surh-rûyân-ı sarrâcân TH,36/8

Metinlerimizde bu kaideye uymayan Arapça kelimelerle kurulmuş sıfat tamlamaları da vardır.

Müenneslik alâmeti () taşıyan Farsça isimlerle tamlama kuran Arapça sıfatlar bu isme uyarak müennes ulurlar.

tûde-i masnû'a TH, 12/22; kitâbhâne-i 'âliyye TH,10/25

Farsça sıfat tamlamacının her iki unsuru da Farsça olduğu gibi, ikisi de Arapça veya biri Arapça biri Farsça olabilmektedir. F azla olmamakla beraber bir unsuru Türkçe olan sıfat tamlamalarına da rastlanmaktadır. Bir unsuru Türkçe kelime olan sıfat tamlamalarının metinlerimizde geçen misalleri şunlardır:

paşa-yı diğer TH,34/3; kavm-i ulu CN,66/28

2.2.1. Her İki Unsuru da Farsça Olanlar:

Nitelenen ve niteleyen unsur Farsça yalın bir kelime olduğu gibi birleşik veya türemiş kelime de olabilmektedir.

2.2.1.1. Her İki Unsuru da Yalın Kelime Olanlar:

mengüş-ı yeşim TH, 27/5; ten-i zer TH, 35/25;
şem'-ı kâfûr TH,32/21; âhen-i serd TH,36/4-5;
la'l-i nâb MB,42/10; gül-i ter MB,44/7; berg-i
ter MB,45/10; feryûz-ı firûz MB,8/2; felek-i
atlas MB,45/10; âb-ı revân MB,44/11; dil-i zâr
TH,31/15; gâr-ı teng TH,91/3; revzen-i diğer TH,
89/23; mâh-ı nev TH,96/24; hâk-i pâk TH,101/22;
kâmet-i ham TH,111/9

2.2.1.2. Nitelenen Unsuru Türemiş Veya Birleşik Kelime Olanlar:

Metinlerimizdeki sıfat tamlamalarının nitelenen unsurları, misallerde de görüleceği gibi hem isim hem sıfat cinsinden bir kelime olabilmektedir.

nüzhet-gâh-ı ferâh-fezâ SN,69/20; ibâdet-gâh-ı
rahmet-penâh TH,27/25; temâşâ-gâh-ı azîm SN,61/
15/16; hâb-gâh-ı feyz-penâh TH,55/19; güzer-gâh-ı
reh-revân TH,48/3; der-gâh-ı kerem-penâh TH,77/
24-25; nüzhet-gâh-ı bî-hemtâ TH,7/17; secde-gâh-ı
hızır-nebât MB,37/3; âsâyiş-gâh-ı hâssa

bismil-gâh-ı rahmet-penâh TH,83/1; şâh-sâr-ı meyva-dâr MB,43/2-3; hâk-sâr-ı ser-nigûn MB,27/18; kûhsâr-ı felek-medâr MB,27/5; kûhsâr-ı pür-burûc MB,33/23-34/1; kûh-sâr-ı gerdûn-vakâr MB,51/15; bâğ-zâr-ı behişt-girdâr TH,22/19-20; nihâl-istân-ı rutûbet-pîrâ TH,22/16; bûy-istân-ı hurrem MB,64/7; gül-istân-ı mukaddes TH,3/6-7; reh-nümâ-yı bî-irtiyâb SN,27/5; mâh-tâb-ı serd-sûret MB,27/1; cûy-bâr-ı pâdişâhî MB,18/12; cûy-bâr-ı hôş-güvâr MB,43/4; tâc-dâr-ı 'âlî-güher TH,13/3; tâc-dârân-ı 'izâm MB,63/17; bî-kârân-ı pâder-havâ TH,36/7-8; reh-güzer-i nebevî TH,108/3; gül-bün-i pür-şevket MB,71/4; ihrâm-keşân-ı sepîd-fâm TH,73/19; gülâb-efşânî-i mihmân-nüvâzâne TH,76/9; gül-güne-i te'sîr-nümâ TH,45/12; külâh-efşânî-i gen-i nazzâre-künân TH,12/11-12; pûşîde-i sebz TH,89/24; girîve-i teng TH,62/12; girişme-i nühüfte TH,4/25; revîş-i hâtır-rübâ TH,5/1; ârâyiş-i bî-endâze MB,10/4-5; mâhî-i zer MB,50/21; bende-i hal-ka-be-gûş MB,3/5; şeh-vârân-ı ser-be-zânû TH,26/16; şeh-süvârân-ı hurşîd-manzar TH,33/8-9; peyâm-resân-ı cihân-âferîn TH,71/2; gam-hâr-ı muvâfık MB,9/2; dil-âver-i bî-kâr MB,49/8; müste'mend-i nâkerîz MB,4/8; nahl-bend-i şîrîn-kâr MB,43/1; afyon-zedegân-kahve-perest TH,26/1; ser-engüşt-i âlem-güşâ TH,89/2; hâr-nâme-i masnû'a TH,51/2;

devlet-sarây-ı

âlî TH,49/4; şeş-hâne-i mevzûn SN,58 /9; çâr-rükn-i rekîn TH,67/3; çâr-dîvâr-ı meserret-endûd TH,14/13-14; heft-cûy-ı kevser-sirişt TH,23/15; nüh-derîçe-i melâik-nişîn TH,38/14-15; hezâr-'imâd-ı dîv-şiken TH,39/22-23; çâbük-destân-ı sefîde-kâr TH,87/16; tâze-civân-ı pür-iktidâr MB,12/17-18; tek-âpû-yı heft-pâre TH,68/25; lâübâlûyân-ı bî-pervâ-meşreb TH,33/14-15; dest-âsyâ-yı sengîn TH,89/25;

dü-dest-i hokka-peyvest TH,26/6; ziyâfet-hâne-i kübrâ TH,59/19;ibâdet-hâne-i dil-güşâ TH,106/5; kitâb-hâne-i rahmet-nişân TH,10/10; tîğ u teber-i âteş-tâb MB,60/15-16; tîğ u sinan-ı polâd-nihâd MB,59/22; mâh-pâre-i âhû-nigâh u âşık-şikâr TH,16/7;

2.2.1.3. Niteleyen Unsuru Türemiş Veya Birleşik Kelime Olanlar:

Tamlamanın cinsini niteleyen unsur tayin ettiği için burada türemiş veya birleşik kelimelerin sıfat cinsinden olanları ele alınmıştır.

-Niteleyen Unsuru Türemiş Sıfat Olanlar:

nigâh-ı kemter TH,104/23; merd-i dil-îr MB,33/11-12; tâli'-i ber-güşte MB,48/2; libâs-ı âb-gün TH, 48/10; ruhâm-ı sebz-gün TH,44/3-4; gubâr-ı müşk-sâ MB,74/14; tâk-ı felek-sân MB,7/7; küffâr-ı hâk-sâr SN,83/4; rûz-ı rûşen MB,33/12; mâh-ı tâbân TH,32/16; şem'-i sûzân TH,32/22; serv-i revân MB, 74/24; ferd-i âferide SN,39/24; mâr-ı efsürde MB, 49/7; girişme-i nühüfte TH,4/25; âb-ı beste MB,5/11; metâlib-i nühüfte TH,67/20; tâvân-ı tâbende TH, 23/11-12; hâb-ı sengin TH,43/19; şâhsâr-ı meyve-dâr MB,43/2-3; cihândâr-ı nâm-dâr MB,30/3; rüesâ-i nâm-dâr MB,36/3; ilhâm-ı sübhânî MB,29/5; inâyet-i yezdânî MB,29/5; kazâ-yı âsumânî MB, 74/22; mün-'im-i hakîkî MB,73/12; tâvûs-ı kudsî MB,73/15; nâme-i şâhî MB,19/1; ceride-i pâdişâhî MB,19/1; kûhsâr-ı pür-burûc MB,33/23-34/1; gülbün-i pür-şevket MB,71/4; tâze-cevân-ı pür-iktidâr MB,12/17-18; rûh-ı pür-mihen TH,45/4; ahvâl-i pür-melâl MB,66/17; tkrîr-i pür-tenvîr MB,29/6; hikmet-i pür-mevhibet MB,29/6-7; ibârât-ı pür-isti'ârât MB, merd-i pür-haşyet MB,32/15; vâdf-i bî-hâdî MB,38/22;bâğ u râğ-ı pür-eşcâr MB,36/19;muhîbb-i pür-şühüb MB,67/13;gevher-i âb-dâr TH, 76/16; dürr-i şâh-vâr TH, 76/15

sihâm-ı pür-şerâr MB,67/3; şîve-i nâ-nümûde TH,5/1; dilâver-i bî-kâr MB,49/8; müsemend-i nâ-kerîz MB,4/8; rehnümâ-yı bî-ir-tiyâb SN,27/5; nüzhetgâh-ı bî-hemtâ TH,7/17; şarâb-ı bî-hicâb SN,82/14; müstemend-i bî-hamiyyet MB,32/15; cevâmi'-i bî-cemâ't TH,49/18; miknet-i bî-endâze MB,66/20; ahvâl-i bî-hamiyyet MB,18/4; belâ-yı n-gehânî MB,74/23; tıfl-ı nâ-dân MB,73/21; kür-be-i nâ-huşyâr TH,43/18; cevâb-ı nâ-savâb MB,33/21-22

-Niteleyen Unsuru Birleşik Sıfat Olanlar:

meâkil ü meşârib-i penç-rûze TH,46/22; tîg u teber-i âteş-tâb MB,60/15; gül-güne-i tesîr-nümâ TH,45/12; nüzhetgâh-ı ferâh-fezâ SN,69/20; ümerâ-i kâm-kâr MB,36/3; Rüstem-i gerdûn-keş MB,66/12; nây-ı dem-keş MB,75/12; tîg-ı hûn-feşân TH,32/23; dest-i dürr-feşân MB,74/10; ejder-i âteş-feşân MB,74/25; behmen-i saf-şiken MB,67/10; fenâyî-i nîm-şiken TH,27/4; renc-i râhat-fersâ TH,47/18; nüzhetgâh-ı keder-fersâ TH,18/21; mihrâb-ı sîne-güşâ TH,41/17; ibâdehâne-i dil-güşâ TH,106/5; ser-engüşt-i âlem-güşâ TH,89/2; revîş-i hâtır-rübâ TH,5/1; uhdüse-i engüşt-nümâ TH,50/15; kubbe-i nûr-peymâ TH,41/24; sâha-i dil-ârâ TH,41/21; türbe-i tâb-nâk MB,36/14; süllem-i selâmet-fermâ TH,41/19; nukûş-ı hayret-efzâ TH,44/10; nahl-i ser-efrâz TH,48/7; kandîl-i ziyâ-pâş TH,43/13; tûtî-i sühan-perdâz MB,7/17; havz-ı dil-pe-zîr TH,48/6; şemse-i zer-endûde TH,50/6; peyâm-resân-ı cihân-âferîn TH,71/2; hâlet-i şu'ûr-güdâz TH,99/17; kâsıd-ı çâbuk-hîz TH,49/10; havz-ı dil-cû MB,36/21; arûs-ı lâ-ü-bâli TH,49/4; üstüvâne-i ser-be-gerdûn TH,50/6; bî-kârân-ı pâ-der-havâ TH,36/7; hâksâr-ı ser-nigûn MB,27/18; şehsüvârân-ı hurşîd-manzar TH,33/8; heft-cûy-ı kevser-sirişt TH,23/15; tek-â-pû-yı heft-pâre TH,68/25; bismilgâh-ı rahmet-penâh TH,83/1; dergâh-ı kerem-penâh TH 77/24; hâbgâh-ı feyz-penâh TH,55/19; bârgâh-ı âlem-penâh MB,14/13; tîg u sinân-polâd-nihâd MB,59/22; vâdî-i gerdûn-vüs'at MB,38/25-39/1; lâübâliyân-ı bî-pervâ-meşreb TH,33/14; sultân-ı arş-mesned TH,44/22; ruhâm-ı âyîne-endâm TH,44/13; tâcdâr-ı âlî-güher TH,3/13; mâh-pâre-i âhû-nigâh u âşık-şikâr TH,16/7; çâr-dîvâr-ı meserret-endûd TH,14/13; nüh-derîçe-i melâik-nişîn TH,38/14; dervîş-i uzlet-kiş MB,35/23; küfâr-ı bed-kirdâr SN,83/16; kubbe-i ibret-nümûn SN,124/15; şehp-i gerdûn-cenâb MB,75/13; kubbe-i âlî-şân TH,42/2; harem-i heşt-hâne TH,41/2; küngüre-i zerrîn-kubbe TH,41/25; mihrâb-ı sa'âdet-nisâb TH,45/10; tâir-i zîbende-pervâz TH,42/6; sevâd-ı

sevâd-ı hoş-nakş TH,49/19; hâne-i sad-beyt TH,49/3;
mescid-i vâlâ-kıbâb TH,45/23; çenâr-ı kavî-bünyâd MB,66/10
şeh-vârân-ı ser-be-zânû TH,26/16; bende-i halka-
be-gûş MB,3/5; güzer-gâh-ı reh-revân TH,49/3;
dü-dest-i hokka-peyvest TH 26/6; afyon-zedegân-ı
kahve-perest TH,26/1; dînâr-ı encüm-şumâr MB,21/13

2.2.2. Her İki Unsuru da Arapça Kelimedен Meydana Gelen Sıfat Tamlamaları

Bu tamlamalarda niteleyen unsur Arapça sıfat cinsinden bir kelimedir. İki unsur arasında kemiyet ve keyfiyet bakımından uygunluk lâzımdır. Metinlerimizde, nadir olarak, müenneslik alâmeti (ة) taşıyan veya çokluk halde olan Farsça ismin sıfatı olan Arapça kelime bu isme uyarak müennes veya çokluk halde olmaktadır:

tûde-i mesnû'a TH,12/22; kitâb-hâne-i âliyye TH,10/25; hükümdârân-ı eslâf SN,53/23;

Bazen de aynı sıfat hem keyfiyete uymuş hâlde, hem muhâlif hâlde bulunmaktadır:

hırka-i latife TH,11/12; hırka-i latif TH,11/6;
arz-ı cebeliyye CN,92/26; arz-ı mukaddes SN,36/13;

2.2.2.1. Unsurları Arasında Keyfiyet ve Kemiyet Bakımından Uygunluk Olanlar:

-Nitelenen Unsuru Teklik Hâlde Olanlar:

sa'y-i belîg SN,96/17; unsur-ı sakil CN,78/21:;
bahr-ı kesif CN,74/4; iclâs-ı 'azîm MB,45/9;
mekân-ı bâid MB,51/13; nesîm-i besîm MB,40/16;
rây-ı rezîn MB,53/5; mushaf-ı şerîf TH,51/20;
cism-i 'alîl SN,28/12; zamîr-i münîr MB,64/6;
fikr-i metîn MB,53/5; fakîr -i hakîr MB,4/8;
hısn-ı hasîn MB,39/10; mihrâb-ı a'zam TH,28/9;
râyet-i a'lâ MB,3/16; âsaf-ı ekrem TH,31/18;
bahr-ı ahzar TH,22/9; nisf-ı esfel TH,51/14;
şekl-i müstedîr TH,52/1; mezâr-ı müteberrîk MB,34/14;

tıyn-ı mümsik SN,70/2; bâb-ı mündib CN,90/15;
ayş-ı mütemâdî MB,43/14; tıyn-ı mülâyim SN,69/15;
belâ-yı nâzil MB,59/7; amûd-ı 'âlf SN,47/14; ze -
heb-i hâlis SN,70/6; hitâb-ı mükerrer TH,35/3;
fıkr-i mürekkeb MB,6/22; şer'-i mutahhar MB,3/3;
meclis-i musavver SN,15/8; neşât-ı müebbed TH,8/9;
batn-ı muahhar MB,43/10; levn-i mahzûr CN,94/24;
savb-ı maksûd MB,17/5; tarh-ı matbû' TH,6/16;
resm-i masnû' TH,6/16; havz-ı mevzûn TH,17/22; ^
ta'bîr-i meşhûr TH,51/15; dürr-i mensûr MB,10/5;
fâil-i muhtâr SN,38/11; ayş-ı müdâm MB,47/14;
menzil-i mübârek MB,34/14; hissi-i müsterek MB,
43/10; mahall-i mu'teber TH,15/8;9; cânib-i garbî
MB,34/12; fâzıl-ı samadânî TH,10/15; zevk-i rûhâ-
nî TH,15/12; binâ-yı tâm SN,49/7; bâb-a hâs SN,
59/25; mebd'e-i evvel , tûfân-ı erbaîn CN,95/10;

-Nitelenen Unsuru Çokluk Hâlde Olanlar:

Çokluk hâlde olan kelime müennes kabul edildiğinden niteleyen unsur müennes olarak isme uygunluk sağlar. Metinlerimizde geçen

cüyûş-ı muvahhidîn SN,86/14; müverrihîn-i mukad-
dimîn SN,43/7; mücâhidîn-i kirâm MB,34/16; selâ-
tîn-i 'ızâm SN,57/9; rüfekâ-i kirâm MB,35/3; ev-
lâd-ı emcâd TH,,9/16

gibi sıfat tamlamalarında sıfat çokluk hâlde isme uygunluk sağlamıştır. Sıfat unsurunun müennes hâlde uygunluk sağladığı tamlamaların metinlerimizdeki misalleri şunlardır:

âfât-ı semâviyye SN,61/1-2; eyyâm-ı resmiyye SN,
59/6; asâkir-i külliyye SN,50/5; esbâb-ı tabi'iy-
ye CN,87/9; kavâ'id-i hesâbiyye CN 94/20; 'ilel-i
mahfiyye CN,83/30-31; burûc-ı cenûbiyye CN,86/10;
sahife-i mâziyye TH,13/20; enhâr-ı câriyye CN,87/5;
ni'am-ı ilâhiyye CN,86/19; sevâhil-i şimâliyye CN,
87/28;cevânib-i erba'a SN,48/3;nüsah-ı şerife TH,11
/12

tesâvir-i acîbe SN,47/24; emvâl-i kesîre SN,49/2;
temâsîl-i garîbe SN,47/21; kıbâb-ı azîme SN,48/4;
râiha-i kerîhe SN,44/15; eczâ-i latife CN,88/5;
mesâkin-i kadîme CN,85/16; esâmî-i cedîde CN,75/2;
kütüb-i kadîme CN,77/28; ezmine-i sâbıka TH,11/10;
mu'cizât-ı bâhire SN,73/10; esbâb-ı müte'addide
CN,87/6; emrâz-ı muhtelif SN,69/26; kuvve-i vâ-
hide CN,87/5-6; emâkin-i müteberrike TH,5/6; nü-
sah-ı mu'tebere TH,10/14; rimâh-ı ma'kûle MB,68/23;
süyûf-ı meslûle MB,68/23; ebvâb-ı mesdûde SN,56/7;
âsâr-ı mevcûde SN,69/2; nevâhî-i mezbûre CN,91/6;
emkine-i mahsûsa CN,94/24; esbâb-ı mechûle CN,83/
31; kütüb-i münezzele CN,86/28; kelimât-ı mühmele
MB,62/5; ibârât-ı müsta'mele MB,62/5; meşcere-i
mesmere SN,116/9.

-Nitelenen Unsuru Müennes Olanlar:

Bu tamlamalarda niteleyen unsur, nitelenen unsura müennes hâlde uygunluk sağlamaktadır.

haraket-i yevmiyye CN,78/30; hey'et-i terkîbiyye
CN,96/3; irâdet-i âliyye CN,87/11; millet-i Mesî-
hiyye SN,50/3; mu'cize-i İbrahimiyye TH,16/22-23;
harâret-i 'azîbe CN,84/5; zelzele-i azîme SN,41/
23; va'de-i kerîme SN,103/24; hatîme-i şerîfe TH,
10/21; rîh-i tayyibe SN,98/10; râiha-i tayyibe SN,
69/16; kuvvet-i kâhire SN,98/24; sene-i mezbûre
SN,48/3; bürke-i masnû'a TH,52/6; vâlîde-i
mükerreme TH,16/25,.

2.2.2.2. Unsurları Arasında Kemiyyet ve Keyfiyyet Bakımından
Uygunluk Olmayanlar:

-Nitelenen Unsuru Çokluk Hâlde Bulunanlar:

Bu durumda tamlamanın niteleyen unsuru çokluk veya müennes hâlde nitelenen unsura uygunluk sağlamalıydı.

kıbâb-ı âlî SN,48/5; hücurât-ı âlî MB,6/19; elvân-ı bahrî SN,41/9; miyâh-ı hakîkî CN,87/20-21; burûc-ı âsumânî MB,6/3; berâhîn-i akli MB,3/8; delâil-i nakli MB,3/8; künûz-ı mahzûn MB,21/11; emvâl-i meknûn MB,21/11; eşkâl-i acib MB,46/17; ukad-ı manzûm MB,10/2; ahvâl-i garîb MB,46/16

-Nitelenen Unsuru Teklik-müennes Hâlde Bulunanlar:

Burada, niteleyen unsurun müennes hâlde nitelenen unsura uygunluk sağlanması gerekliydi.

ziyâfet-i amîm MB,45/9; san'at-ı acib MB,42/20; mesâfe-i ba'îd TH,31/4; müddet-i medîd MB,41/18; hitta-ı münîr MB,35/9; himmet-i mevfûr MB,63/9; şehri mezbûr TH,16/19; hüccet-i kâtı' MB,59/8; inâyet-i sübhânî MB,20/2; vazîfe-i mukarrar MB,24/19; yed-i mübârek SN,32/8

2.2.3. Bir Arapça Bir Farsça Melineden Meydana Gelen Sıfat Tamlamaları

Bu çeşit tamlamalarda unsurlar arasında kemivet ve keyfilet bakımından uygunluk olması lâzım değildir.

2.2.3.1. Niteleyen Unsuru Arapça Bir Sıfat Olanlar:

deyr-i müzeyyen SN,43/5; revzen-i müzeyyen TH,28/11; hurşîd-i münevver MB,64/11; rûy-ı münevver MB,3/3; deyr-i muazzam SN,47/9; mermer-i muntehâ SN,64/10; zümrüd-i meshûk TH,27/9; peder-i merhûm SN,56/17; mü-yı mergûl MB,72/9; ümid-i sâdık TH,5/9; kâh-ı fâik MB,5/7; püšte-i âlî SN,47/9; üstâd-ı kâmil SN,60/20-21; rüzgâr-ı muvâfık SN,98/21; rüzgâr-ı mekkâr MB,51/22-23; mâh-ı münîr TH,28/16; hind-i cedîd CN,73/25; âb-ı rakîk SN,47/15-16; gâr-ı azîm SN,68/18; ceng-i kavî SN,75/16; murg-ı asfer MB,51/1

2.2.3.2. Niteleyen Unsuru Farsça Bir Sıfat Olanlar:

Arapça ismi niteleyen bu Farsça sıfat, yalın bir kelime olabileceği gibi, birleşik ve türemiş sıfat da olmaktadır. Misaller:

küre-i bâtâ SN,70/5; dîn-i pelîd SN,46/21; taksîm-i diğêr CN,75/21; nukl-i şîrîn MB,46/14; himmet-i bü-lend MB,3/12; mesken-i gülşen-şiken TH,23/2-3; hit-ta-ı dil-âvîz MB,40/10; kalem-igevher-bâr MB,3/13; evrâk-ı zer-endûd MB,50/21; eltâf-ı cân-perver MB,45/4; işâret-i beşâret-nümâ MB,10/10; esrâr-ı hay-ret-bahşâ TH,27/10; meşhed-i nûr-âmîz TH,30/6; nâ-me-i dil-gîr MB,60/3; hakîr-i lâûbâlî MB,4/21; ce-vâhir-i reng-â-reng MB,43/3; a'lâm-ı hurşîd-peyker MB,8/11-12; arsa-i cennet-havâlî MB,6/19; kîbâb-ı seb'-tıbâk TH,27/22; makêm-ı cennet-havâlî MB,6/19; ecnâd-ı ekrâd-nihâd MB,38/23; diyar-ı ferhunde-â-sâr MB,37/17; kâmet-i ham-geşte TH,26/4; kavm-i ber-geşte- ahvâl MB,50/7; menâfi'-i bî-sumâr CN, 91/7; sîne-i bî-kîne TH,28/2-3; turrahât-ı bî-na'nâ TH,27/11; cebel-i bî-bedel MB,6/3; mezâk-ı bî-ihti-mâm MB,54/14; âşık-ı âzâde MB,8/18; ferd-i âferîde SN,40/14; kayd-ı âhenîn MB,71/18; kubbe-i sengîn TH,29/19; firdevs-i berîn MB,6/5; gam-ı pür-gerd MB,48/21; kûh-ı pür-keş-â-keş MB, mâl-i firâvân SN,44/19; kal'a-i üstüvâr SN,54/20; dil-i tıflî TH,27/17; rûkn-i şarkî TH,29/1; mi'mâr-ı pişîn SN,45/11; kal'a-i nâm-dâr MB,51/10; cerîde-i çûn-harîta MB,9/6.

2.2.4. Unsurlarından Biri Türkçe Olanlar:

Bu tür tamlama metinlerimizde fazla geçmemektedir. Misalleri şunlardır:

top-ı ra'd-âşûb TH,12/24-25; top-ı kûb SN,96/22; Tatar-ı sabâ-reftâr SN,29/10; kavm-i ulu CN,66/28; bürke-i Özbekiyye TH, 51/24; peşa-yı diğêr TH,34/3;

B. ÜÇ KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR

Metinlerimizdeki isim ve sıfat tamlamalarının büyük bir kısmı Farsça kaideyle kurulmuş tamlamalardır. Farsça tamlamalardan da iki kelimeyle kurulmuş olanlar daha fazla kullanılmışlardır. Kelime sayısı arttıkça tamlamanın kullanma alanı daralmaktadır.

Üç kelimeyle kurulmuş tamlamalar da isim ve sıfat tamlaması olmak üzere iki cinstir. Burada da tamlamanın cinsini tayin eden ikinci unsurdur. Bu unsur, müstakil kelime olabileceği gibi, bir tamlama da olabilmektedir.

Metinlerimizde üç kelimeyle kurulmuş Arapça tamlama bulunmamaktadır. Onun için, burada incelenecek tamlamalar Farsça kaideye göre kurulmuş olanlardır.

İsim ve sıfat tamlaması iki unsurdan meydana gelmektedir. Onun için üç kelimedenden müteşekkil bir tamlamanın unsurlarından biri tamlama hâlinde bulunur. Tamlama içinde hangi kelimelerin ayrı bir tamlama olduğunu ancak kelimeler arasındaki mana münasebetiyle tesbit etmek mümkündür. Tamlamanın cinsini de büyük ölçüde bu münasebet belirler. Bu sebeple, ikinci unsurun isim veya isim gibi kullanılan bir kelime olması hâlinde tamlama isim, sıfat veya sıfat manasında bir kelime olması hâlinde ise sıfat tamlaması olmaktadır.

1. İsim Tamlaması

Bu tamlamaların ikinci unsuru isim veya isim cinsinden bir kelimedir. İki den fazla kelimeyle kurulmuş tamlamaların unsurlarından biri tamlama hâlinde de bulunabilir. İkinci unsuru tamlama hâlinde bulunan üç kelimeli tamlama her zaman isim tamlaması olmaktadır.

Bu tamlamalarda da birinci unsur tamlanan, ikinci unsur tamlayandır. Bunların manaları da ikinci unsurdan başlayarak düşünölmelidir.

1.1. Birinci Unsuru Tamlama Olanlar:

Bu durumda tamlamanın ikinci unsuru isim veya isim gibi kullanılan bir kelimedir. Tamlama hâlinde bulunan birinci unsur her zaman sıfat tamlaması olmaktadır.

murg-ı za'if-i ukûl MB, 54/7; irtifâ'-ı a'zam-ı cibâl CN, 71/17; cevânib-i erba'a-i metâf TH, 66/5; küre-i ma'mûre-i dil CN, 8/27; belde-i tayyibe-i cân CN, 9/1-2; çemen-i bi-hazân-ı Mevlânâ TH, 8/16; tuhfe-i kem-yâb-ı du'â TH, 7/22; bıkâ'-ı heft-sofa-i zemîn TH, 72/19; ribât-ı nüh-kıbâb-ı âsumân TH, 72/18; dık-i pür-hûn-ı derûn TH, 54/2; mu'âmele-i germ-âgerm-i sûz u güdâz TH, 74/25; gavgâ-yı şûr-engiz-i mahşer TH, 75/14-15; fezâ-yı rahmet-ârâ-yı Arafat TH, 72/7; hâk-i revan-bahş-i Arafat TH, 72/5-6; hayme-i zer-tınâb-ı hurşid TH, 71/8; meş'al-i âlem-tâb-ı âfitâb TH, 70/11; nâle-i derd-nâk-i 'uşşâk TH, 69/24; emvât-ı bürehne-hîz-i intizâr TH, 69/21; tomar-ı heft-varak-ı sa'y TH, 69/3; kafîle-i mûr-şumâr-ı huccâc TH, 74/11; gülbang-i felek-şikâf-ı lebbeyk TH, 75/20.

1.2. İkinci Unsuru Tamlama Olanlar:

Bu tamlamalarda da ikinci unsur bir tamlama hâlinindedir. Sıfat veya isim tamlaması olması esas tamlamanın cinsini değıştirmemektedir.

1.2.1. İkinci Unsuru İsim Tamlaması Olanlar:

gîsû-yı hûrân-ı behişt TH,72/9; tûde-i râh-ı mağ-
fîret TH,72/22; menba'-ı şîre-i cân TH,65/12;ref'-i
hayme-i hayret TH,66/18; tahrik-i hatavât-ı ihtimâm
TH,68/1; sikâta-i nevâle-i du'â TH, 5/4; husûl-i
esbâb-ı kâmrânî TH,13/19-20; cebîn-zede-i âsitân-ı
Mevlânâ TH,8/18; bûse-zen-i zîr-i pây TH,8/13; bâ-
lâ-yı ser-şem'-i mezâr TH,9/6; temâsil-i ecsâm-ı
tâifûn TH,66/21/22; şifâ-bahş-ı hasta-dilân-ı ma-
habbet TH,26/8-9; merhem-i sine-i dil-suhtegân TH,
8/5; ârâm-ı hâtır-ı sevdâ-zedegân TH,8/5-6; tasav-
vur-ı ahvâl-i kevâkib CN,94/20; müddet-i zuhûr-ı
kevkeb CN,20/8; mukâbele-i in'ikâs-ı şu'â' CN,82/
14-15; ihtilâf-ı teşekkülât-ı kamer CN,72/2-3; za-
mân-ı azîmet-i Arafat TH,69/10; cerîde-i seyyi'ât-ı
usât TH,72/21; zîver-i dûş-ı rızâ TH,67/11; âmede-i
feyz-i hatavât TH,69/15-16; reh-i kûy-ı Hudâ TH,
69/15; gencine-i hafakân-ı ızdırâb TH,72/4-5; ki-
lîd-i genc-i hikem TH,8/15; kenâr-ı defter-i dil
TH,8/22; şinâver-i deryâ-yı dehşet ü hayret TH,8/23;
istikbâl-i emvâc-ı rûhaniyyet TH,8/23; inhidâb-ı
miyâh-ı bihâr CN,20/7; asl-ı unsur-ı türâb CN,71/24;
iktisâb-ı inşirâh-ı derûn TH,30/13; tefâvût-i seyr-i
sefine CN, 92/16-17; latme-hâr-ı tûfân-ı inkılâb
TH,72/3; dûd-engîz-i mecmer-i âsumân TH,73/2; hâ-
tır-şiken-i ahter-i felek TH,65/23; sübût-yâfte-i
arsa-i iştihâr TH,67/4; ta'yin-kerde-i sâni'-i e-
zel TH,67/1-2; pençe-zen-i giribân-ı şu'ûr TH,66/13-
14; rast-gûy-ı encümen-i kuds TH,9/25; nâvek-endâz-ı
saff-ı vahşet TH,26/7-8; dest-bürde-i sermâye-i
Hudâ TH,9/22; midâd-sûde-i merdüm-i dîde TH,29/11-12;
murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i hayât TH,10/1; ser-
ber-âverde-i evc-i i'tibâr TH,66/2-3; dâver-i ka-
lem-rev-i ma'nâ TH,9/22; şem'-i şebistân-ı hakikat
TH,66/21.

1.2.2. İkinci Unsuru Sıfat Tamlaması Olanlar:

Burada tamlama hâlinde bulunan ikinci unsur ile birinci unsur arasında genitifli bir ilgi bulunmaktadır.

mevrid-i zülâl-i revân TH,65/12; sahife-i sâha-i dil-ârâ TH,73/20; rîze-i seng-i gevher-şiken TH,72/11; katre-i âb-ı günâh-şûy TH,72/12; i'ânet-i feyz-i hûş-bahşâ TH,9/4; edâ-yı namâz-ı penç-gâne TH,71/7-8; bâlâ-yı ser-i rahmet-eser TH,72/25; zebân-ı kandîl-i meh-sîmâ TH,9/2; âsûde-i hâb-gâh-ı rahmet-penâh TH,9/16-17;

tertîb-i divân-ı süreyyâ-nizâm TH,9/20; hurûş-ı eşk-i hûnîn TH,70/8; îsâl-i cân-ı nâ-tüvân TH,72/6; şehristân-ı kalb-i bî-gıll CN,8/29-30; mazhar-ı feyz-i lem-yezelî CN,17/22; gencîne-i atâyâ-yı Rabbanî TH,76/1; 'ilâve-i hayret-i aslî TH,66/9; sakî'-i dîn-i dilâverî MB,65/19; havâlî-i harem-i hurrem TH,66/2; gencîne-i ravza-i mutahhar TH,29/24; merâkîd-ı evliyâ-yı kirâm TH,9/19; ser-â-pâ-yı mele'-i a'lâ TH,79/19; emvâc-ı bahr-ı kadîm TH,71/2-3; derûn-ı günbed-i ahzar TH,76/2-3; cemâ'at-i mezâhib-i erba'a TH,66/6; evâyil-i karn-ı 'aşir CN,90/21.

1.3. İkinci Unsuru Arapça Bir İbare Veya Tamlama Olanlar

Arapça isim ve sıfat tamlaması olan bu unsurlar tek bir kelime olarak kullanılmışlardır. Onun için bu tamlamaları iki kelimeli tamlamalar gibi değerlendirmek mümkündür.

âyet-i kerîme-i ان العنا والمروة TH,68/15; derûn-ı Bâbu's-selâm TH,66/10; hudûd-ı Beytü'l-Haram TH,73/14-15; ta'yîn-i Ruhu'l-Emîn TH,73/14; dâire-i

tahte'l-ufuk CN,50/21; ibâdet-hâne-i hatibü'l-en-biyâ TH,58/12-13.

2. Sıfat Tamlaması

Üç kelimeyle kurulmuş bir tamlamanın sıfat tamlaması olması için ikinci unsurun daima sıfat veya sıfat cinsinden bir kelime olması lazımdır, ancak tamlama hâlinde bulunmamalıdır (lafzî izafet hâlinde bulunabilir). İkinci unsuru tamlama olan üç kelimeyle kurulmuş sıfat tamlamasının metinlerimizde geçen misalleri şunlardır:

bân^-yı sâhib-i hicâb SN,106/1; şâhân-ı sâhib-i erâik MB,66/4.

İkinci unsuru lafzî izafet olan tamlamalar da üç kelimeyle kurulmuş tamlamalar grubunda ele alınmışlardır. Ancak lafzî izâfetlerin birleşik sıfat manasında olup tek bir kelime olarak da değerlendirilebileceğini gözden uzak tutmamak gerekir. Bu sebeple, onları üç kelimeyle kurulmuş tamlamalar içinde hususî bir şekil - veya iki kelimeli tamlama - olarak incelemek mümkündür.

Üzerinde çalıştığımız metinlerde geçen üç kelimeyle kurulmuş sıfat tamlamaları buna göre şu şekilde sınıflandırılmışlardır:

2.1. Birinci Unsuru İsim Tamlaması Olanlar:

Bu tamlamaların ikinci kelimeleri isim veya isim cinsinden bir kelimedir.

tâir-i rûh-ı bî-hamiyyet TH,109/23; tuyûr-ı sığır-cık-ı pür-renk SN,48/15; keşiş-i Basra-yı uzlet-güzîn SN,125/1; sultân-ı bahâr-ı kâm-kâr MB,8/8; asker-i Tatar-ı adûv-şikâr SN,38/5; merdüm-i çeşm-i âlem-bîn TH,37/10; sahîfe-i giribân-ı çirk-âgîn TH,26/21-22; rûz-ı mağfiret-i firûz TH,78/8; yâr-ı gâr-ı sâdik TH,

91/4; cûybâr-ı Nil-i mübârek TH,52/10; maskat-ı re's-i mübârek TH,16/23-24; mahrûsa-ı Burusa-i hurrem-cemâl MB,11/12; ma'mûre-i Şam-ı zîbende-makâm TH,30/14; zerre-i gubâr-ı magfîret-âsâr TH,101/20.

2.2. Birinci Unsuru Sıfat Tamlaması Olanlar :

Bu tamlamaların son kelimesi sıfat veya sıfat cinsinden bir kelimedir. İlk unsur bir tamlama olduğunda tek kelime hüviyetini kazanmış olur. Bu sebeple, tamlamanın sıfat tamlaması olması son kelimenin sıfat olmasına bağlıdır.

Bu yapıdaki tamlamaların sıfat olan ikinci ve üçüncü kelimeleri isim olan ilk kelimenin ayrı ayrı niteleyen durumunda da olabilir. Bu durumda, sıfatlar arasındaki bağlama "i"sinin fonksiyonu "ve" bağlama edatının karşılığıdır. Bu hususiyeti ancak metin içindeki mana ilgisine dikkat ederek tesbit etmek mümkün olmaktadır.

2.2.1. Üçüncü Kelimesi Sıfat Tamlaması Hâlinde Bulunan İlk Unsuru Niteleyen Sıfat Tamlamaları :

ravza-i mutahhara-i Mustafavî TH,53/25; künbed-i hadrâ-yı Nebevî TH,95/3; harem-i hurrem-i İlâhî TH,68/19-20; divân-ı mukaddes-i İlâhî TH,74/14; gencine-i gaybiyye-i İlâhî TH,65/20-21; eşvât-ı erba'a-i bâkiyye TH,67/13; kubbe-i âliyye-i behişt-nümâ TH,105/23-24; cism-i mutahhara-i cihân-zîb TH,105/8; cevher-i yektâ-yı kevneyn-bahâ TH,98/5; ferş-i berrâk-ı inâyet-endûz TH,97/2-3; câme-i anberîn-i zer-nitâk TH,64/1; kafes-i rûyîn-i zer-rîn-sakf TH,65/1; zelzele-i zemîn- gerdân-i İlahî TH,58/11; harem-i behişt-tev'em-i Nebevî TH,53/25;

bâsıra-i 'arş-peymâ-yı Nebevî TH,107/12; mihrâb-ı mağfîret-me'âb-ı Nebevî TH,99/19; mâh-ı mısır-â-şûb-ı Ken'ânî TH,98/22; kâmet-i tûbâ-şiken-i Muhammedî TH,89/21.

2.2.2. Sıfat Olan İkinci ve Üçüncü Kelimelerin İlk Kelimeyi Ayrı Ayrı Nitelediği Sıfat Tamlamaları :

Bu şekildeki tamlamaların sıfat olan ikinci ve üçüncü kelimeleri arasındaki bağlama "i"si "ve" bağlama edatı fonksiyonundadır:

memerr-i bârik-i 'amîk TH,58/6; kemer-i zer-târ-ı gevher-nigâr TH,84/12; kûçe-gerd-i âzâde-i bî-kayd TH,35/23; hücre-i mutahhara-i muhtasara TH,89/19-20; tâife-i hâife-i firifte MB,13/18; veled-i pelîd-i nâ-pâk SN,77/11; turre-i 'abîr-âlûd-ı müşgîn-mû TH,34/25; şerbetîyân-ı benefşe-hâl-i gül-rûhân TH,34/16.

2.2.3. Unsurlarından Biri Arapça Tamlama Olanlar:

Bu Arapça tamlamalar, ikinci unsur olduklarında isim(nitelenen) unsurunu birleşik sıfat manalarıyla nitelemektedirler:

hâkdân-ı esfelü's-sâfilîn TH,109/23; sûre-i seb'u'l-mesânî TH,103/22; dârü's-şifâ-yı ilâhî TH,107/25; kuttâu't-tarîk-i mâr-kirdâr TH,30/3.

2.2.4. Niteleyen Unsuru Lafzî İzafet Olanlar:

sultân-ı 'azîmü's-şân TH,30/6; kitâb-ı celîlü'l-kadr CN,2/5; meşâyih-ı celîlü'l-ünvân TH,56/22-23; ma'mûre-i azîmü's-sevâd TH,57/20; huccâc-ı karînü'l-ibtihâc TH,73/13; sahrâ-yı vasîü'l-etrâf TH,72/16-17; lisân-ı belîgü'l-beyân TH,43/4; ma'bed-i fasîhü'l-ercâ TH,70/21; devlet-i kavîyyü'l-erkân MB,59/12;

bâsıra-i 'arş-peymâ-yı Nebevî TH,107/12; mihrâb-ı mağfîret-me'âb-ı Nebevî TH,99/19; mâh-ı mısır-â-şûb-ı Ken'ânî TH,98/22; kâmet-i tûbâ-şiken-i Muhammedî TH,89/21.

2.2.2. Sıfat Olan İkinci ve Üçüncü Kelimelerin İlk Kelimeyi Ayrı Ayrı Nitelediği Sıfat Tamlamaları :

Bu şekildeki tamlamaların sıfat olan ikinci ve üçüncü kelimeleri arasındaki bağlama "i"si "ve" bağlama edatı fonksiyonundadır:

memerr-i bârik-i 'amîk TH,58/6; kemer-i zer-târ-ı gevher-nigâr TH,84/12; kûçe-gerd-i âzâde-i bî-kayd TH,35/23; hücre-i mutahhara-i muhtasara TH,89/19-20; tâife-i hâife-i firifte MB,13/18; veled-i pelîd-i nâ-pâk SN,77/11; turre-i 'abîr-âlûd-ı müşgîn-mû TH,34/25; şerbetiyân-ı benefşe-hâl-i gül-rûhân TH,34/16.

2.2.3. Unsurlarından Biri Arapça Tamlama Olanlar:

Bu Arapça tamlamalar, ikinci unsur olduklarında isim(nitelenen) unsurunu birleşik sıfat manalarıyla nitelemektedirler:

hâkdân-ı esfelü's-sâfilîn TH,109/23; sûre-i seb'u'l-mesânî TH,103/22; dârü's-şifâ-yı îlâhî TH,107/25; kuttâu't-tarîk-i mâr-kirdâr TH,30/3.

2.2.4. Niteleyen Unsuru Lafzî İzafet Olanlar:

sultân-ı 'azîmü's-şân TH,30/6; kitâb-ı celîlü'l-kadr CN,2/5; meşâyih-ı celîlü'l-ünvân TH,56/22-23; ma'mûre-i azîmü's-sevâd TH,57/20; huccâc-ı karînü'l-ibtihâc TH,73/13; sahrâ-yı vasîü'l-etrâf TH,72/16-17; lisân-ı belîgü'l-beyân TH,43/4; ma'bed-i fasîhü'l-ercâ TH,70/21; devlet-i kavîyyü'l-erkân MB,59/12;

suhandân-ı fasihü'l-lisân MB,4/18; hakîr-i kesirü't-taksîr SN,38/4; hakîr-i kalîlü'l-bızâ'a SN,40/20; karye-i karînü'l-i'tibâr TH,30/25; iklim-i ba'îdü'l-etrâf ve vasî'ü'l-eknâf CN,12/24; temâsil-i garîbetü'l-eşkâl MB,69/15; sene-i amîmetü'l-meymene TH,31/18; kenîse-i nâdirü'l-misl SN,46/23; hisâr-ı vasî'ü'l-ercâ TH,12/4; müselles-i kâimü'z-zâviye CN,54/31; pâdişâh-ı sâlifü'z-zikr TH,53/24-25; enhâr-ı ratbu'l-lisân MB,40/5; heyâkil-i muhtelifetü'l-timsâl MB,69/15; esâs-ı müstahilü'l-indirâs TH,53/2-3; burûc-ı müstakimü't-tulû' CN,81/27; çâr-rükn-i mahrûtiyyü's-şekl TH,53/17; 'izz u huzûr-ı mevfûru's-sürûr MB,23/1-2; minber-i matbûu's-simâ TH,41/17; burûc-ı muâvvecetü't-tulû' CN,81/28; tâvûs-ı tamâmu'l-a'zâ TH,44/16-17.

C.

DÖRT KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR

Tamlamalar iki unsurdan müteşekkildirler. Bir tamlamayı teşkil eden bu iki unsurdan her biri tek bir kelime olabileceği gibi, birden fazla kelimedenden teşekkül etmiş de olabilir. Bu sebeple, dört kelimeyle kurulmuş tamlamalarda aslında yine iki unsur bulunmaktadır. Tamlamanın bütünü içinde, Arapça veya Farsça tamlama hâlinde bulunan bu unsurlar çoğu zaman belli bir mana kazanmış olup tek bir kelime durumundadırlar.

Tamlama içindeki bu grupları, yine kelime ve terkiplerin hususî manalarına dikkat ederek cümlenin tamamı içinde tesbit etmek mümkün olmaktadır.

Çalıştığımız metinlerde geçen bu yapıdaki tamlamalar da isim ve sıfat tamlaması olarak iki grupta ele alınmışlardır. Arapça kaideye göre kurulmuş dört kelimeli tamlama metinlerimizde geçmediği için burada ele alınanlar Farsça kaideye göre kurulmuş tamlamalardır.

1. İsim Tamlaması

İki veya daha fazla kelimeyle kurulmuş sıfat tamlamaları başka bir tamlamanın unsuru olduklarında meydana gelen yeni tamlama her zaman isim tamlaması olmaktadır. İki'den fazla kelimedenden teşekkül etmiş tamlamaların sıfat tamlaması olması için ise bir takım hususî şartlar gerekir. Üzerinde çalıştığımız metinlerde geçen dört kelimeyle kurulmuş tamlamalar çoklukla isim tamlamasıdır. Bu tamlamaların tamlayan ve tamlanan unsurları bir kelime olabileceği gibi bir isim veya sıfat tamlaması da olabilmektedir.

1.1. Tamlayan Unsuru İsim Tamlaması Olanlar :

Dört kelimeli tamlamanın tamlayan unsuru olan bu isim tamlamalarının bir unsuru Arapça bir tamlama veya Farsça bir isimye sıfat tamlaması olabilmektedir. Bu yapıdaki tamlamalar, esas tamlamanın tamlayan unsurunun yapı ve cinsine göre şu şekilde gruplandırılabilir:

- Bir Unsuru Arapça Tamlama Olanlar:

Arapça isim ve sıfat tamlamaları çoklukla bir varlığın adı olmuş ve burada tek kelime gibi kullanılmışlardır. Onun için bu tamlamalar üç kelimeyle kurulmuş tamlamalar olarak da değerlendirilebilir.

halvet-sarây-ı (hâssu'l-hâss-ı lî-ma'allah) TH,98/19;

itmâm-ı(binâ-i Beytü'l-mukaddes) TH, 40/22;

misâha-i (sâha-i Beytü'l-haram) TH,50/8;

vasat-ı (cesed-i ümmü'd-dünya) TH,50/2-3;

âsâr-ı (mu'cizât-ı fâizetü'l-berekât) TH,108/10.

- Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar:

ümid-gâh-ı (kâffe-i aceze-i 'usât) TH,43/3;
hamîr-i (mâye-i enfâs-ı hayat-bahşâ) TH,40/6;
dühte-i (kâr-gâh-ı himmet-i bî-hemtâ) TH,42/4-5;
hâric-i (kudret-i kalem-i ter-zebân) TH,111/14;
şevk-i (müşâhede-i Ravza-i Mutahhara) TH,110/7;
rüft u rûb-ı (ubâr-ı sahn-ı behişt-âşûb) TH,97/10;
kandîl-i (mihrâb-ı kible-i kadîm) TH,106/17;
bîrûn-ı (kudrât-i kalem-i fersûde-kıdem) TH,91/12;
reşk-i (kesret-i kıbâb-ı encüm-hisâb) TH,48/22;
gavvâsân-ı (bahr-ı harem-i yezdânî) TH,87/6-7;
bâziçe-i (dest-i endîşe-i tıflâne) TH,50/1;

- Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar:

katre-i (âb-ı zülâl-i zemzem) TH,92/21-22;
bâr-ı (meta'-ı gûn-â-gûn-ı felek) TH,87/12-13;
tulû'-ı (yed-i beyzâ-yı subh) TH,88/10;
pây mâl-i (leşker-i cân-sûs-ı hicr) TH,94/9-10;
neş'emend-i (sahbâ-yı bî-humâr-ı tecellî) TH,41/1-2.

-Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar:

ruhsat-yâfte-i (gül-geşt-i çemen-zâr-ı ferâdis)
TH,42/22;
bîrûn-ı (atebe-i bâb-ı vedâ) TH,93/3-4;
keşîde-i (dâire-i bağçe-i zemîn) TH,94/2-3;
istikşâf-ı (kemiyyet-i a'dâd-ı minârât) TH,49/14;
galebe-i (cünbüş-i hatve-i azîmet) TH,92/2-3;
te'sîs-kerde-i (endâze-i mi'mâr-ı hikmet) TH,40/11;
fermân-ı (mübdi'-i kârhâne-i icâd) TH,40/21-22;
âsâyışgâh-ı sultân-ı serâperde-i zemîn ü zamân)
TH,95/11;

dest-i (ferrâş-ı sun'-ı ezel) TH,41/9;
azîmet-i(gül-geşt-i bağ-ı na'îm) TH,102/6;
tâziyâne-i (şevk-i tavâf-ı kudûm) TH,92/1;
dendâne-i (kilid-i hazâne-i i'câz) TH,89/1-2;
arzû-yı (cemâl-i beyt-i zü'l-celâl) TH,88/12;
bîrûn-ı (yârâ-yı kuvvet-i insânî) TH,39/25;
zîr-i (tûde-i gubâr-ı gam) TH,94/8-9;
gül-i(gülşen-i tıraz-ı risâlet) TH,90/20;
itâle-i (silâle-i nigâh-ı âteşin) TH,102/2-3;
çirk-şûy-ı (câme-i cürm-i 'usât) TH,92/22-23;
süste-i (âb-ı çeşm-i firkât) TH,91/20 .

- Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar:

hîrâmân-ı(sâha-i imkân-ı vücûd) TH,89/9.

1.2. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olanlar:

Sıfat tamlaması olan tamlayanın unsurlarından biri yine isim veya sıfat tamlaması hâlinde bulunabilir.

Buna göre:

- Birinci Unsuru Tamlama Olanlar:

ta'mir-kerde-i (mi'mâr-ı himmet-i bî-hemtâ)TH,39/9-10;
sâye-i (livâ'îl-hamd-i Muhammedî) TH,102/10.

- İkinci Unsuru Tamlama Olanlar:

sîr-âb-ı (seylâb-ı leşk-i hûn-pâş) TH,111/16;
kubbe-i (mezâr-ı lâmi'ü'l-envâr) TH,55/11;
gubâr-ı (kûçe-i Medine-i Münevvere) TH,111/16.

1.3. Her İki Unsuru da Sıfat Tamlaması Olanlar:

Bu tamlamalarda tamlayan ve tamlayan unsur sıfat tamlamasıdır. Bu yapıda iki tamlamanın meydana getirdiği tamlama isim tamlaması olmaktadır.

(nahl-ı nâz-perver)-i (cism-i nâzenin) TH,105/15-16;
(dürc-i la'lin)-i (dehân-ı şefâ'at-feşân) TH,105/12;
(hâk-i mağfîret-nâk) -i (Bakî'-i Şerîf) TH,101/4;
(gâher-i yektâ) -yı (zât-ı akdes) TH,100/5;
(habîb-i nâzende) -i (hâlık-ı yektâ) TH,99/7;
(bâr-ı tamga-zede) -i (mihr-i münîr) TH,94/22;
(hıyâbân-ı sünbüle-dâr) -ı (çarh-ı berîn) TH,94/2;
(bahr-ı rahmet-hîz) -i (Harem-i Muhterem) TH,93/19;
(harem-i mahsûs) -ı (sahrâ-ı mübârek) TH,41/12;
(dâne-i hâtır-rübâ) -yı (Hacer-i Esved) TH,92/13;
(halvet-hâne-i üns-â-üns) -i (ibâdet-gâh-ı hâssa)
TH,89/18;
(fecc-i amîk) -i (hendek-i garîk) SN,54/12.

2. Sıfat Tamlaması

Bu tamlamalar da dört kelimededen müteşekkil olmakla beraber, nitelenen ve niteleyen olmak üzere iki unsurdan meydana gelmektedirler. Bu unsurlar bir kelime olduğu gibi tamlama hâlinde de bulunabilir. Tamlamanın sıfat tamlaması olması için ikinci unsur tabîî ki sıfat olmalı, ancak tamlama hâlinde bulunmamalıdır. Arapça lafzî izafetin dışında her tamlama, bir tamlamanın unsuru olduğunda teşkil edilen yeni grup isim tamlaması olmaktadır. Onun için bu yapıda bir tamlama, ancak hususî şartlarda sıfat tamlaması olabilmektedir. Üzerinde çalıştığımız metinlerde geçen dört kelimeyle teşkil edilmiş sıfat tamlamalarını şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

2.1. Nitelenen Unsuru Tek Kelime Olanlar:

Bu tamlamalarda nitelenen unsurlar ayrı kelimeler hâlinde sıfatlar veya sıfat cinsinden bir kelime ile lafzî izafet hâlinde bir sıfat olmaktadır. Burada diğer kelimeler ilk kelimeyi ayrı ayrı nitelemektedirler.

hâk-i revân-bahş-ı tayyibe-i mübâreke TH,94/19;
çetr-i zer-fülke-i pîrûze-fâm-ı 'arş-penâh TH,95/10;
şukka-ı sîm-gûn-ı murassa'-tıraz-ı 'ısrîn TH,56/6-7;
zülf-i siyâh-ı ham-be-ham-ı anber-sây TH,84/14;
cism-i basît-i bârid-i yâbis CN,71/14;
hakîm-i sâhib-i beyân-ı belâgat-disâr MB,53/17-18;
kal'a-i felek-res-i sa'bu's-su'ûd TH,21/12;
sâha-i râhat-bahşâ-yı amîmetü'l-mağfîret TH,80/23-24;
mülûk-ı memdûhü's-sülûk-ı Mısriyye TH,37/23;
hendek-i ba'idü'l-gavr-ı pür-âb TH,12/21.

2.2. Nitelenen Unsuru Tamlama Olanlar:

Bu tamlamaların ikinci unsuru çoklukla lafzî izafet hâlinindedir. Lafzî izafetlerin tek bir kelime karşılığında oldukları kabul edilirse bu tamlamaları üç kelimeli tamlamalar gibi değerlendirmek mümkündür. Bu çeşit tamlamaların çalıştığımız metinlerde geçen misalleri şunlardır:

havz-ı ruhâmiyye-i murabba'u'l-adlâ' TH,53/5-6;
hazret-i vehhâb-ı amîmü'r-rahmet TH, 60/24;
cenâb-ı vehhâb-ı hafıyyü'l-hikmet TH,2/11-12;
letâif-i meşhûre-i muhtemilü's-sıdk TH,6/24-25;
ehl-i irfân-ı melîhü'l-beyân MB,4/19;
cenâb-ı sułtân-ı sâtı'u'l-burhân MB,30/7;
ziyâfet-hâne-i amîmü'n-nevâl-i muhterem TH,2/13-14;
sahâbe-i güzîn-i sâhib-i cihâd SN,72/13-14;
ma'bed-i münevver-i gayr-i mükerrer TH,106/20;
Hacerü'l-Esved-i es'ad-ı mübârek TH, 64/15-16.

Ç. BEŞ VE DAHA FAZLA KELİMEYLE KURULMUŞ TAMLAMALAR

Üzerinde çalıştığımız metinlerde yediye kadar kelimeyle kurulmuş tamlamalar bulunmaktadır. Bu tamlamaların dörde kadar kelimeyle kurulmuş olanları isim ve sıfat tamlaması şeklinde iki cinstirler. Daha fazla kelimeyle kurulmuş tamlamalar metinlerimizde sâdece isim tamlaması hâlinde dirler. Temelde iki unsurdan meydana gelen bu tamlamaların unsurları da bir veya daha fazla tamlamadan meydana gelebilmektedir. Unsurları teşkil eden bu tamlamalar yerine göre isim veya sıfat tamlaması olabilir.

bu hususta beş ve daha fazla kelimeyle kurulmuş tamlamalar için söylenebilecekler geçen bahislerin bir çeşit tekrarı olacağından, metinlerimizde geçen tamlamaların tesbitiyle yetinilmiştir.

1. Beş Kelimeyle Kurulmuş Tamlamalar :

vâsıta-ı keder-i zamîr-i mihr-i enver TH,50/6;
meşhûd-ı sübbâbe-i nâbz-ı âşinâ-yı idrâk TH,50/22;
câmi'-i fâtih-i burka'-i ümmü'd-dünyâ TH,51/17;
çekiide-i hâme-i anber-feşân-ı Hazret-i Osmân TH,51/17;
vasıtatü'l-ıkd-i silsile-i selâtin-i Çerâkise TH,53/21;
meslûk-ı kadem-i kalem-i ashâb-ı âsâr TH,55/8;
ser-satr-ı cerîde-i hâmûşân-ı Kurâfe-i Kübrâ TH,55/19;
medfen-i re's-i pür-nûr-ı Hazret-i Müseyin b.Ali
TH,56/4-5;
dü-mısra'-i mahaffe-i beyt-i kasîde-i meşhûre TH,25;
âmîhte-i ezkâr-ı müsebbihân-ı mele'-i a'lâ TH,59/4;
âzâde-i pervâz-ı havâ-yı âlem-i itlâk TH,59/15;
müşâhede-i ruhsâr-ı dil-ârâ-yı beyt-i Huda TH,84/4;
sarây-ı cihân-ârâ-yı dârü'l-mülk-i hakîkat TH,86/16;
tûtüyâ-yı çeşm-i hazne-i ferâdis-i cinân TH,86/17;
âsâr-ı imârât-ı balde-i Mekke-i Muazzama TH,61/13

tahrîr-i evsâf-ı mevâzı'-ı garîbe ve emâkin-i acî-
be-i Kahire TH, 55/22-23;
hâk-i pâk-i melîk-i Mekke-i Muazzama TH, 91/11;
şerefât-ı minârât-ı harem-i mûkerrem-i ser-be-
gerdûn TH, 62/3;
kâmet-i hûş-rübâ-yı şâhid-i Beytü'l-Haram TH, 62/16-17;
dürc-i mazrûf-ı cevher-i çarsû-yı ceberût TH, 63/12;
revâk-ı saf-keşide-i râh-ı intizâr-ı huccâc TH, 70/18;
tesâdüm-i sarsar-ı mehâbet-i avâlim-i ma'ânî TH, 72/4;
hatîb-i bedî'ü'l-beyân-ı minber-i fesâhat TH, 73/24;
vişâhu's-sadr-ı arâyis-i kabûl-i Rabbanî TH, 76/16;
gedâ-yı kûçe-i rahmet-i hazret-i Gânî TH, 77/4;
nisâr-ı ser-hâk-i sultân-ı sırr-ı ber-levlâk TH, 3/4;
zülf-i ham-be-ham-i silsile-i sûtûr-ı anberîn
TH, 4/22-23;
terk-i taht-ı revân-ı çihar -pâye-i beden TH, 5/12;
sutûr-ı saff-ı sipâh-ı kalem-rev-i tahkîk TH, 8/16-17;
sikke-dâr-ı hâlisu'l-'ayâr-ı darb-hâne-i ma'nevî
TH, 9/13-14;

pâlehang-i nitâk-ı abdâl-ı çarh-ı nemed-pûş TH, 30/15;
hadîs-i mu'cizü'l-beyân-ı sultân-ı taht-gâh-ı lev-
lâk TH, 31/1;
tûti-i pâk-lehçe-i şekeristân-ı sünûhât-ı gaybiyye
TH, 31/9-10.

2. Altı Kelimeyle Kurulmuş Tamlamalar:

mîzâb-ı mâ'ü'l-hayât-ı çeşme-sâr-ı dil-i ilhâm-âsâr
TH, 10/12-13;
vâhime-i mütecessisân-ı hademe-i zaleme-i Nemrûd-ı
bed-bûd TH, 17/1;
şinâver-i emvâc-ı sutûr-ı bahr-ı kadîm-i Yezdânî
TH, 21/17;

resm-keşîde-i pergâr-ı kûşe-i bâl-i Ruhü'l-emîn
TH,38/4-5;
vâdî-i hevî-hâk-i ba'fidü'l-fevr-i mağâk-i rahîm
TH,40/14;
nemîka-i kalem-i gevher-bâr-ı Hazret-i Haydar-ı
Kerrâr TH,51/22;
ceres-i hadîdü'l-lisân-ı mengûş-ı sâmi'a-i intibâh
TH,57/25;
kûfte-i seng-i melâl-i deryûze-ger-i dürr-i gufrân
TH,78/15.

3. Yedi Kelimeyle Kurulmuş Tamlamalar:

mütehayyiz-i miyâne-i hıyâbân-ı sutûr-ı gülşen-i
kelâm-ı kadîm TH,65/6-7;
şikest-âver-i endâze-i âsumân-meymâ-yı efkâr-ı dūr-
bîn-i mühendisân-ı rûzgâr TH,6/16-17.
şimşîr-i tîz-i bâzû-yı tevîk-i ser-fürûbürde-i ni-
yâm-ı tahkîk TH,9/15

II. BÖLÜM

KULLANILIŞLARI BAKIMINDAN TAMLAMALAR

Arapça ve Farsça tamlamalar Türkçe'de bir cümle-
lenin bütün unsurları yerine kullanılabilmekte, ba-
zen tamlamanın bir unsuru olarak, bazen Türkçe bir
edat veya ekle, bazen de fail, nesne gibi fonksiyon-
larla doğrudan bu birliğe iştirak etmektedirler. Bu
katılma tamlamayı teşkil eden kelimelerin beraberce
ifade ettikleri manayla olup, tamlamaların cümle un-
suru olarak kullanılmaları hâlinde her hangi bir de-
ğişiklik olmamaktadır; ancak cümlede yüklem olarak bu-
lunduklarında, meydana getirdikleri grubun içinde
Türkçe unsura, yani yardımcı fiille bir takım özellik-
lerle katılmaktadırlar.

A. BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ YÜKLEMİN İSİM UNSURUNU TEŞKİL EDEN TAMLAMALAR

1. Tamlamada yardımcı Fiille Bağlanan Unsurun Cins ve Yapısına Göre Tamlamalar

Arapça veya Farsça kaideye göre teşkil edilmiş isim
veya sıfat tamlamaları Türkçe yardımcı fiillerle birle-
şerek yüklem ismi fonksiyonu kazanmaktadırlar. Çalış-
tığımız metinlerde çoklukla esas yardımcı fiillerle
birleşik fiil teşkil edilmiştir. Burada yüklem ismi o-
larak değerlendirilen tamlamalar cümlenin veya cümle
içinde partisip, gerundium veya fiil grubunun yüklemi
durumundadırlar.

1.1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

Üzerinde çalıştığımız metinlerde, yardımcı fiilin
isim unsuru durumunda olan tamlamaların ilk kelimeleri

çoklukla Arapça mastar veya Farsça fiil gövdeleriyle yapılmış birleşik sıfat olmaktadır.

1.1.1. Arapça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar

Bu Arapça kelime fiilden türemiş her cinsten bir kelime olabilmektedir. Çalıştığımız metinlerde geçen tamlamaları fail ismi, meful ismi, mastarlar, sıfat-ı müşebbeheler ve isim olan diğer kelimelerle ve bütünüyle tamlama hâlinde birleşik fiile bağlananlar şeklinde gruplandırmak mümkündür.

1.1.1.1. Fail İsmiyle Bağlananlar:

- Hilaf ağacı lâ'ik-i nâr olur. MB,31/21
...mâlik-i 'izz ü câh olanlar bisât-ı devletten matrûd ve mülk-i saltanattan merdûddurlar. MB,20/4
...ehl-i İslâm'a nusret maksûd olmağla me'mûldür ki bâ'is-i ma'fîret ola. CN,10/5
...sâhib-i hurûc olup... SN,36/12
... Hz. Süleyman vâkıf-ı esrâr olunca... SN,35/3
... ol kızı esir edip Avrupa'ya götürdüğü bâ'is-i tesmiye ola. CN,97/7
...ve târik-i nâm u nâmus olup... MB,68/19

1.1.1.2. Meful İsmiyle Bağlananlar:

- ... afv ü mazhar-ı i'zâz eyledi. SN,52/11
... tedbir eyledik ki mazhar-ı du'â olasın... SN,52/10

...mazhar-ı serzeniş olmalarıyla...

TH,55/4

...ve dest-i ihsânını açıp ol lenger-i behişt-
peykeri gark-ı ser ve pîr-i kalenderi müstağrak-ı
cevher kılındı.

MB,65/1

...ma'rûz-ı ihvân ola.

MB,10/11-12

1.1.1.3. Masterlarla Bağlananlar:

...da'vî-i merdî edip...

SN,105/20

...arz-ı hâksârî edip...

MB,9/4

...taleb-i medetkârî ettiler.

MB,52/4

...kasd-ı heycâ edip yürüdü.

MB,55/22

Serâser ins ü cânı hayret ü ta'accüb-i ibret
aldı.

MB,43/12

Bu dem ger etmez isen isret-i rûd

MB,46/1

Sultan-ı Baharla azm-ı masâf eyledi
Kostantin'e Cenevizliler kesb-i sihriyyet
etmekle...

SN,55/1

hatm-i kelâm ettikde...

SN,52/8

...def'-i cû ederlerdi.

SN,48/20

...her yüzden sevk-i kelâm olunurdu.

MB,4/15

...mezbûr sahrada bir gece nasb-ı alâmet edip...

CN,56/23

...gah nakl-i hikem ü ma'ârif kılınıp...

MB,4/13

...Sultan-ı Bahardan ümid-i inâyet etmek bî-
mahal ve ricâ-i himâyet eylemek olmaz emeldir.

MB,50/4

...bu kaleye bezl-i himmet etmekten maksadı...

SN,54/21

- ..leyâl ü eyyâm kemâl-i i'tidâl bulur. MB,11/21
- ...gark-ı âb olup... SN,40/4
- Âkıl olan fevt-i fırsat eylemez. MB,31/9
- Pes behmen dilâver dahi arsa-i vehme ve safha-i fehme sığmaz gark-ı âhen ve müstafrak-ı cevşen cünûd-ı'elem terevhâ' birle azm-i düşmen evledi. MB,55/13
- ... nâkûs-i Yunanîler caldırıp icrâ-yı sâdmânî olunur idi. SN,59/11
- İlâ-yevmi'l-kıyâme ibkâ-yı nâm edersiniz. SN,57/4
- Eğer bir zaman dahi bunlara irhâ-i inân olursa... CN,90/24
- ...belki Hak te'âlâ bizden kendi kullarına isâ-l-i nef' eylemek emr eder. CN,67/3
- ...âyîn-i sünnet üzere ihyâ-i sünnet eyleyip... MB,24/12
- Şehriyâr-ı Şitâ âleme şol denli isâr-ı dirhem etti ki... MB,69/3
- ...çarh-ı nüh-tâka itâle-i lisân edip... TH,29/18
- ...mısr-ı Kâhire'ye imâle-i licâm olundu. TH,37/2
- Her ne tarafa imrâr-ı nazar olunsa.... TH,56/14
- ...herkes kâse-i iktidârınca irâka-i dem etmekle... TH,82/22
- ...istisâl-i şerr ü zarar olmak vâciprektir. MB,18/13
- ...tekmil-i kuvvet edip... MB,53/10
- ...sultan-ı azîmü's-şânın meşhed-i nûr-âmîzleri ziyaretiyle tenvîr-i nazar olunmak müyesser oldu. TH,17/10

- ...tenvîr-i absâr edenler... TH,80/21
Sa'y edip Merve'ye tahsîl-i safâ eyleyelim.
TH,19/1
Ma'mûre-i İslâm'ına tecdîd-i berât et.
TH,69/17
...cânib-i sahrâ -yı merâma tahrîk-i licâm olundu.
TH,55/24
...nekhet-i gül-i riyâz-ı kurbdan yine tah'îve-i dâmân edersin.
TH,109/13
...iktisâb-ı safâ ederek... TH,52/21

1.1.1.4. Sıfat-ı Müşebbehelerle Bağlananlar:

- ...azamet ü kibriyâsıyla vesîle-i mübâhât eyleye.
TH,78/19
...ol mahalde rişte-i nizâm-ı huccâc rehîn-i iftirâk olmak i'tiyâdına binâen herkes...
TH,111/25
...mübtediyân-ı hacca vesîle-i garâbet ve zamîme-i hayret olmanın...
TH,74/2-3
...fâtih-i Bağdad Sultan Murad Han Gazi -tâbe serâhü- garîk-i rahmet ola. SN,27/16
...eyyâm-ı İslamda henüz karîn-i vücûd olmayıp...
CN,2/5
saray-ı cihân-ârâ-yı Ka'be-i Mu'azzanayı güm-şüde-i beyâbân-ı isyâna vesîle-i hidâyet eyledi.
TH,2/7-8
...ahâlîsini esîr-i 'itâb edip... SN,34/2
Günciş-vâr herkes esîr-i kafes ... olmuştu.
MB,70/5-6

1.1.1.5. İsim Olan Diğer Kelimelerle Bağlananlar:

- ...me'âlin beyâna lisân-ı hâl olmuştur.
TH,53/14

...ol padişah-ı kâm-yâb ... medfene levh-i sî-
ne edinip...

TH,54/9

...garka-i fenâ olmaga bir iki nefes ancak kal-
mış idi.

TH,93/14

Nigâhı garka-i hüsn oldu âşık-ı zârın.

TH,87/5

Ol mahalde birbirine müsâbakat mense'-i nizâ'
u cidâl olmak ihtimalini def' için...

TH,79/16

...pîrâmen-i pür-emn-i Meş'aru'l- Haram makâm-ı
hıyâm kılınıp...

...her zamanda senin soğukluğun 'urza-ı rûzgâr
ve sebeb-i kârzâr olur.

1.1.2. Farsça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar

Yardımcı fiile bağlanan bu unsurlar Farsça her cins kelime olabilmektedir. İkinci unsurlar da birleşik fi-
li muhtelif şekillerde tamamlamaktadırlar.

1.1.2.1. Yalın Kelimeyle Yardımcı Fiile Bağlananlar:

...nehr-i 'Âsî mecârîsinde gerden-i gerdûna â-
gûs-ı hamâil etmiş dolablar...

TH,19/25-20/1

...cânib-i Humus'a cünbân-i inân olup...

TH,10/11

Behiştin kıt'ası derdim velî resk-i behist olmuş.

TH,7/16

...seng-i râh olanlar...

TH,93/12

nice günler ayş u işret ve bezm-i sohbetler edip
kazâ-vı mâ-fât ettiler.

MB,38/10

...gest-i cihân eyleyip...

MB,17/15

...ays u nûş-ı şâdmânî eylerken...

MB,3/14

1.1.2.2. Birleşik Kelimeyle Yardımcı Fiile Bağlananlar:

Bu birleşik kelime isim veya sıfat cinsinden bir kelime olabilmektedir.

...niçeler... dest-mâye-i teslivet eylemiş.

TH,85/1-2

...mânende-i mâr piçide-pâ-yı matâyâ olarak...

TH,58/7

...pâ-beste-i cürm ü taksîr olan bu abd-i fakir...

TH,86/12

...yirmişer adam pâ-nihâde -i su'ûd olmak hay-
yiz-i imkândır

TH,41/21

...tîğ-ı fermân-ı Rabbânî ser-nihâde-i teslim ü
rıza olmamış âferide kalmadı.

TH,83/7

1.1.2.3. Türemiş Kelimeyle Yardımcı Fiile Bağlananlar:

zelzele-i karar-fersâ âsûdegân-ı lihâf-ı hâki
neş'e-mend-i inbisât eyledi.

TH,32/14

...siyâh-kabâ-yı Hudâ perde-ber-endâz-ı hafâ ol-
magla...

TH,107/12-13

...hem-nefes-i ceres kılınıp...TH,13/14

...ve aks-i câm-ı revzeni hem-cesm-i horos edip...

TH,44/11-12

...zemini hem-reng-i âsumân edip...

TH,88/7

...berg-i terin gûşunu pür-dürr-i şâhvâr ede.

MB,12/20

...zi'bâb-kirdâr hâs u 'âm giriftâr-ı dâm olmuştı.

MB,70/6

...hâb-gâh-ı heftâd-enbiyâ... olmak üzere...

TH,28/7

kafîle-i huccâc...evrâk-ı hazân-zede gibi üftâ-
de-i zemîn olup...

TH,60/13

...tıfl -ı ser-der-havâ-yı dil âgûş-ı Ümmü'd-
Dünyâda gunûde-i istirâhat kılındı.

TH,48/16

...nüsha-i hikmeti ndâhte-i âb ettiğî mahal
olmak üzere...

TH.11/23

...ihrâm-ı seyh-fâmin...âmâde-i pervâz edip...

TH,70/3

Ve'l-hâsıl çok ser-firâzlar payine baş indirip
bende-i fermân oldular.

MB,66/14

...serdeste-i abnûsu...pirâye-i zânû...edip...

TH,27/6

...bu mahalli gösterdikde cümlesi peşend-i he-
zâr ettiler.

SN,41/14

Çeşmi bî-gâne-i hâb etti temâşâ-yı vatan.

TH,13/7

Cân-ı pür-illeti lebrîz-i sifâ eylevelim.

TH,99/6

1.1.3. Bütünüyle Tamlama Hâlinde Bağlananlar:

...minâre ile ol makâma-ı behişt-irtisâmı ibret-
nümâ-yı huld-i berîn bir câmi'-i müslimîn edip...

SN,111/7

Ayvanın sâhib-i derd olup elemden bağrı karardı.

MB,48/13

...cümlesini ziyâret etmek müyesser olup... sev-
yâh-ı âlem olursun.

SN,31/17

Sineyi mahzen-i sevk eyledi sevdâ-yı vatan.

TH,13/7

- ...va'd-i kerimler etti. SN,96/7
- ...sa'y-i belif gösterdi. MB,29/9
- ...i'câz-ı Mesihâ gösterip... MB,12/3
- ...belki ihtiyaç zamanında elzem-i levâzım olur. CN,1/13
- ...nâka-i Refref-vakârları dü-zânû-yı pâkize te-kâpûsuna ukde-i istikrâr verdiği zemîn-i mübârek... TH,107/14
- ...sertâser şerâyîn-ibeden mecârî-i sîmâb olup... TH,110/4
- ...dâmen-i dilnişininde nevki'-i zuhûr olmuştur. TH,105/5
- ...âsâr-ı mukaddemât-ı firâk sînelri matâf-ı gam...etmeğe başladı. TH,91/15
- ...tahrîk-i nesîm ile cûnbüş-pezir oldukça te-mevvüc-i kulzûm envâr-ı nümâyân olmuşlardır. TH,63/14
- ...germâbe-ı bî-külhân-ı kudrette gerd-i râhdan tathîr-i ebdân âdet-i reh-revân olmanın... TH,6/11
- ...cümle halkın geceleri leyle-i esrâ olup... SN,57/15
- ...lutf-ı âb u havâyıla arûs-ı Arabistân olmak üzere şöhret-yâb olan... TH,19/16-17
- atabe-i arş-pîrâ-yı Bâbü's-Selâm cân-ı iştivâkze-deye câ-yı ârâm oldukça... TH,96/18
- Yerimiz haşirde de zîr-i livâ eyleyelim. TH,19/11
- ...pâ-yı enzâra zincîr-i hayret olmuşlardır. TH,50/2

- ...SAV Hazretlerinin kûşe-i dâmen-i devlet-pîrâmen-
lerini bir kûrbe pîster-i hâb etmegin...
TH,43/16
- Kûyun gibi ehl-i dile bâğ-ı ârâm olmaz.
TH,61/16
- ...neş'e-i ma'cûn-ı müferrih-i visâl bir zaman daha
cümleyi reng-i zülâl edip... TH,14/25
- ...hâtırlar encümen-i huzûr oldu.
TH,79/9
- ...sepîd kûhu Rüstem-vâr sertâpâ kayd-ı âheninnine
çekip behd-i fermân eyledi.
MB,71/19
- ...Ümmet-i Muhammed içre giriv ü feryâd-ı Allah Allah
kopup... SN,83/6
- ...bir gece hâb-ı râhata varıp...
SN,34/22-23
- Kainât her zamanda hil'at-i fâhirimle hâce -i nâm-
dâr olur. MB,15/22-23
- ...aşk-ı îlâhî ile mest-i medhûs olup...
SN,30/16
- ...vâr-ı sâdik ol.
SN,31/22
- ...gûlbang-ı Muhammedî çekip...
SN,96/10
- ...fakîr-i bî-kuvvet olup... MB,12/13
- ...edîm-i arzı ibn-i Adem için mesken ü me'vâ-yı
latîf edip... SN,27/8
- ...dillerde dâstân-ı dostân olup...
SN,34/24
- ...halkını dendân-ı tîğdan geçirip...
SN,39/4
- ...belki câh-ı cehâlete düşüp... MB,47/7
- ...serdefter-i ibret eyledi.
MB,2/6
- ...fırka-i âsiyâbiyân gulû-yı uşşâk-ı sergeşte-hâle
dâne-zeyn-i havret oldular. TH,34/8

...dâru'd-darb-ı meydân-ı gazâda sikke-yâfte-i istihâr olanlar...

TH,20/24

...Kubbatü'l-mi'râc ismiyle tavâfgâh-ı ins ü melek olmuştur.

TH,45/7-8

...kale-i mezkûreyi nümûdâr kılıp virâne-i küffâr buyurdukları nüvîi ile...

TH,31/21

...eyâdi-i du'â nakd-i icâbet ile gencîne-i i'zâz olalar.

TH.78/4-5

...hâlâ diğeleri çeşme-sâr-ı nem olmuşlardır.

TH,78/12-13

1.2.

Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

Bu tamlamalarda da, iki kelimeyle kurulmuş tamlamalarda olduğu gibi, yardımcı fiile bağlanan kelimenin cins ve yapısına göre tasnif yapılmıştır. Bütün hâlinde yardımcı fiile bağlanan tamlamalar ise yine ayrıca tespit edilmişlerdir.

Her cins kelimeyle teşkil edilmiş isim ve sıfat tamlamaları yardımcı fiillerle birleşik fiil meydana getirebilmektedirler.

1.2.1.

Arapça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar:

1.2.1.1.

Fail İsmiyle Bağlananlar:

...münâfi-i kâide-i hamiyvet olmak itikadıyla...

TH,49/21

...müezzinân-ı pâkîze-nefes münebbih-i vakt-i salâh olmanın...

TH,73/23

...kusûr-ı kâmet ve bu'd-ı mesâfe ile mütevârî-i perde-i hafâ olanların...

TH,49/17

...dâhil-i sumâr-ı züvvâr olmak müyesser oldu.

TH,45/5

...SAV Hazretleri...nâzil-i matmûre-i hâk olduk-
larında...

TH,45/9

...yine izâfe-i ism-i sâmilere ile nâil-i rüt-
be-i ifâza olan...

TH,37/8

...seyyâh-ı 'illiyûn-nevred-i rûh râkib-i cem-
mâze-i beden olaldan beri...

TH,100/15

...vâsıl-ı ser-menzil-i merâm ola.

TH,100/17

Amma ne çare mürâ'ât-ı âdâb-ı mücâveret hâric-i
uhde-i kudret'olmâgla...

TH,92/14

1.2.1.2. Meful İsmiyle Bağlananlar:

...sevâd-ı mısırın ekser havalisi muhât-ı silsi-
le-i enzâr olacak mahalde...

TH,49/14

...rahîk u tesnîmi müvecceh-i zir-i haclet et-
mek vasfa şâyeste değildir.

TH,65/14

...âb-ı Nil... gabrâ-yı Kahire'yi mestûr-ı dâ-
men-i himmet ettiği mevsûm olmagla...

TH,47/25

...mütevârî-i perde-i hafâ olanların hesabı mes-
tûr-ı perde-i ibhâm olmuştur.

TH,49/17

...bir şahsın merfû'-ı pâye-i serîr ettiği...

TH,50/18

...avazesı aklâm-ı elsine-i ashâb-ı vukûftan
mersûm-ı sahîfe-i sâmi'a olmagın...

TH,46/22

...târ-ı enzâr merbût-ı üst-pâ-yı sekine kılın-
nıp...

TH,100/2-3

...nüh-rahş-ı murassa'-pûş-ı eflâk merbût-ı
tavîle-i intizâr olmuşlardır.

TH,98/25

1.2.1.3. Masterlarla Bağlı olanlar:

...bâb-ı safâdan sâha-i mes'âya tahrîk-i hatavât-ı ihtimâm olundu.

TH,68/1

...cezbe-i kemend-i mahabbete teslîm-i gerden-i irâdet olunup...

TH,94/19

...eger havâ-yı şevk-ı Medîne-i Münevvere ol sâ'atte tahrîk-i cârûb-ı inâyet etmeyeydi...

TH,94/8

...tathîr-i pîrâhen-i cân etmekle...

TH,90/15-16

...emkine-i mütayemmineyi ziyâret ile tenvîr-i dîde-i cân ederlerdi.

TH,88,22

...hiyâma tevcih-i matâyâ-yı azîmet ...eylediler.

TH,87/8-9

herkes vatan-ı me'lûfuna tevcih-i rû-yı garâm etmenin...

TH,112/1

...dâru's-sifâ-yı İlâhîden i'tâ-yı berât-ı memhûr olmuştur.

TH,107/25-108/1

...ervâh-ı mutahharalarına iblâğ-ı hediye-i du'â kılındı.

TH,105/20

...leb-i Nil...icrâ-yı merâsim-i rûymâl ederek...

TH,52/17-18

Tulû'-ı ved-i beyzâ-yı subh ibtâl-i hibâl-i âtesîn ettikten sonra....

TH,88/10

...zemîn u âsumândan i'mâl-i edevât-ı recm ü tard eylediler.

TH,88/6

...Nâbî-i nâ-tüvân sufûf-ı ahcâr-ı divârın şumâra ikâmet-i süllem-i enzâr eyledikde...

TH,51/11

...ol mahalde ifâza-i katarât-ı inâyet etmeyeydi...

TH,94/11-12

...bir nahl-i sa'âdet-semer reh-güzer-i Nebe-
viye itâle-i gerden-i darâ'at edip...

TH,108/3

...ol şu'le-i cemâl-i mevcûdâta bî-perde itâ-
re-i pervâne-i nigâh evleye.

TH,100/20

Lahza lahza cânib-i mazca'-ı mukaddese i'âde-i
nazra-i hayret ederek...

TH,111/9

...izâle-i neş'e-i hayât edecek mertebelere ka-
rîb olmagın...

TH,99/14

...iktisâb-ı safâ-yı derûn ederek...

TH,96/17

...Mültezim-i Şerif ile mu'âneka-i müvâde'a-i
iftirâk olduktan sonra...

TH,92/15

...ol hâk-i şeref-nâkde sarf-ı nakdîne-i evkât
olmağla müşâhede-i sûret-i âmâl olundu.

TH,104/23-24

...irtikâb-ı meşâkk-ı bahr u ber ile tayy-i me-
nâzil-i istiyâk ederek...

TH,77/2

...bu zemzemeyle kar'-ı sâmi'a-i intibâh eyle-
diler...

TH,96/19

...cevv-i havâda akd-i râbıta-i uhuvvet eyle-
diler.

TH,38/4-5

...medd-i tinâb-ı ikâmet ettikleri mahalde...

TH,105/10

...merkâd-i mukaddes müşâhedesinden sedd-i de-
rîce-i nigâh edersin.

TH,109/12

...ol mahalde bast-ı nâfe-i istikrâr etmegin...

TH,107/3

...sâye-i nihâl-i bâlâ-keş-i hurmada vaz'-ı hı-
yâm-ı ârâm olundu.

TH,47/10

1.2.1.4

Sıfat-ı Müşebbehelerle Bağlananlar:

...mezâr-ı ismet-medâr-ı Meryem defin-i âgûş-ı
zemîn olup...

TH,45/21

...Hz. Sultan (cc)...bu abd-i nâ-tüvânı dahi rehîn-i bedraka-ı tevfiik edip...

TH,112/2

...rişte-i enfâs rehîn-i ukde-i ızdırâb... olmuş iken...

TH,100/1

...Sultan Ahmed-i evvel sûret-nümâ-yı fâhte-i şâhsâr Hudayı tazimen mekîn-i kafes-i sîmîn edip...

TH,42/15

1.2:1.5. İsim Olan Diğer Kelimelerle Bağlananlar:

Dembedem garka-ı seylâb-ı sirisk oldu benim.

TH,53/12

...gâr-ı Hira'da mazhar-ı teşrif-i risâlet ol-magla...

TH,90/23

...nâvek-i du'â na'ra-i âh u feryâd ile havâle-i siper-i âsumân kılındı.

TH,106/1

...leyle-i Mi'râcda...imâm-ı saff-ı enbiyâ olmak için...

TH,43/10

...hirmen-i hicrân-zede-i hestî tu'me-i berk-ı fenâ olmamak nâ-mutasavver idi.

TH,94/12

Pişânî-i şevkîn kadem-i râh-ı necât et.

TH,69/14

1.2.2. Farsça Kelimelerle Yardımcı F ile Bağlananlar:

1.2.2.1. Yalın Kelimeyle Bağlananlar:

...cereyân ettiklerin sikâr-ı şâh-bâz-ı nigâh ederek...

TH,48/14

...nahlistân-ı kasaba-i Salihyye âşiyâne-i tâ-ir-i nigâh oldukda...

TH,47/20

...bi're-i mahsûs-ı sultânü'l-enbiyâ dahi mâye-i fütûh-ı derûn u bîrûn kılındı.

TH,106/6

...yine dest-i edeb kufî-i sanduka-i sîne...kıl-
linıp...

TH,100/2

...fânûs-ı şikest-azmâ-yı beden nisîmen-i ce-
râğ-ı havât olaldan beri...

TH,100/18-19

...pâ-yı sahrâ ukde-i ârâm-ı Haram olmagın...

TH,69/11

...âvâre-i beyâbân-ı firâk olursun.

TH,109/21

1.2.2.2. Birleşik Kelimeyle Bağlananlar:

...cümlesi bir zeminde dahme-nişîn-i mülk-i
bakâ olmuşlar...

TH,105/19

Nev-be-nev istikbâl-i emvâc-ı rûhâniyyet seffi-
ne-i vücûdu latme-hâr-ı tûfân-ı inkılâb...ede-
rek...

TH,72/3

...âb-ı revân kurbunda matbah-ı Hz. Adem (as)
dûd-engîz -i mecmere-i âsumân olmuştur.

TH,73/2

Eğer cezbe-i mıknatıs-ı Hacer-i Esved pence-
zen-i giribân-ı su'ûr olmasa...

TH,66/13-14

...zîr-i tâkda sûret-nümâ-yı cedâvil-i takvîm
olan derecât üzere...

TH,68/19

...zebân-ı müştâk ruhsat-yâfte-i cünbûs-i se-
lâm kılındı.

TH,100/3

...biri bürke-i Özbekiyye ile nâm-yâfte-i el-
sine-i enâm olmuştur.

TH,51/24-25

...ashâb-ı basîreti ser-efgende-i zânû-vı is-
tiğrâb etmededir.

TH,44/18

...ser-efrâhte-i evc-i istihâr olan cibâl-i eh-
râm...

TH,53/15

...astar-ı zerrin-târ-ı sanduka-i müsk-bârları
nûr-bhsâ-yı efvâh-ı züvvâr olmuştur.

TH,45/25

...SAV cenabından nâtıka-senc-i recâ-yı şefâ'at
olan...

TH,43/4

...kîse-i nüfütelere dest-zede-i nevreng-i
düzdâne etmekle...

TH,87/17-18

...pâ-yı azimetlerin giriş-bend-i zemin-i hayret
edip...

TH,40/25

...mihrâb-ı mağfiret-me'âb-ı Nebevîde nâsiye-sâ-
yı secde-i tahiyvât kılınmak müyesser oldu.

TH,99/19-20

Zemzeme-i kemânçe nâvek-endâz-ı saff-ı vahset...
olup...

TH,26/7-8

...miyâne-i sahn-ı hânede ser-zede-i çemen-zâr-ı
suhûd oldukları...

TH,89/12

...kadem-i Nebî namıyla şöhret-yâb-ı arsa-i rûz-
gâr olmuştur.

TH,52/16

...herkes vakfe-gîr-i küse-i meskenet ü iftikâr
olmak tedarikine iştigal ettiler.

TH,74/14-15

...bir kubbede dahi ... Hz. Nafi... ser-fürâbü-
de-i rahle-i rihlet olmuştur.

TH,103/6

...hezâr-yek sûtûn-ı ruhâm üzere pâ-ber-câ-yı
sâha-i istihkâm olup...

TH,51/9

...cânib-i şarkisinde ser-ber-âverde-i muka''ar-ı
gerdûn olan...

TH,46/1-2

1.2.2.3. Türemiş Kelimeyle Bağlananlar:

...sahâif-i cüdürânında...nigâste-i kalem-i kud-
ret olmuş ruhâm-ı âyine-endâmlar...

TH,44/12

...sahâif-i cüdürânında şikâfte-i erre-i hikmet
olmuş ruhâm-ı âyine-endâmlar...

TH,44/12

...kûşe-i me'men-i dâmenlerin bürîde-i mikrâz-ı
merhamet buyurduklarında...

TH,43/17-18

...sîne-i mâhı...çâk ettikleri resîde-i zirve-i
vukû' olmuştur.

TH,89/3-4

...dâmen-i sakra girifte-i pence-i sevdâ kılındı.

TH,111/17

...metâ'-ı derecâtı bâfte-i minvâl-i musavverim
olmanın...

TH,51/1-2

...bîhte-i gırbâl-i tevâtür olan hubûb-ı ahbâr
vefkınca...

TH,37/9-10

...cihânda bahşide-i sâkî-i rûzgâr olan...

TH,91/21

Ahır nüsha-i eyyâm-ı ikâmet resîde-i hadd-i ni-
hâyet olduğuna...

TH,91/13-14

...her kes ...metâ'-ı behîst-bahâ-yı metâfı...
peymûde-i hatavât-ı tavâf ettiğinden gayrı...

TH,88/20-21

...nâm-ı fakîr dahi nigâste-i hâme-i tevfiğ
olmakla...

TH,104/18

...herkes âvîhte-i dâmân-ı sefâ'at olmağa
sarf-ı makdûr eylediler.

TH,104/6

...zahm-horde-i tîşe-i inkisârın bir nice hurma-
sın resîde-i leb-i sefâ'at etmekle...

TH,108/4

...inân-ı ihtiyâr-ı nüzzârı rubûde-i dest-i nâz
eylediler.

TH,36/10

...hem-çesm-i kâide-i izz ü temkîn olmuşlardır.

TH,106/12

...nukâş-ı hayret-efzâ nûr-ı nigâh-ı mahrûtiy-
yu's-şekli hem-reng-i düm-i tâvus'..edip...

TH,44/11

...herkes...hâhiş-ger-i metâ'-ı mağfîret olmak
sevdâsıyla...

TH,76/1

...kâfile-i âh u feryâd...gerdûnu pür-metâ'-ı
esk-i lâle-gûn eyledi.

TH,95/5

...tâir...cânib-i kibleye teveccüh üzere âsûde-
bâl-i âsiyân-ıistikrâr olup...

TH,42/7-8

...muvâcehe-i padişah-ı dü-serâda ser-sâr-ı zem-
zeme-i salât u selâm olmak devletinden mehcûr
o ursun.

TH,109/15

Kimi zebânın mâhî-i cûybâr-ı salavât ...etmegin...

TH,95/21-22

1.2.3. Bütünüyle Tamlama Hâlinde Bağlananlar:

...bânû-i mebânî-i beyân olan Nâbî-i nâ-tüvân...

TH,51/10

...manzûr-ı ashâb-ı sudûr olduğu mahal...

TH,44/8

...şeb-i Mi'râcda...ol bâb-ı âsumân-cenâb südde-
sin mağbût-ı kîbâb-ı nüh-revâk buyurup...

TH,38/23

...metâ'-ı kârgâh-ı levlâk ziynet-i çârsû-yı
imkân olmasa...

TH,98/10

Ey meşamm-ı bed-kâm menba'-ı zükâm-ı âlâm ol...

TH,109/12

...ol havalinin ahcârı surâh surâh olduğu memerr-i
nazar-ı hayret kılınarak...

TH,37/12-13

...leb-i nâtıkayı mevrid-i kelime-i elvedâ evle-
yesin.

TH,109/1

...aks-ı hutût-ı cebhe-i sücûd mıstar-ı nüsha-i
darâ'at kılındı.

TH,71/12

...müşâhedesi tâe-ı ser-i nazar kılındı.

TH,105/18

Ey dîde-i gam-dîde fevvâre-i hûn-ı derûn ol ki...

TH,109/10-11

Evâhir-i fasl-ı mihrcân evâil-i ferverdîn-i mısır olmagın...

TH,47/22

...irtikâ-i Nil'de derecât-ı süllem-i irtikâ' olmak...

TH,53/8

...leyle-i mi'râcda... merdümek-i dîde-i mihrâb olduklarında...

TH,43/11

...hâtıme-i sahîfe-i şâdmânide nümüne-i inzâ-vı encâm olup...

TH,36/22

Mihrâb-ı sa'âdet-nisâbı revzene-i kasr-ı icâbet olduğundan...

TH,107/11

Ey dil şem'-ı encümen-i derd ol...

TH,109/21

...dü-dest-i du'â bâl-i tâir-i recâ kılındı.

TH,101/13

...cihan cihan âh-ı gerdûn-sûz-ı hasret çekerek...

TH,93/1

Hengâm-ı ziyet rûz-ı bâzâr-ı mağfîret olmakla...

TH,74/23

...sûret-i ârâyiş-i eyyâmdan perde-güsâ-yı ib-hâm-ı devâm olup...

TH,36/24

...tâb-âver-i tâb-ı tecellî olmadıklarından...

TH,40/24-25

...dest-âsyâ-yı senginleri hâlâ firâk-ı dest-i mekârim-peyvestleri ile ser-gerdân-ı dakika-i hicrân olmuştur.

TH,90/1

...SAV ashabıyla perde-nişin-i perde-i hafâ oldukları hâlde...

TH,90/13-14

...herkes nakd-şumâr-ı esk-i iftikâr oldukları vakitte...

TH,76/2

...gülbang-i lebbeyk ile câk-efgen-i giriban-ı eflâk oldular.

TH.74/3,4

Bu ribât-ı mihmân-firîb-i âlemde dest-sâz-ı mîz-bân-ı eyvâm olan...

TH,91/19

...ayet-i kerîme-i...ser-nâme-i dîbâce-i du'â kılındı.

TH,68/15-16

...ol mahal ziyâretgâh-ı tîr-i nigâh kılındı.

TH,105/9

...mâlisgâh-ı ruhsâre-i kudsiyân olan...

TH,109/9

Ey cebhe cilvegâh-ı dâğ-ı gam ol...

TH,109/8-9

El-hâsıl tecellî-zâr-ı envâr-ı Hudâ...olan...

TH,91/10

Ey sine-i bî-sekine müvecceh-zâr-ı serha-ı en-dûh ol...

TH,109/16

...katarât-ı sirîşk-i hasret gûl-gûne-i ârız-ı dâmân kılındı.

TH,105/14

...âsâr-ı mukaddemât-ı firâk...dîdeleri mânen-de-icesme-i zemzem etmege başladı.

TH,91/15

...nitâk-ı ubûdiyyet ârâvis-i miyân-ı müfâheret kılınıp...

TH,104/19

1.3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olamlarda:

1.3.1. Arapça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar:

1.3.1.1. Fail İsmiyle Bağlananlar:

...minşâr-ı hayret...meşâmm-ı iştîyâkı nâil-i bû-yı gûlzâr-ı na'im eder.

TH,12/20-21

...hazretleri dahi mâlik-i mefâtih-i mahâzin-i rahmet olan kerem-peyvestleri ile...

TH,107/8

1.3.1.2. Meful İsmiyle Bağlananlar:

...mihrâb-ı İbrahim namıyla mersûm-ı sahife-i divâr-ı istihâr olmuştur.

TH,43/23

...mihrâb-ı sa'âdet-nisâbda meshûd-ı âsinâyân-ı âlem-i hâl oldukları perde-pezir-i eşkâl değildir.

TH,28/13

...nice âzâde dilleri mahbûs-ı zindân-ı câh-ı zenhdân etmeğe ferman edip...

TH,33/23

...mersûm-ı levh -i cebîn-i sitâregân olan dâğ-ı ufûl...

TH,17/7-8

1.3.1.3. Masterlarla Bağlananlar:

Abdulkadir-i Geylani...'nin ...hırka-i latifleri...
devr-iebdân-ihûlafâ-i Kadiriyye ederek...

TH,11/7

Gel gönül azm-i reh-i beyt-i Hudâ eyleyelim.

TH,18/25

...niyâz-ı visâli mutazammın ref'-i varak-pâre-i arz-ı hâl ettikçe...

TH,33/16-17

...Hz. Şuayb...hazretlerinin ziyaretiyle kat'-ı medâric-iminber-i merâm olundu.

TH,58/14

...azîmet-i gülgest-i bâğ-ı na'im eyleyeler.

TH,102/6

Onun esmâr-ı hayat-ı hurrem-sıfatı alemde ikâmet-i merâsim-i emr-i marûf ve levâzım-ı nehy-i münker olmak gerektir.

ME,18/10-11

Her ne kadar itâre-i şâhbâz-ı tiz-bervâz-ı enzâr olunsa...

TH,22/13

...himmət-i âlf-rütbeti rûz u şeb ihyâ-i sünen-i seyvidü'l-mürselin ola.

MB,18/8

...az kaldı ki itfâ-i nâire-i felek-i esir eyleye.

TH,79/7

...ol gün ilbâs-ı câme-i merdümek-i kevn etmegin...

TH,85/19

Tecdid-i zikr-i hâlât-ı güzeste ile iktisâb-ı ne-
sât-ı eyyâm-ı sebâb ederek... TH,16/1

...tertîb ü tehiyye-i esbâb-ı saltanat-ı kâhire
eyler idi.

MB,13/6-7

...câhib-i Şam-ı Şerif'e tevcih-i licâm-ı matıy-
ve-i ikdâm olundu.

TH,19/22

...nüzhetgâh-ı keder-fersâ müşâhedesiyle istifâ-yı
neş'e/zevk-i na'im ederek... TH,18/21-22

...leb-i teşnegân-ı bâdiye-i arzû zir-i mizâb-ı
rahmetten istifâza-i mâü'l-hayât-ı murâd etmede-
dirler.

TH,63/5

...zevk-i rûhânî ile gah mukâleme-i ser-güzeşt-i
eyyâm-ı firâk ve gah müzâkere-i müşkilât-ı nüsha-i
istivâk ederek...

TH,15/13-14

1.3.1.4. İsim Olan Diğer Kelimelerle Bağlananlar:

...mazhar-ı merhamet-i Hazret-i Mevlânâ olduk.

TH,28/20

...yemin ü şimâlden âgûş-ı hasretlerin hamâil-i
gerden-i cism-i nizâr ettiklerinde...

TH,14/24

1.3.2. Farsça Kelimelerle Yardımcı Fiile Bağlananlar:

1.3.2.1. Yalın Kelimeyle Bağlananlar:

...gubâr perde-i ruhsâre-i mihr-i münîr... ol-
muş idi.

TH,70/9-10

Niçeler...kebâb-ı sûziş-i sevk-i tavâf olmuş...

TH,85/3-4

...mâye-i mübâhât-ı âl-i Osman olan...

TH,104/16

...pâye-i ciger-i kurbâniyân-ı bismilgede-i muhabbeti zîver-i kannâre-i mülgân-ı hûn-pâş eylediler.

TH,35/15

1.3.2.2. Birleşik Kelimeyle Bağlananlar:

...ekser-i evkât-ı hayatlarında ol mihrâblarda secde-ber-i dergâh-ı kâziyyu'l-hâcât olmuşlardır.

TH,43/8

...gulgule-i ezkâr sanem-resân-ı sâmi'a-i felek-i esîr olmuş idi.

TH,70/10-11

...andelîb-i hûn-terâne-i dil âşiyân-gîr-i sân-ce-i cism-i nizâr olaldan beri...

TH,106/21

...te'sîs-kerde-i endâze-i mi'mâr-ı hikmet olan...

TH,40/11

...herkes...gülgüne-sâ-yı ârız-ı âmâl ve surh-nüvis-i fusûl u ebvâb-ı nüsha-i âmâl olmağa...

TH,82/22-23

...havâle-nişînân olanlar... gür-sâz-ı ef'î-i âlâm-ı dünya olmadadırlar.

TH,52/10

...seyr-sâz-ı mi'de-i istihâ-berver-i intizâr oldular.

TH,34/15-16

...nalesin dem-sâz-ı âh u enîn-i dil-i hazîn etmekle...

TH,14/19

...merkad-i müeyyedleri cilve-sâz-ı sine-i sevâd-ı Kahire olmuştur.

TH,55/22

...pirâye-bahs-ı mahafil-i hûr-ı'ıyn olan...

TH,52/19

...şu'le-i âh-ı âlem-sûz-ı nedâmet dağzen-i derûn-ı carh-ı nilgûn olmak sezâdır,...

TH,46/8

...halka-bendaî-ı dâire-i meclis-i Nebevî olan ashâb-ı kirâm....

TH,30/11-12

Riyâz-ı nüzhet-şyîni âb-horde-i kâse-i ihsân-ı
riyâz olmagın...

TH,23/21

...top-endâz-ı gülbang-ı dervîsân-ı hu hu olur-
lar idi.

TH,25/20

...kelâm-ı hikmet-nizâm üzere pehlûzede-i pis-
ter-i râhat-güster-i hâk olmaları...

TH,9/18-19

...mürâfakat-ı meşgale-i îmân-ı kâmil ile reh-
peymâ-yı derecât-ı bâğ-ı na'im eyleye.

TH,5/13

1.3.2.3. Türemiş Kelimeyle Bağlananlar:

...tayy-ı merâhil-i bi-hisâbdan sonra reside-i
kurb-ı Beytü'l-Haram oldukda... TH,60/6-7

...zer-i hurşîdi güdâhte-i küre-i kürre-i esfr
eylemiştir.

TH,72/11-12

...şebnem-i sabr rubûde-i pence-i mihr-i istivâk
olmakla...

TH,60/2

...bir nice menzil dahi kenâr-ı varak-ı pîrûze -
fâm-ı deryâdan bürîde-i mikrâz-ı kavâyim-i matâ-
yâ kılındıktan sonra... TH,58/10-11

...ceres-i mihr-i münîr beş defa âvihte-i gerden-i
cemmâze-i evyâm oldukda... TH,57/1

...nigâste-i kalem-i üstâd-ı ezel olan...

TH,44/10

dest-i iştihâ süste-i âb-ı cesm-i firkat olmağa...

TH,91/20

...arz-ı hâlin bâzîçe-i dest-i endîşe-i tıflâne
ederek...

TH,50/18-19

...râh-ı pinhânda gezide-i ef'i-i şimsir-i himmet
ettikten sonra...

TH,30/4

...Fırat pıçide-i akdâm-ı süfün-i bî-sebât kıl-
lindikdan sonra...

TH,19/14-15

Medine-i Münevvereyi sır-âb-ı seylâb-ı esk-i
hûn-pâş ederek...

TH,111/16

...perniyân-ı pîşânı pâ-bend-i ez-hâk-i harem-i
yezdânî kılınmak devletinden mahrum komadı.

TH,61/1

...ol sahada ârâviş-i ziynet-i saray-ı câvidânî
olmakla...

TH,61/12

1.3.3. Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Bağlananlar:

...bu muamele-i merhamet mukaddimât-ı cûşiş-i
deryâ-yı mağfîret olduğu...

TH,76/20

...Mescid-i Hayf'da edâ-yı namaz-ı penç-gâne
sünnet-i kaid-i râhile-i risâlet olmagın...

TH,71/8

...SAV Hazretleri vâsîtatü'l- kâ-ı encümen-i as-
hâb oldukları hâlde...

TH,71/1

...turre-i kös-i rihlet midâka-i mînebbih-i saat-i
haraket olmagın

TH,57/23

Kelime-i ümmü'l-kıyâs galat-ı meshûr-ı elsine-i
avâm olmağla...

TH,53/12

...inân-ı Burak-ı bâsıra -reftârı mîrbat-ı ezim-
me-i huyûl-ı enbiyâ olan halka-i saadet-medâra
beste buyurmuşlardır.

TH,38/24

...ma'cûn-ı müferrih cevâhir-i takviyyet-bahs-ı
dil-hastagân-ı isvân olmasa...

TH,97/14-15

...dâru'l-mülk-i Yunana-ı zemîn ve maskat-ı
re's-i Eflatun- ı ham-nişîn olan şehr-i Konya...

TH,7/24

...nâtika-i sâmi'a-pîrâları miftâhu'l-gayb-ı
gencine-i hikem olduğu...

TH,10/7

...ol mahalde dest-i du'â kâse-i deryûze-i der-
gâh-ı Kibriyâ kılınıktan sonra...

TH,74/4-5

...bi'r-i Kuba-nâm çâh-ı zenzem-simâ âyine-i sù-
ret-i istid'â-yı şifâ kılını.

TH,107/19

SAV Hazretlerinin dendâne-i kilid-i hazâne-i i'-
câz olan...

TH,89/1-2

...sâha-i irtifâ-ı tabakât-ı penç-gâne-i bünyânı
bîrûn-ı yârâ-yı medd-i basar...eder.

TH,48/19

Metâ'-ı girân-kadr... bâr-ı tamga-zede-i mihr-i
münîr oldukda...

TH,94/22

...nesim-i şevkle...sebze-i sâhası... tûfi-i se-
ker-hâ-yı şükr-i vezdân olup...

TH,14/12

...sûhân-ı ömr-i aziz-i reh-revân olan pest ü bü-
lend emvâcdan hâlf....

TH,6/4

...her biri bir serv-i ser-efrâhte-i bostân-ı if-
tihâr...olmuşlar idi.

TH,16/6

...umre-nâm mahal... çesm-güzâr-ı reh-neverdân-ı
bevâdf-i hasret oldukta...

TH,60/11-12

...kûse-güzîn-i pister-i hâb-ı 'adem olup...

TH,103/4-5

...ol vâdf-i kâfir-sûz derûnunda sûret-nümâ-yı
cedri-i rû-yı zemîn olup...

TH,40/16

...her kûşesinde bir cemâ'at şifrâze-bend-i eczâ-yı
nûsha-i ibâdet olmağa...

TH,80/4

...gencine-i Ravza-i Mutahhara'da dest-zede-i
düzdân-ı nakb-zen-i mûs-fen...olmağa karîb...

TH,29/24

...yine kenâre-nisîn-i hân-ı ni'met-i velâyet
olanlardan...

TH,9/12-13

...burka'-güsâ-yı sâhid-i nev-hırâm-ı beyân olan
Yusuf Nâbî...

TH,4/4-5

Nümüne-i esk-i gül-gün-ı hasretiyân olan Kızılır-
mak...

TH,13/15-16

...hasret-gâh-ı ecfân-ı selâtin-i cihân...olan...

TH,104/17

...onlar dahi havâ-dâr-ı pâ-bûs-ı sultân-ı risâ-
let olmalarıyla...

TH,54/11

...İbrahim...Hazretlerinin bihterîn-i metâ'-ı kâr-
hâne-i âferînis olan...

TH,16/17-18

1.4. Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

1.4.1. Arapça Kelimeyle Bağlananlar:

Eğerçi mersûm-ı kûse-i bâl-ı Rûhu'l-Emin olan...

TH,39/1,2

...ve 'ıkdu'l-le'âl-i girân-kadr-i salât u tahiyyât
nisâr-ı ser-hâk-ı sultan-ı sırr-ı ber-levlâk ol-
sun...

TH,3/4

...reh-rev-i cân terk-i taht-ı revân-ı cehâr-pâ-
ve-i beden eyledikde...

TH,5/12

1.4.2. Farsça Kelimeyle Bağlananlar:

...Nâbî-i kemter dahi bu sünbül-i nev-demide-i
zemîn-i ihlâsı dest-âviz-i ser-i kûy-ı hayru'l-
beser eylemiştir.

TH,95/24

Ol padişah-ı kâm-yâb lezzet-çeş-i hân-ı 'amfîü'n-
nevâl-i memât olduktan sonra...

TH,54/9

...âvâze-i gulgule-i felek-resâ-yı lebbeyki âmih-
te-i ezkâr-ı müsebbihân-ı mel'-i a'lâ eylediler.

TH,59/4

Yine mihrâb-ı a'zâmın canib-i yemîninde çekfi-
de-i kalem-i elem-sûz-ı Hazret-i zi'n-nûreyn o-
lan mushaf-ı şerîfin...

TH,28/22

...mâh-ı münîr-i evc -i risâlet üftâde-i câh-ı
rasad-ı hased-i ihvân olup...

TH,37/16

...sahra-ı mübareke ki miyâne-i eczâ-yı arzıyyede
Zât-ı mukaddes-i İlahiyye'ye ihtisasa hem-seng-i
terâzû-yı kader-i ars-ı a'zam olup...

TH,44/20

...gubâr-ı kemterfni tutvâ-vı cesm-i hazne-i fe-
râdis-i cinân ola.

TH,86/17

1.4.3. Bütünüyle Tamlama Hâlinde Bağlananlar:

...ahsen ü eşheri vâsıtatü'l-ıkd-i silsile-i se-
lâtin-i cerâkise olan Sultan Kaytaba...

TH,53/21-24

...menzil-i evvelin-i kadem-i vâlâterin-i İsevi
olup....

TH,29/7

ekseriya hareketleri tabl-ı zerrîn-i âfitâb zi-
ver-i zir-i na'l-ıff-i zevâl olduğu vakitlere...

TH,57/15

...tarafeyn-i tarikde şehnişin-ber-şehnişin revâ-
k-ı saf-keside-i râh-ı intizâr-ı huccâc olup...

TH,70/18

...sahfe-i dili tahta-i ta'lim-i vakâyi'-i rûz-
gâr-ı kadim ...ederek...

Nitâk-ı simîn-i miyân-ı sevâd-ı Hama olan nehr-i
Asi mecârisinde...

TH,19/24-25

...zirve-i kulesi pâlehang-i nitâk-ı abdâl-ı car-
h-ı nemed-pûş olan kûh-ı bülâd-şükûh dâmeninde...

TH,30/15-15

1.5. Altı Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

...meâlin ceres-i hadîdü'l-li sâ-n-ı mengûs-ı sâ-mi'a-i intibâh etmeğın...

TH,57/25

Ol surh-ruh-ı hayâ ...hazretlerinin çeşm ü ze-bânları sinâver-i emvâc-ı sutûr-ı bahr-ı kadîm-i vezdâni olduğı...

TH,21/17

1.6. Yedi Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

...zikri dahi kerîme-i... şerefiyle mütahayyiz-i miyâne-i hıyâbân-ı gülşen-i kelâm-ı kadîm olmuştur.

TH,65/6-7

2. Yardımcı Fiille Birleşen İlk Kelimesi Dışında Kalan Diğer Kelime Veya Gruplarının Görev ve Fonksiyonlarına Göre Tamlamalar

Sıfat tamlaması ve, aşağıda sınıflandırıldığı şekilde tamlamanın birinci kelime ve unsuruyla kurulan birleşik fiilin tamlayıcısı durumunda olan isim tamlamasının dışında kalan tamlamalar bütün olarak yardımcı fiilin isim unsuru olmaktadır. Tamlamanın birinci kelime veya unsurunun birleşik fiilin isim unsurunu teşkil ettiği isim tamlamalarında ise yardımcı fiille doğrudan münasebeti olan unsur tamlamanın birinci unsurudur. Bu sebeple, meydana gelen birleşik fiilin isim unsuru daima bu birinci unsur olmaktadır. Tamlamanın diğer kelimeleri, taşıdıkları manayla ilgili olarak, birleşik fiilin çeşitli yönlerden tamlayıcısı durumundadırlar. Genel manada dil mantığından hareketle bu yabancı şekiller, Türkçenin ifade kalıbına uygun bir tarzda düşünüldüğünde ancak Türkçede açık bir mana kazanmaktadırlar.

Buradaki sınıflandırma esas itibariyle, birleşik fiillerin ne tür tamlayıcı oldukları dikkate alınarak

yapılmıştır. Birden fazla temlayıcıyla kullanılan birleşik fillemin tasnifinde ise tercihimiz söz konusu olmuştur:

Tamlamaların kelime sayılarınının farklı olması bu bakımdan her hangi bir özellik arz etmemektedir; ancak çalıştığımız metinlerdeki iki kelimeyle kurulmuş tamlamalarda ikinci unsur lokatifli ve ablatifli temlayıcı olarak bulunmamaktadır.

Misallerde görüleceği üzere ikinci unsurun birleşik fiille bağlı olarak hangi unsuru teşkil edeceği ilk kelime veya unsurun cinsiyle, dolayısıyla manasıyla ilgili olmakla beraber, esasta iki unsur arasındaki mana münasebetine bağlıdır.

2.1. Fail Fonksiyonunda Olanlar:

Türkçenin cümle yapısına göre teşkil edilmiş bir cümlenin fail unsuru müstakil bir kelime veya kelime grubu hâlinde olmayıp Farsça tamlama içinde bir kelime veya tamlama hâlinde bulunmaktadır. Böyle cümlelerin metinlerimizdeki misallerinde yardımcı fiil geçişsiz veya dönüşlü hâldedir. Misaller:

...her yüzden sevk-i kelâm olunurdu.

MB,4/15

Eğer bir zaman dahi bunlara irhâ-i inân olursa..

CN,90/24

...bab-ı safâdan sâha-i mes'âya tahrîk-i hatavât-ı ihtimâm olundu.

TH,68/1

...cezbe-i kemend-i muhabbete teslîm-i gerden-i irâdet olunup...

TH,94/19

...ol hâk-i şeref-nâkde sarf-ı nakdine-i evkât olmeğla...

TH.104/23

...sâye-i nihâti bâlâkeş-i hurmada vaz'-ı hi-yâm-ı ârâm olundu.

TH,47/22

...mısr-ı Kahire'ye imâle-i licâm olundu.

TH,37/2

Her ne tarfa imrâr-ı nazar olunsa...

TH,56/14

2.2. Nesne Fonksiyonunda Olanlar:

Yüklem geçişli fiil olduğunda cümlede nesne bulunur. Bu nesne bir kelime veya kelime grubu olduğu gibi bazen de tamlamanın içinde bir kelime veya tamlama hâlinde bulunmaktadır. Bu durumda, yardımcı fiille birleşen ilk kelime çoklukla Arapça mücerred veya mezfîdünfih mastar olmaktadır. Misaller:

...târik-i nâm u namus olup...

MB,68/19

Akil olan fevt-i fırsat eylemez.

MB,31/9

...def'-i cû' ederlerdi.

SN,48/20

...iktisâb-ı sa'â ederek...

TH,52/21

...tekmil-i kuvvet edip...

MB,53/10

...çarh-ı nüh-tâka itâle-i lisân edip...

TH,29/18

...herkes kâse-i iktidârınca irâka-i dem etmekle..

TH,82/22

...nekhet-i gül-i riyâz-ı kurbdan yine tahliye-i dâmân edersin.

TH,109/13

...bezm-i sohbetler edip kazâ-yı mâ-fât ettiler.

MB,38/10

...tathîr-i pirâhen-i cân etmekle...

TH,90/15-16

...herkes vatan-ı me'lûfuna tevcih-i rû-yı garâm etmegin...

TH,112/1

...ol şu'le-i cemâl-i mevcûdâta bî-perde itâre-i pervâne-i nigâh eyleye.

TH,100/20

...irtikâb-ı meşâkk-ı bahr u berfile tayy-i menâzil-i istiyâk ederek...

TH,77/2

...merkad-i mukaddes müşâhedesinden sedd-i derîce-i nigâh edersin.

TH,109/12

...Abdulkadir-i Geylânî....'nin hırka-i latif-
leri...devr-i ebdân-ı hülafâ-i Kâdiriyye ederek...

TH,11/7

...niyâz-ı visâli mutazammın ref'-i varak-pâre-i
arz-ı hâl ettikçe...

TH,33/16-17

Tecdid-i zikr-i hâlât-ı güzeste ile iktisâb-ı
neşât-ı evyâm-ı sebâb ederek... TH,16/1

...ol gün ilbâs-ı câme-i merdümek-i kevn etme-
gin...

TH,85/19

...zevk-i rûhânî ile gâh mükâleme-i ser-güzeşt-i
evyâm-ı firâk ve gâh müzâkere-i müskâlât-ı nüs-
ha-i istivâk ederek... TH,15/13-14

...reh-rev-i cân terk-i taht-ı revân-ı cihâr-pâ-
ve-i beden eyledikde... TH,5/12

2.3. Datifli Tamlayıcı Foksiyonunda Olanlar:

Bu durumda yardımcı fiille birleşen çoklukla sıfat-
fiil cinsinden bir kelime olmaktadır. Datifli tamlayı-
cı bir kelime olmakla birlikte tamlama hâlinde de bu-
lunmaktadır. Bu hâl, yardımcı fiilin isim unsurunu
teşkil eden tamlamanın kelime sayısı ile ilgilidir.

Misaller:

...pâ-nihâde-i su'ûd olmak... TH,41/21

Hilâf ağacı lâ'ik-i nâr olur. MB,31/21

...mâlik-i 'izz ü câh olanlar...
MB,20/4

...tedbîr eyledik ki mazhar-ı du'â olasin.

SN,52/10

...dest-i ihsânını açıp ol lenger-i behişt-
peykeri gark-ı zer ve pîr-i kalanderi müstağ-
rak-ı cevher kıldı.

MB,65/1

...pâ-ber-câ-vı kıvâm olan ... TH,39/11

...zübâb-kirdâr hâss ü âm giriftâr-ı dâm
olmuştu. MB,70/6

...kâfile-i huccâc... evrâk-ı hazân-zede gibi
üftâde-i zemin olup...

TH,60/13

...dâmen-i sahrâ girifte-i pençe-i sevdâ kılındı.

TH,111/17

...sine-i mâhı... çâk ettikleri reside-i zirve-i
vukû' olmuştur.

TH,89/3-4

...kusûr-ı kâmet ü bu'd-ı mesâfe ile mütevârfi-i
perde-i hafâ olanların...

TH,49/17

...dâhil-i şumâr-ı züvvâr olmak müyesser oldu.

TH,45/5

...rişte-i enfâs rehin-i 'ukde-i ızdırâb olmuş...

TH,100/1

...astar-ı zerrin-târ-ı müşk-bârları nûr-bahşâ-
yı efvâh-ı züvvâr olmuştur.

TH,45/25

...mihrâb-ı İbrahim namıyla mersûm-ı sahife-i
divâr-ı istihâr olmuştur.

TH,43/23

Eğerci mersûm-ı küşe-i bâl-i Ruhu'l-Emin olan dâ-
ire-i Harem-i Mükerrrem...

TH,39/1-2

...âvâze-i gulgule-i felek-resâ-yı lebbeyki âmih-
te-i ezkâr-ı müsebbihân-ı mele'-i a'lâ eylediler.

TH,59/4

2.4. Lokatifli Tamlayıcı Fonksiyonunda Olanlar:

Tamlamanın yardımcı fiille birleşen ilk unsurundan sonraki kısmın lokatifli tamlayıcı olması, bu kısmın ilk kelimesinin yer ismi manasında olmasıyla ilgili olup, tamlamanın ilk kelimesiyle olan mana münasebetine bağlıdır. Metinlerimizde bu fonksiyonda kullanılan tamlamalar ikiden fazla kelimeyle kurulmuş olanlardır. Misaller:

...kârnâme-i masnû'a üzere rihte-i kâleb-i istih-
kâm olmak...

TH,51/2-3

...kadem-i nebî namıyla söhret-yâb-ı arsa-i rûz-
gâr olmuştur.

TH,52/16

Dem-be-dem garka-i seylâb-ı sirîşk oldu tenim.

TH,53/12

...âvâre-i beyâbân-ı firâk olursun.

TH,109/21

...herkes vakfe-gır-i kûse-i meskenet ü iftikâr olmak tedârikine iştigâl ettiler.

TH,74/14-15

Kimi zabânın mâhi-i cûybâr-ı salavât ...etmegin...

TH,95/21-22

...biri Bürke-i Özbekiyye ile nâm-vâfte-i elsine-i enâm olmuştur.

TH,51/24-25

...SAV... ashâbıyla verâ-nisfîn-i perde-i hafâ oldukları hâlde...

TH,50/13-14

...miyâne-i sahn-ı hânede ser-zede-i cemen-zâr-ı suhûd oldukları...

TH,89/12

...nice âzâde dilleri mahbûs-ı zindân-ı câh-ı zenhdân etmeğe fermân edip...

TH,33/23

...kûse-güzîn-i pister-i hâb-ı 'adem olup...

TH,103/4-5

...andelîb-i hûn-terâne-i dil âsiyân-gır-i sâh-ce-i cism-i nizâr olaldan beri...

TH,106/21

Kelime-i ümmü'l-kıyas galat-ı meshûr-ı elsine-i avâm olmağla...

TH,53/12

...ol surh-ruh-ı gülistân-ı hayâ...hazretle-
rinin çeşm ü zebânları sinâver-i emvâc-ı sutûr-ı bahr-ı kadîm-ı Yezdânî olduğu...

TH,21/17

...zikri dahi kerfime-i (...) şerefiyle mütehay-viz-i miyâne-i hiyâbân-ı sutûr-ı gülsen-i Kelâm-ı Kadîm olmuştur.

TH,65/6-7

2.5. Ablatifli Tamlayıcı Fonksiyonunda Olanlar:

...kenâr-ı bahr-ı Süveys'e varınca bihte-i gırbâl-i teng-cesm olmuş...

TH,46/25

...bihte-i gırbâl-i tevâtür olan hubûbât-ı ahbâr yefkinca...

TH,37/9-10

...metâ'-ı derecâtı bâfte-i minvâl-i musavver olmagın...

TH,51/1-2

Riyâz-ı nüzhet-âyini âb-horde-i kâse-i ihsân-ı riyâz olmagın...

TH,23/21

Ol padişah-ı kâm-yâb lezzet-ces-i hân-ı 'amimü'nevâl-i memât olduktan sonra...

TH

2.6. Zarf Fonksiyonunda Olanlar:

...bu mahalli gösterdikde cümlesi pesend-i hezâr ettiler.

SN,41/14

...pâ-beste-i cürm ü taksir olan bu abd-i fakir...

TH,86/12

...berg-i terin güşunu pür-dürr-i sâhvâr ede.

MB,12/20

Cân-ı pür-illeti lebriz-i şifâ eyleyelim.

TH,19/6

...âb-ı Nil... gabrâ-yı Kahire'yi mestûr-ı dâmen-i himmet ettiği mevsûm olmağla...

TH,47/25

...kûşe-i me'men-i dâmenlerin bürîde-i mikrâz-ı merhamet buyurdıklarında...

TH,43/17-18

...sahâif-i cüdürânında...sikâfte-i erre-i hikmet olmuş ruhâm-ı şyine-endâmlar...

TH,44/12

...kâfile-i âh u feryâd...gerdûnu pür-metâ'-ı eşk-i lâle-gûn eyledi.

TH,95/5

...şebnem-i sabr rübûde-i pence-i mihr-i isti-
yâk olmağla...

TH,60/2

...dest-i iştihâ süste-i âb-ı cesm-i firkat olma-
ga...

TH,91/20

...bir nice menzil dahi kenâr-ı varak-ı pîrû-
ze-fâm-ı deryâdan bürfide-i mikrâz-ı kavâyim-i
matâyâ kılindiktan sonra...

TH,58/10-11

...nâlesin dem-sâz-ı âh u enîr-i dil-i hazîn
etmekle...

TH,14/19

...Medine-i Münevvereyi sîr-âb-ı seylâb-ı esk-i
hûn-pâs ederek...

TH,111/16

Yine mihrâb-ı a'zamin cânib-i yemfinde cekide-i
kalem-i elem-sûz-ı Hazret-i Zî'n-nûreyn olan Mus-
haf-ı Şerif...

TH,29/22

...Zât-ı Mukaddes-ı İlâhiyyeye ihtisâsla hem-
seng-i terâzû-yı kader-i arş-ı a'zam olup...

TH,44/20

B. YÜKLEM İSMİ OLARAK KULLANILAN TAMLAMALAR

Bu tamlamalarda da, birleşik fiil kuran tamlalar-
da olduğu gibi, esas yüklem ismi çoklukla tamlamanın
ilk unsurudur. İkinci unsur bu yüklem ismini çeşitli
yönlerden tamlamaktadır. Bu durumda olmayıp unsurla-
rı arasında genitifli ilgi bulunan isim tamlamaları
ile sıfat tamlamaları bütün olarak yüklem ismi olmak-
tadırlar.

1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

Üzerinde çalıştığımız metinlerde iki kelimeyle
tâşkil edilmiş tamlamalardan çoklukla sıfat tamlama-
ları yüklem ismi olarak kullanılmışlardır. Onun için
bu tamlamaların sadece ilk unsurları değil, bütün o-
larak tamlama yüklem ismi durumundadır.

1.1. İlk Unsuru Arapça Bir Kelime Olanlar:

...murâdda...bir sâhir-i pür-füsündür...

MB,9/20

...murâdda bir sâ'ir-i zü-fünündür...

MB,19/19-20

...bu ol merkad-i münevverdir...

TH,98/9

...Mültezim-i Şerif namıyla muayyen olan mevkıf-ı cürm-efgendir...

TH,64/12

...miyâne-i nahlistânda bir mescid-i mükerremdir...

TH,106/24

...bir sahifesini bile resm emr-i 'asırdır.

CN,55/19

Devlet-i şâhî mevhibet-i ilâhıdır...

MB,60/15

Miyânede olan sâha-be-sa'y bir mile karîb bir mesâfe-i hidâyet-pîrâdır...

TH,68/8-9

...rû-yı arzda makâm edinen Adem-i sâfidir.

SN,88/11

Hakkâ, harem-i nûr-peymâ-yı Mescid-i Aksa bir sâha-i rûh-bahşâdır...

TH,38/3

...makâm-ı feyz-irtisâm Arafat ile vâdf-i Mina beyninde bir sahrâ-yı cân-fezâdır...

TH,79/23

Vâkı'a, mezâristân-ı cennet-nişân-ı Bakî' bir sahn-ı rahmet-nümâdır...

TH,101/19

...bir vâdf-i cân-fezâdır...

TH,70/17

...bu ol harem-i Ka'be-tev'emdir...

TH,97/6

...bu ol hücre-i muhteremdir...

TH,97/24

...bu ol Ravza-i Mutahharadır...

TH,97/17-18

...min-ba'd, na'mâ-i vağmadır deyip...

MB,41/16

- ...lafzından ism-i masdardır...
MB,7/21
- ...hired erbâbına gayr-i münâsibdir.
MB,54/18
- ...bir binâ-vı 'azımdır... SN,34/20
- ...'adûya imhâl gayr-i ma'kûldür.
MB,32/5
- ...meşhûr kal'a-i ma'mûredir. SN,37/6
- ...bir bahr-i 'amıkdir. SN,37/11
- ...bir âlem-i cediddir... CN,73/20
- ...vücûda gelmek âdet-i İlâhiyyedir.
CN,70/30
- ...üç sâ'at-i zamâniyyedir. CN,61/23-24
- Kutb-ı Sühey1 ki kutb-ı cenûbidir...
CN,61/9
- Bu ahvâl-i pür-melâl bize tenbihât-ı Rabbânî ve
işârât-ı âsumânîdir. MB,28/15
- ...bahr-ı şimâle çekilen hatt-ı mefrûzdur.
CN,97/25
- ...arz -i esâsı 20 zirâ'-ı arzıdır.
SN,54/3
- ...cübbe-hâne olan kubbe-i köhne-bünyândır.
SN,48/7
- ...bir sehr-i a'cûbedir. TH,12/7
- ...peyk-i hired bir günde havâlîsin devre
adimü'l-iktidârdır. TH,12/4

1.2. İlk Unsuru Farsça Bir Kelime Olanlar:

Burada da tamlamalar sıfat tamlaması oldukları için bütün olarak yüklem ismi durumundadırlar.

Biri ol çeşmenin mîhr-i dirahşân (dır).

MB,5/21

...ben...tifl-nihâd ve revân-dil bir pîr-i ka-
lenderim. MB,63/5

El-hak kâr-ı dâsvârdır bu... TH,108/24

Safa ve Merve ...birbiriyle zânûzede-i takâbül
iki tâk-ı bülend-revâkdır. TH,68/4-5

...bir mâh-ı âfitâb-sûzdur... TH,62/20

Biri dahi ...hâne-i melâik-hademdir...
TH,89/10

...bu ol âsitâne-i sa'âdet-ünvândır...
TH,97/9

Zemin üstünde carh-ı bî-sütündür.
MB,5/5

Yer üzre carh-ı sîmindir şikeste.

Giyâhı ser-te-ser dârû-yı nâfi' (dir).
MB,5/11

MB,5/22

Doğlu Baba dedikleri makâm-ı âlf bir püste-i be-
hist-havâlidir... MB,34/11

...veyahut dâş-ı Dehhâk'da iki mâr-ı magz-hârdır.
TH,18/19

...hazâin-i pür-zer ü sîm-i kibâr ona nisbet
külhan-ı pür-hâkister... TH,10/8

✍ yıldızı derler bir kevkeb-i mevâm ve
mütehayveldir. CN,94/29

...benefşe-i kebûd ki cünûd-ı ėrmen-i zemin ve
sipâh-ı âsumân-tezyindir. MB,23/19

...akça yel ki bâd-ı kible ve...bende-i mukbil
ve makbûldür... MB,31/3

...her biri bir kâr-vân-ı pür-safâdır...
MB,38/14

...bir gûlzâr-ı hurrem (dir) esselâm.
TH,100/9-10

...Mescid-i İbrahim AS bir ibâdet-hâne-i ferâh
ve münevverdir. TH,73/17

...nazargâh-ı ilâhîdir. TH,96/21

...ilâ-yevminâ hâzâ kâim ve temâsâgâh-ı azîmdir.

SN,61/15-16

...fi'l-hakîka secdegâh-ı hazr-nebâttır...

MB,37/3

...dâmenim pür-hâr-ı mihnettir.

TH,111/14-15

2. Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

2.1. Arapça Olan İlk Kelimesi Yükleme İsmi Durumunda Kalanlar:

...ruhâm-ı ebn-~~fân~~ hâric-ı merâtib-ı şumâr...dır.

TH,39/11-12

Mısırın cânib-i şarkisinde olan kasabâtın ...şumâr-ı hâric-ı havsala-ı erkâmdır.

TH,53/20-21

...merâkîd-i ashâb-ı kirâm hâric-ı hayta-ı hisâb-ıdır.

TH,103/9

...tayy-ı tavâmir hesâbı merhûn-ı derece-ı istihâledir.

TH,49/11

...câmi'-ı bî-cemâ'atın hesâbı muhât-ı ilm-ı ilâhîdir.

TH,49/19

...vesfle-ı i'tizâr-ı ihtizârdır.

TH,91/12

2.2. Farsça Olan İlk Kelimesi Yükleme İsmi Durumunda Kalanlar:

...mâhçe-ı zer-endûde-ı minârât-ı reff'ası tabanca-zen-ı sûret-ı âfitâbdır.

TH,48/23

...reşk-ı kesret-ı kıbâb-ı encüm-hisâbı harâb-sâz-ı hanedân-ı habâb...dır.

TH,48/23

...küngüre-ı sûtûh-ı sürâdikât-eyvânı sikest-âver-ı endâze-ı nazardır.

TH,48/20

Siyâh kabâ ile hem-seng-ı terâzû-vı i'tibârdır.

TH,65/9

...şarka mâil cenûbunda ser-be⁴âverde-i girf-
bân-ifelektir. TH,88/24

...harem-i muhtereninde heft menâr...ser-ber-âver-
de-i evc-i i'tibâr...dir. TH,66/2-3

...sülûsân-ı âheri mesâcid...idiği karâr-dâde-i
mühendisân-ı diyârdır. TH,38/7

...cibâl-i ehrâm tecâvüzkerde-i aded-i selâsin ü
erba'ındır. TH,53/16

...her bir devri tabakât-ı kîbâb-ı çarh-ı dev-
vârın birer tabakasına tâbi'iyet vechi üzere
ta'yîn-kerde-i sâni'-i ezeldir.

TH,67/1-2

...rûkn-i Yemenî namıyla sübût-yâfte-i arsa-i iş-
tihârdır. TH,67/4

...mu'âneka-i imâret-i tâk-ı ebr-mümâsı südde-i
ciğer-i felektir. TH,48/21

...ondan zevki olan dakika-şinâs kâşâne-i emn ü
istinâsda mesned-nisân-ı câr-bâlis-i huzûr iken...

CN,1/5

...onun vücûd-ı âlem-ârâsı ser-sîse-i halvet-hâ-
ne-i envâr idi. TH,94/3-4

2.3.. Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Yükleme İsmi Durumunda
Olanlar:

Birisi dahi câmi'-i sultan-ı Gurfidir...

TH,50/5

...bir tûde-i reff'a üzere merci'-i i'tibâr-ı
züvvârdır. TH,90/19

Bunun kandilidir hûr, matla'-ı nûr-ı ziyâdır bu.

TH,96/25

...hâlâ mahall-i icâbet-i du'âdır.

TH,43/21

...bu ol sultan-ı serâperde-i risâlettir...

TH,98/13

...muhât-ı havza-ı imtinâ' idiği hısn-ı hasn-ı
i'tizârdır.

TH,108/15

...sütûn-ı rûyın üzere âvîhte olan kanâdil hâtır-
siken-ı ahter-ı felek...tir.

TH,65/23

...sakf-ı şa'sa'a-pâşî sûret-nümâ-yı imtinâ'-ı
kabûldür.

TH,37/25

Bu ol devlet-saray-ı cihan-ârâ-yı hakikattir...

TH,97/2

...bu ol tâbende-cemâl-ı pîrâye-ı'ene emlahun'-
dur.

TH,98/20-21

...pîrâmen-ı kûngüre-ı lâ-mekân-güzârı pervâz-gâ-
h-ı kudsiyân-ı heft-âsumândır.

TH,95/12

...seng-ı mübâreke dahi ol kûçe divârına kevke-
be-bahş-ı envâr ve bûsegâh-ı efvâh-ı züvvârdır.

TH,90/9

Mihrâb-ı sa'âdet-nisâbı...cilvegâh-ı kabûl-ı du-
'âdır.

TH,107/13

...bu ol serdefter-ı enbiyâ-yı kirâmıdır...

TH,99/5

Kilid-ı genc-ı hikemdir zebân-ı Mevlânâ.

TH,8/15

...pençe-ı hursîd-ı tâbın sâne-ı zülf-ı vücûd-
(dur).

TH,110/20

Kande baksam pertev-ı ruhsâr-ı cennet-sâvıdır.

TH,108/12

...ne güne câm-ı lebrîz-ı safâdır...

TH,91/21-22

...bu ol şâh-bâz-ı bâzû-yı inâyettir...

TH,99/1

Ser-ı kûy-ı hakikattir bu tenler içre cân ağlar.

TH,92/10

Sakin terk-ı edebden kûy-ı mahbûb-ı Hudâdır bu.

TH,96/20

...ol tûti-ı sırîn-edâ-yı 'vemâ yantıku ani'l-he-
vâ'dır.

TH,98/17

...fers-i berrâk-ı inâyet-endûzu ser-be-ser
dîde-i hayrân-ı kerrûbiyân...dır.

TH,97/3

3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

3.1. Arapça Olan İlk Kelimesi Yükleme İsmi Durumunda
Kalanlar:

...asker-i encüm-peykeri râcim-i seyâtîn-i ser'-i
mübîndir. MB,3/13

...sûziş-i firâkın beyânı hâric-i kudret-i kale-
m-i ter-zebândır. TH,111/14

...müzâheme-i minârât-ı revâk-ber-revâk-ı engüş-
nümâ mâni'-i cünbüş-i bâl-i melekdir.

TH,48/22

...seyr-i makâmât etmeleri muhayyir-sâz-ı cen-
ber-i evc-i gerdündür. TH,52/6

...nezâhet-i riyâzı müstağni-i âmed ü şud-ı kâr-
vân-ı nesim(dir).

TH,12/16

vakâyı'-ı âmed ü şud-ı râh-ı Beytü'l-Haram ki
manzûr-ı nigâh-ı rağbet-i hâs u âmdir.

TH,4/21

...dâhil-i şumâr-ı ceride-i ümmeti olmak mersûm-ı
sahâvif-i âmâl-i enbiyâdır. TH,98/14

...kâid-i temkîn-i muhteremesi vâsita-i ser-ger-
dâni-i kâh-ı felektir. TH,64/3

...gürûh gürûh hamâme-i tiz-per vâsita-i inkisâr-ı
bâl-i melektir. TH,65/24

3.2. Farsça Olan İlk Kelimesi Yükleme İsmi Durumunda
Kalanlar:

...Mescid-i Aksâdan pâ-ber-câ-yıkıyâm olan sü-
tân-ı ruhâm-ı ebr-fâm ... zahm-resân-ı sebbâbe-i ta-
'accüb-i nüzzâdır. TH,39/12

Hakkâ, bir kubbe-i refî'e-i gerdûn- nümündür ki
ıkd-ı süreyyâ âvize-i gerden-i küngüre-i Burak-
tır. TH,9/8

...nakş-ı ruhâmı hayret-'dih-i sûret-gerân-ı dev-
r-i evhâm...(dır). TH,12/14

Habîb-i kibriyânın hâb-gâhıdır fazilette
Tefevvuk-kerde-i arş-ı cenâb-ı kibriyâdır bu.
TH,96/22

...âb-ı hayât-bahşâ ki burûdet ve selâmeti sü-
bût-yâfte-i bôstân-ı nazm-ı kerîmdir...
TH,17/17

...çâr-sad zirâ' hey'ât-ı garibe ile murabba'-
nişin-i esâs-ı temkîn idiği tûde-i râh-ı nigâh-ı
hayrettir. TH,53/19

3.3. Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Yükleme İsmi Durumunda
Olanlar:

...bu ol habîb-i nâzende-i Hâlık-ı Yektâdır...
TH,99/7

...bir nâcîfetü'l-misk-i dürc-i hidâyettir...
TH,72/23

...bu ol dâru's-sifâ-yı illet-i ma'sıyyettir...
TH,97/13

Mebde'-i dâire-i tavâf ki nokta-i siyâh-ı Ha-
cer-i Esveddir. TH,67/16

Küre-i arz cism-i basîr-i bârid-i yâbîsdir...
CN,71/14

...tekellüfâtına düştüğü zebân-güzâr-ı tevârih-
sinâsân-ı vakâyi'-i Misriyyedir. TH,51/4-5

...bu ol tenhâ-süvâr-ı fezâ-yı mele'-i a'lâdır...
TH,98/23-24

...sâye-i sa'âdet-mâyesi âsâvisgâh-ı sultân-ı
serâperde-i zemîn ü zamân...dir. TH,95/11

Nezâfet-i sahn-ı dekâkîni gıpta-gâh-ı kîse-i
ashâb-ı fenâdır. TH,24/3-4

...yâkut-ı sırâb ki hûn-ı dil-i deryâ-yı kâm-
vâbdır.

MB,21/16

Bâd-ı zehr-i gam-ı devrândır berş.

TH,27/1

Bir serv-i dâmen-cîde-i sâha-i rahmettir...

TH,62/23

...Hz. Ukbedir ki kubbe-i mezâr-ı lâmi'ü'l-en-
vârı dîbâce-i sahife-i Kurâfe-i Küberâdır.

TH,55/11

4. Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

4.1. Arapça Olan İlk Kelimesi Yüklem İsmi Durumunda
Kalanlar:

...şemse-i zer-endûde-i tavanı vâsıta-i keder-i
zamîr-i mihr-i enver...dir. TH,50/6

...ser-i mezâr-ı Kaytaba'ya şa'sa'a-bâr olduğu
meslûk-i kadem-i kalem-i ashâb-ı âsârdır.

TH,55/8

...SAV Hazretlerinin eser-i kadem-i lâ-mekân-pî-
râları vesîle-i mübâhât-ı cebîn-i ars-ı berîndir.

TH,97/1

4.2. Farsça Olan İlk Kelimesi Yüklem İsmi Durumunda
Kalanlar:

...rüft ü rûb-ı gubâr-ı sahn-ı behîşt-âşûbu mâ-
ye-i iftihâr-ı bâl-i Ruhu'l-Emîndir.

TH,97/10

4.3. Bütün Olarak Tamlama Hâlinde Yüklem İsmi Durumunda
Olanlar:

...tahtı mahbes-i afârit-i cenâb-ı Süleyman-ı Nebî-
...dir. TH,39/21-22

...teslimât-ı zâkiyât-ı habîb-i Rabbü'l-âlemin-dir.

MB,3/1

Hakkâ, bir kubbe-i reff'a-i gerdûn-nümündür ki nevek-i küngürü mil-i sürme-i dîde-i sükkân-ı sebk-tıbâktır.

TH,9/8-9

...hazretlerinin dahi hâb-gâh-ı feyz-penâhları ser-satr-ı ceride-i hâmuşân-ı Kurâfe-i Kübrâdır.

TH,55/19-20

Birisi dahi devlet-sarây-ı hassu'l-hâss-ı Hadîce-i Kübrâdır.

TH,89/16-17

5. Altı Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

...ol der-i hikmet-eser pişgâhında vâdi-i hevl-nâk-i ba'fdü'l-fevr-i mağâk-ı cahîmdir...

TH,40/14

...birisi dahi nemika-i kalem-i gevher-bâr-ı Hazret-i Haydar-ı Kerrâr (RA)dır.

TH,51/22

6. Yedi Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

Bir kûh-ı serbülend üzere...mebni...tekye-i âli-şân ki resm-i masnû' ve tarh-ı matbû'u sikest-â-ver-i endâze-i âsûmân-peymâ-yı efkâr-ı dûr-bîn-i mühendisân-ı rûzgârdır.

TH,6/16-17

C. FAİL OLARAK KULLANILAN TANLAMALAR

1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

1.1. Fiil Cümlesinin Faili Olanlar:

- ...murg-ı fırsat bir budğa iki kez konmaz...
MB, 33/3
- ...câhib-i garbide ke's-semâ'l-ulyâ maşrik-ı deryâ
vaki' olup...
MB, 34/13
- ...meysere-i asker Doğlu Baba tarafına azm eyledi.
MB, 34/5
- Rûz-ı çârüm bedraka-i tevfiğ belde-i iznik'e delâ-
let itmegin...
TH, 6/6
- Sıra kalgır çemende bâd-ı sarsar
MB, 44/2
- Her bülbül-i cân bu elhânla pür-nevâ...oldu.
MB, 43/15
- Erip eflâke andan bang-i ezkâr...
MB, 7/9
- ...hazret-i risâlet otururken...
SN, 29/18
- Ve her ashâb-ı tevellâ ve erbâb-ı teberrâ muhabbe-
tiâden dem urur.
MB, 64/14
- ...seyyâh-ı âlem ...imdat talep edip...
SN, 28/10
- ...tılsım-ı hamâil gerden-i fakire ta'viz-i müsâfe-
ret-i muntakış olduğu eyyamdan beri... TH, 16/ 2
- ...dâil-i nâlân-manend âb-ı Asî cereyan eyledikten
sonra...
TH, 12/9
- minşar-ı hayret dil-i züvvârı mâh gibi dü-nîm ...
eder.
TH, 12/19-20
- Sineyi mahzen-i şevk eyledi sevdâ-yı vatan.
TH, 13/7
- Kalması kârgah-i dilde meta'-ı ârâm.
TH, 13/8

...buhâr-ı surûr muka'ar-ı dimağa su'ûd...edip...

TH,14/2-3

Verir neşât-ı müebbed mekân-ı Mevlânâ.

TH,8/9

...bir müddet dâver-i hayret memleket-i dilde hükû-
met eyledikten sonra...

TH,9/3

Bulur mu bülbül-i bî-gâne ruhsat-ı feryâd.

TH,8/12

...sâha-i râhat-bahçâsında olan hiyâz-ı mâl-â-mâl

...bast-ı zülâl-i makâl etmededir.

TH,13/3

...cümle asker-i bî-pâyân hâzır olurlar...

SN,45/19

...bir 'ayn-ı azîm zâhir olup...

SN,43/21

...kilk-i cevâhir-gûy bu vech ile inşâ ve imlâ kıldı.

SN,88/8

...cümle küffâr-ı hîle-kâr münhezim olup...

SN,77/9

bir kıt'a sehâb-ı anber-feşân sâyebân-ı ser-bürehne-
hâcıyân olmağa...

TH,76/6

müezzînân-ı pâkize-nefes münebbih-i vakt-i salât
olmağın...

TH,73/23

...bâlâ-yı ser-i rahmet-eserde bir kubbe-i dil-nişin
zân'zede-i temkîn olup...

TH, 72/25

...niçe hâne-i muâllâ binâ olup...

TH,70/17

varak-ı şu'ûrda mes'ele-i bî-hûşî murakkam olup...

TH,71/24

Kâfile-i sepîd-pûş subh ile hâb-gâh-ı ufukdan ser-
zede olup...

TH,71/14

...eşcâr-ı sâye-dâr rişe-endâz-ı zemîn-i istikrâr
olmuştur.

TH,111/11

Ey dîde-i gam-dîde fevvâre-i hûn-ı derûn ol...

TH,109/10

Ey ser-i bî-sâmân ba'de ez-în küfte-i seng-i nedâ-
met ol...

TH,109/6-7

...soldu bâd-ı kahr-ıla bağ-ı vefa dirîğ.

MB,48/17

...ehl-i hâl eyler münâcât.

MB,7/12

Zelle-bend oldu kamu ehl-i diyâr

MB,41/2

Gün gündən...envâr-ı şeref taraf taraf lâmi' olma-
ğa yüz tuttu.

MB,41/9

...etrâfına niçe kâh-ı dil-ârâ ...binâ olunup...

TH,52/15

...etrâfına...bir câmi'-i bî-hemtâ binâ olunup...

TH,52/15

...dest-i ferrâş-ı sun' -ı ezel ile kâlîçe-i biri-
şim-târ sebze-i hem-vâra güsterânide kılınup...

TH,41/9-10

Bazı kütüb-i kadîmede mesâfe-i arz beş yüz yıllık
yol...yazılıp...

CN,73/15

Ancak nümûne için mikdâr-ı şemme zikr olındı.

CN,99/18

...nâvek-i du'â na'ra-i âh u feryâd ile havâle-i
siper-i âsumân kılındı.

TH,105/25

...dest-i du'â ihkâm olındı.

TH,81/19

...pirâhen-i ihrâm vedî'a-i lifâfe-i ta'tîl kılınıp...

TH,83/14

...bir mikdâr hâne-i eyyâm fûrû-nihâde kılınmak
cana minnet bilinirken...

TH, 60/5

...yine dest-i edeb kufl-ı sandûka-i sîne...kılınıp...

TH,100/2

...merâkında dü-dest-i du'â sahife-i seb'u'l-mesânî
kılınıldıktan sonra...

TH,21/11

cevâhir-i sürûr mahzûn-ı kalb-i mahzûn kılınmak mü-
yesser oldu.

TH,20/18

- ...Seyyid Gazi... mezâr-ı feyz-bârları ile dîde-i dil tenvîr olundu. TH,6/20
- Diyâr-ı kûhsâr ve kılâl-i tilâl-i gerdûn-medâr Şeh-riyâr-ı şitâ-i nâmdâra tefvîz olunup... MB,30/20
- ...'inân-ı ihtiyâr rubûde-i dest-i heves...kılınıp... TH,13/11
- ...nâle-i iştîyâk hem-nefes-i ceres kılınıp... TH,13/11
- ...dîde-i dil tenvîr...olunduktan sonra... TH,103/21
- ...dest-i nigâh şükûfe-çin-i intibâh kılındı. TH,28/23
- ...târ-ı enzâr şerefât-ı minârât-ı Harem-i Mükerr-rem-i ser-be-gerdûna pîçide kılınarak... TH,62/3
- ...dâmen-i sahrâ girifte-i pençe-i sevdâ kılındı. TH,111/17

1.2. İsim Cümlesinin Faili Olanlar :

- Zîrâ mâ-i râkid ekser mülevves ve fâsiddir. CN,84/10
- Vâdi-i Mîna belde-i mübâreke-i Mekkenin cânib-i şarkisinde bir buçuk saat mikdarı mesafede bir vâ-di-i cân-fezâdır. TH,70/15
- ...ahad-ı tarafeynde olan kimsenin teşhis-i zâtında perde-i iştibâh mürtefi' degildir. TH,17/19-20
- Gerdiş-i rûzgâr pür-demdir. MB,8/15
- ...'ıkd-ı Süreyyâ âvîze-i gerden-i küngüre-i Burak'dur. TH,9/7
- Kilid-i genc-i hikemdir zebân-ı Mevlânâ. TH,8/15
- Naîm-i kurbdadır gülistân-ı Mevlânâ. TH,8/13

2. Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

2.1. Fiil Cümlesinin Faili Olanlar:

...erbâb-1 râh-1 tefrîd ol mekânda hem-kâr u yâr u yoldaş olurlar.

MB,63/16

Çün kim melîk-i rûz-1 nûrânî câme-i dîv-i zulumânî birle büründü.

MB,26/4-5

Gül-i emel-i kâmrânî gülistân-1 ârâmîde her dem... açılıp...

MB,19/18

...bâğ u râğ u etrâf-1 âb-1 revân işret-âbâd oldu.

MB,44/22

Eger selâtîn-i âl-i Osman himmet etse...

SN,44/16

...edâ-yı namaz-1 penc-gâne sünnet-i kâid-i râhile-i risâlet olmagın...

TH,71/7-8

...ma'bed-i fasîhü'l-ercâ esâs-yâfte-i kavâid-i istihkâm olmuştur.

TH,70/21

...huccâc-1 karînü'l-ibtihâc...güzeşte-i silk-i sufûf-1 namâz olmaga azm eylediler.

TH,73/13

...şâhid-i mestâne-reftâr-1 Nil tedricle dâmenkeş olduğu mahallerden...

TH,48/11

...nukûş-1 ruhâmiyye-i hurda-kârî pâ-yı enzâra zencir-i hayret olmuştardır.

TH,50/1

Murabba'-nişînân-1 sevâhil-i âb dâire-i zevrâka havâ-yı sabâda darb-1 enâmil-i mikdaf ederek...

TH,54/4

...nahlistân-1 kasaba-i Salihiyye âşiyâne-i tâir-i nigâh oldukda...

TH,47/20

...feyzle vücûh-1 nevâsî-i züvvâr maşrık-1 envâr olmadadır.

TH,42/16

Bâlâ-yı sahra-i mübâreke...siper-i seyyidü's-şühedâ ...sâye-endâz-ı şöhret olmuşlardır.

TH,44/1

...zümre-i 'usât-ı züvvâr yine leb-cünbân-ı şefâ'at
ola.

TH,45/2

...şâhid-i bâlâ-hırâm-ı du'â ol mihrâb-ı şerîfde
gülgüne-i te'sir-nümâ ile surh-rûy ola gelmegin...

TH,45/11

...zât-ı âsumân-mesned-i Mesîhâ henüz piçide-i
kımât-ı şîr-hâreği oldukları hâlde...

TH,40/6

...kubbe-i sahra-i mübâreke beyzâ-i tâir-i sa'âdet
şeklinde cilve-nümâ olmuştur.

TH,41/23

...halka-i encümen-i yârân sayd-ı tâir-i işrete
halka-i dâm oldu.

TH,36/19

Ta'bir-i mezâyâ-yı nihân nâmeye sığmaz.

TH,108/16

Destine girmiş iken kûşe-i dâmân-ı murâd,

TH,109/5-6

...amma-i seyyidü'l-mürselîn bir kubbe-i âliyye de-
rûnunda mekîn olup...

TH,102/11

...cevher-i nâ-yâb-ı rûh zîr-i tûde-i gubâr-ı gamda
güm olmak mukarrer idi.

TH,94/8

Diyâr-ı kûhsâr -ve kılâl-i tilâl-i gerdûn-medâr
şehriyâr-ı şita-i nâm-dâra tevfiż olunup...

MB,30/20-21

...sûre-i seb'u'l-mesânî tahrîr olunduktan sonra...

TH,103/22

...tıfl-ı ser-der-havâ-yı dil âğûş-ı ümmü'd-dünyâda
gunûde-i istirâhat kılındı.

TH,48/15-16

kubûr-ı şühedâ-yı Askalana âmed u şud-ı sefir-i du'â
der-kâr kılındı.

TH,46/18

...hâlâ âviziş-i gûş-vâre-i minâ-fâm kanâdil ile
icrâ-yı merâsim-i ta'zim olunmuştur.

TH,39/13-14

...katarât-ı sirişk-i hasret gül-güne-i ârız-ı
dâmân kılındı.

TH,105/13-14

...dâmân-ı emyâl-i cemarât siper-i heft-seng kılınıp..

TH,88/11-12

Ol küşe-i dil-ârâ temâşâsı zımnında rûh-ı şerîflerine
tuhfe-i kemyâb-ı du'â ihdâ olundu.

TH,7/22

Yine kâfile-i mûr-şumâr-ı huccâc pirâmen-i hırman-ı
cebel-i rahmetle halka-bend-i cemiyet oluncaya
dek...

TH,74/11

...pervâne-i nûr-ı nigâh bâlâ-yı ser-şem'-i mezâr-
larında vakf-ı gerdiş kılındı.

TH,9/6

...âyet-i kerîme-i (ان الصفا والمروة) ser-nâme-i dîbâce-i
du'â kılındı.

TH,68/15

2.2. İsim Cümlesinin Faili Olanlar,

Min-ba'd...mebdé-i zuhûr-ı übehhet ü şevket bu câ-
nibdendir.

MB,29/3

Kesret-i ensâb-ı etrâb ol kârhânedede efsânedir.

MB,19/21

...mesâmi'-i sükkân-ı felek dopdoludur.

MB,2/12

...savâmı'-ı mülk-i melîk ondan memlûdur.

MB,2/11

...nesâyim-i sa'terinden ve şemâyim-i giyâh-ı cân-
perverinden revâyah-i 'abîr ve 'anber şikeste ve fe-
vâyah-i misk-i ezfer dembestedir.

MB,36/14

Hâk-i pâyi makbel-i şifâh-ı mülûk...dür.

MB,36/14

...dimâğ-ı pür-ferâğ-ı rûhaniyân buhûr-ı çerâğın-
dan muâttardır.

MB,36/13-14

Vâkiâ, mezâristân-ı cennet-nişân-ı Baki' bir sahn-ı
rahmet-nümâdır.

TH,101/18-19

...merâkîd-ı ashâb-ı kirâm hâric-i hayta-ı hisâbdır.

TH,103/8-9

...velâdet-gâh-ı Aliyy-i Mûrtazâ dahı ol kûçe-ı kim-
yâ-gubâra mütekaribdir.

TH,90/4

Onlar ki bî-ateş derddir, dem-i ehlu'l-lâh cânlara
serddir.

MB,73/22

...rây-ı sultân-ı cihân makbûl ve fikr-i sâhib-kı-
rân-ı zamân makuldür.

MB,53/15

Ve dahı ma'nâ-yı hüsûf-ı şems zemînden âfitâba na-
zar eden şahıs ile şems miyânında cirm-i kamerin
vukû'u ve haylûletidir.

CN,18/7

3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

3.1. Fiil Cümlesinin Faili Olanlar:

...sevâd-ı Şamla miyânında olan letâfete lisân-ı
ceriyyü'l-beyân'leşcâr u enhâr vesîle-i faysal...ol-
muşdur.

TH,30/17-18

...her cânibinde bir şîr-igarîn-ı bîşe-zâr-ı velâyet
mekîn olmuştur.

TH,20/20-21

...neş'e-ı ma'cûn-ı müferrih-ı visâl bir zaman daha
cümleyi reng-i zülâl edip...

TH,14/24-25

teselsül-i katarât-ı eşk-i lâle-gûn dil-i divâneye
...na'lesin iş'âr âder, zencîr-i cünûn olurdu.

TH,13/24-25

Hüdâya şükür nasîb oldu bülbül-i nigehe
Gül-i müşâhede-i bostân-ı Mevlânâ.

TH,8/19

Revâc-ı kuhl-i cevâhir mi kor nazarlarda
Safâ-yı hâk-i cevâhir-feşân-ı Mevlânâ.

TH,8/11

...mahçe-i zer-endûde-i minârât-ı refî'ası taban-
ca-zen-i sûret-i âfitâbdır.

TH,48/23

Hakîm-i hasta-nüvâz-ı şifâhâne-i ezel ârız-ı bîkûşân-ı
neş'e-i mahabbete..çeşm-güşâ olmağıçün...

TH,76/12-13

...hübûb-ı avâsıf-ı âh-ı hasret geştî-i nüh-bâdbân-ı
eflâki virân etmege karîb olmuş idi.

TH,75/16-17

cûşış-ı seylâb-ı eşk-i nedâmet âsiyâb-ı çarhı ger-
dân...etmege karîb olmuş idi.

TH,75/15-16

Eger cezbe-i mıknatıs-ı Hacer-i Esved pençe-zen-i
giribân-ı uşşak olmasa...

TH,66/13

...kulûb-ı dilbestegân-ı nazzâre-i hayret ummân-ı
zevk-i istiğrâkda gavta-zenân olmuşlar.

TH,63/14

...südde-i sidre-fersâ-yı Babu's-selâm secdegâh-ı
pişânî-i cân olup...

TH,62/4

...âsâr-ı hükm-i takdîr-i ezel zuhûra karîb olmağın...

TH,60/1

...edâ-yı fariza-i tavaf-ı ziyâret cerîde-i zimmet-
le bâkî kalmagla...

TH,84/6-7

Ahır nüsha-i ef'âl-i eyyâm-ı ikrâm tırâşe-i mü-yı
anberîn-fâm ile miskiyyü'l-hitâm olıcak...

TH,83/11-12

- ...nâgâh tîğ-1 cibâl-i zemîn-i Bathâ leme'ân et-
megin... TH,55/9
- ...bi'l-cümle sâlikân-1 râh-1 beyt-i ilâh elbise-i
âdiyyeden te'arri edip... TH,58/24-25
- ...âmâdegân-1 râh-1 beyt-i Hüdâ dûş-1 cimâle tah-
mil-i eskâl edip... TH,57/2
- ...zevrâk-1 mâh-1 münîr-i heft-pâre tehî vü pür
oluncaya dek... TH,54/14
- ...sebze-i birişim-târ-1 fers-i zümrüd-gûn ser-zede
olmağa yüz tutup... TH,48/12-13
- sahife-i şerife-i anberînine midâd-sûde-i merdüm-i
dide ile...arz-1 hâl-i dil-i ser-geşte terkîm olundu.
TH,29/13-14
- Onun dahı hey'et-i pâkizesine münâsib bir kisve-i
zer-târ-1 âyet- nigâr ilbâs olunmağla...
TH,65/8
- Bayezid-i Bestâmî...hazretlerinin hâk-i 'ıtır-nâk-i
mezâr-1 feyz-nisârları bûse-gâh-1 cebîn-i niyâz
kılınıp... TH,20/17
- ...bu sebze-i nev-hîz-i mezra'a-i dil vesîle-i izn-i
duhûl kılındı. TH,8/6
- ...aks-i hutût-1 cebhe-i sücûd mıstar-1 nüsha-i da-
râ'at kılındı. TH,71/12
- ...pîrâmen-i pür-emn-i Meş'arü'l-Haram makâm-1 hı-
yâm kılınıp... TH,80/3
- ...câh-1 safvet-penâha ilkâ-yı kemend-i nûr-1 ni-
gâh ve âb-1 dil-zidâsı ziyâret-gâh-1 efvâh-1 ecfân
kılındıktan sonra... TH,37/17
- ...bi're-i mahsûs-1 sultanü'l-enbiyâ dahı mâye-i
futûh-1 derûn u bîrûn kılındı. TH,106/5-6

3.2. İsim Cümlesinin Faili Olanlar ;

Cilâ-yı ruhâm-ı fersâ-i hurde-kârî i'tibâr-ı âyine-i sadef-kârîye vâsıta-i inkisâr...dır.

TH,24/8

...seng-i mübârek üzere iki nakş-ı kadem-i seyyid-i âlem gevher-tâc-ı iftihâr-ı mezârlarıdır.

TH,53/23

Aceb mi câme-i kadıkabûl olursa budur
Meta'-ı tâze-zuhûr-ı kalem-rev-i ma'na.

TH,112/9

...reşk-i kesret-i kibâb-ı encüm-hisâbı harâb-sâz-ı hânedân-ı habâb...dır.

TH,48/22

...duvarların önündeki bir fecc-i amik-i hendek-i garîk 100 zirâdır.

SN,54/12

...kemter-i giyâh-ı nîm-huşk-ı nâfe-güşâsı sebze-i cûybâr-ı kevser-i tesnîme hande-fermâdır.

TH,72/9-10

4. Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlarda:

4.1. Fiil Cümlesinin Faili Olanlar

Zîr-i sâye-i devlet-mâye-i sahra-i mübâreke bir gâr
seklinde nümûdar olup...

TH,42/25

...âsâr-ı hâme-i enâmil-i Ruhu'l-Kuds sahife-i sah-
ra-i mübârekede mürtesim olmuştur.

TH,42/21

Eğer reşhât-ı sehâb-ı arzû-yı ravza-i mutahhara ol
mahalde ifâza-i katarât-ı inâyet etmeyeydi...

TH,94/11

...kûşe-girân-ı zîr-i tâk-ı soffa-i inbisât...hem-
âvâz olurlar idi.

TH,25/4-5

...arzû-yı sadâ-yı derâ-yı râh-ı Hicâz encümen-i
dilde nağmeye âgâz etmegin...

TH,18/24

Gedâ-yı kûçe-i rahmet-i Hazret-i Gâfî çâre-sâz ve
nâil-i dest-mâye-i arz-ı niyâz olalar.

TH,77/4

...Kâdî-i mahkeme-i Mekke-i Mükerrreme-i Mübâreke
be-hasbe'l-âde derecât-ı minbere su'ûd edip...

TH,74/19

...hatîb-i bedî'ul-beyân-ı minber-i fesehât mukte-
zâ-yı hâle mutâbık bir hutbe-i belîga edâsından
sonra...

TH,73/24

Ondan sonra nâgâh âsâr-ı imârât-ı belde-i Mekke-i
Muazzama verâ-yı nikâb-ı hafâdan nümâyan olmagla...

TH,61/13

...itâre-i hâb-ı râhat-ı kürbe-i miskîn tecviz-ker-
de-i şefkat-i dil-nüvâzâne-i Nebevîleri olmamağla...

TH,43/16

4.2.

İsim Cümlesinin Faili Olanlar

Matla'-i neyyir-i zât-ı sıddık-ı Ekber...dahı ol kû-
çe-i kimya-gubâra mütekâribdir.

TH,90/3-4

Ol deyr içre...râhib ve râhibe-i sâhibe-i riyâzet-i
kefere-i delâlet-âyin var idi.

SN,117/15

...ikinci günde südde-i dervâze-i ma'mûre-i vatan-ı
gurbet-şiken bûsegâh-ı pişânî-i nigâh olunmak müyes-
ser oldu.

TH,13/16-17

...yine dü-mısra'-ı mahaffe-i beyt-i kasîde-i meshûre
sütr-i hücreye nazfire kılınıp...

TH,57/25-58/1

Ç. NESNE OLARAK KULLANILAN TAMLAMALAR

Tamlamanın son kelimesine bitişen akuzatif eki bütünüyle tamlamanın ekidir.

1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

1.1. Belirtili Nesne Olanlar:

...cur'adan esrâr-ı hayret-bahşâyı safa-nazar-ı yârân ve bahş-ı kalenderân edip...

TH,27/10

...arz-ı mukaddesi harâb edip...

SN,36/13

...pâleheng-i sengîni zîb-i miyân...edip...

TH,27/3

Asâkir-i gerdûn-mahâfil...ol mevâzi'-i hurrem-menahili ser-â-ser aldılar.

MB,38/2

Nâbî-i perişân-beyânı dahı sikâta-i nevâle-i du'â-dan ferâmûş eylemeyeler.

TH,5/4

...serv-i ser-efrâzı gümüştan mil ve cınar-ı bî-len-cârı billûrdan fil eyledi.

MB,69/18

...ol lenger-i behişt-peykeri gark-ı zer...kıldı.

MB,64/23-65/1

...pîr-i kalenderi müstağrak-ı gevher kıldı.

MB,65/1

Bâdbânları çarh-ı berîni kef gibi avucuna...almıştır.

MB,67/18

...Hazret-i risâletin cemâl-i pâkini görüp...

SN,32/10

Cân-ı pür-illeti lebrîz-i şifâ eyleyelim.

TH,19/6

1.2. Belirtisiz Nesne Olanlar:

Yaparlar çarh-veş hucurât-ı âlî

MB,6/19

...emvâl-i kesîre tahsil ederek ve onunla asâkir-i külliyye cem' ederek...

SN,50/5

...nice âsâr-ı acîbe ve garîbe...binâ etti...

SN,45/20

...ondan ahbâr-ı acîbe istimâ eyledi.

CN,85/18

Ser-i kûhsâra gûn-â-gûn râyât-ı hursîd-âyât dikip...

MB,8/6-7

...mâl-i ferâvân bezl edip...

SN,44/19

Bîd âba demiş ki lutfundan

Dem-be-dem raşha-i zülâl içeriz.

TH,22/24

...hemân dem Şehriyâr-ı Şitâya bir peyk-i kebûter-pervâz uçurup...

MB,55/5

...âhen-i serd dögen mecânîn-i bî-kaydı der-zencîr eylediler.

TH,36/4-5

...yedi cilt...kütüb-i mu'tebere ihsân edip...

SN,32/14

2.

Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

...bu bahâne ile müsvedde-i cerîde-i seyyiâtımı kalem-i afv u magfîret ile beyâz edip...

TH,5/10

Onun habâseti kasâvetinden arsa-i rub'-ı meskûnu arıdam.

MB,61/19

...sonra püşt-i dest-i hayreti dendân-ı dirîğla ı-sırır.

MB,31/23

- ...kârnâme-i dilberân-ı hüsn ü bahâyı fesh eyledi.
MB,21/2
- ...niğârhâne-i nakkâsân-ı Cin ü Hıtaı nesh eyledi.
MB,21/1-2
- Ve serîr-i saltanat-ı gerdûn-nazîri...ihtişâm ve
iftihâr üzerine üstüvâr eylediler.
MB,21/4
- ...nev-bâve-i vücûd-ı pür-cûdu halâyıka isâl-i hayr
u nef'...vâciprektir.
MB,18/12-13
- ...livâ-yı dîn-i İslâmı şikest ettin.
MB,14/15-16
- ...metn-i hadîk-i şakâiki : hafaza-i rebî'in elinden
alıp...
MB,8/7-8
- ...safâih-i atbâk-i leyl ü nehârı şühûd u nazar er-
bâbına ceride-i hikmet eyledi.
MB,2/5
- ...nessâc-ı tabîât dîbâc-ı hil'at-ı kerâmeti uşbu
bahtiyar tâcdâr adına dokudu.
MB,41/13
- ...bakıyye-i hayl-i sipâhını sultân-ı bahâra kodu.
MB,39/15-16
- ...nice sahâbe-i kirâm câm-ı şehd-i şehâdeti ol ma-
halde nûş ettikleri için...
SN,102/3
- Yine Harunu'r-reşid hûn-ı ashâb-ı güzîni Rum kâfir-
lerinden talep etmek için...
SN,86/11

3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

- sarây-ı cihân-ârâ-yı Kâbe-i Muazzamayı...gümşûde-gân-ı
beyâban-ı isyâna vesile-i hidâyet eyledi.
TH,2/5-6
- ...hokka-i la'lîn-i leb-i şeker-feşanını maşrık-ı
tebessüm-i pinhanî...edip...
TH,33/18-19

...çehre-i sirke-fürûşân-ı bâzâr-ı intizârı tabla-i hande-i nemgîn ettiler.

TH,34/21

...dil-sûhtegân-ı sikke-dâr-ı hâlisü'l-ayârı dilber sarrafı eylediler.

TH,36/2

Bu hâlet-i pür-melâlet ile gubâr-ı kûçe-i Medine-i Münevvereyi sırâb-ı seylâb-ı eşk-i hûn-pâş ederek...

TH,111/16

...Nâbî-i kemter dahı bu sünbül-i nev-demîde-i zemîn-i ihlâsı dest-âviz-i ser-i kûy-ı hayru'l-beşer eylemiştir.

TH,95/23-24

...hısn-ı hasîn-i müfârık-ı şevâhıkı hafaza-i rebî'in elinden alıp...

MB,8/7

...nukûş-ı hayret-efzâ nûr-ı nigâh-ı mahrûtıyyü's-şekli hem-rengai düm-i tâvus...edip...

TH,44/10-11

...ni'âm-ı sâlife-i Sultan-ı Baharı unuttunuz mu?

MB,13/19

...âvâze-i gulgule-i felek-resâ-yı lebbeyki âmîhte-i ezkâr-ı müsebbihan-ı mele'-i a'lâ eylediler.

TH,59/3-4

4. Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

...belde-i muazzama-i Kahire ki...sâha-i irtifâ'-i tabakât-ı penç-gâne-i bünyânı bîrûn-ı yâra-yı medd-i basar...eder.

TH,48/19

...âb-ı Nil tamâm-ı arâzî-i sâhire-i gabrâ-yı Kahi-reyi mestûr-ı dâmen-i himmet ettiği mevsûm olmağ la...

TH,47/25

...pâre-i ciger-i kurbâniyân-ı bismilgede-i muhabbe-ti zîver-i kannâre-i müjgân-ı hûn-pâş eylediler.

TH,35/14-15

D. ZARF OLARAK KULLANILAN TAMAMALAR

Bu tamlamalarda da, tamlamaya zarf fonksiyonunu kazandıran unsurlar bütünüyle tamlamanın eki veya edatıdırılar.

1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

1.1. Türkçe Edatlarla Zarf Olanlar:

1.1.1. "ile" edatıyla :

sandûka-i sebz-pûş ile bir kubbe-i âsumân-sây sâye-
sinde mukim olup...

TH,55/13

...gevher-i nûr-bahşâ ile tezyîn etmegin...

TH,54/23-24

Ol bismilgâh-ı rahmet penâha hil'at-i hûnîn ile
gerden-firâz olan...

TH,83/1

...kanâdil-i bî-şumâr ile sûret-i 'ıkd-ı süreyyâ
furûzân olup...

TH,57/12-13

...yârân-ı bâ-safâ ile İstanbulu geşt ü güzâr et-
tiğimiz mahalde...

SN,56/15

Bu hâlet-i pür-melâlet ile gubâr-ı kûçe-i Medine-i
Münevvereyi sîrâb-ı seylâb-ı eşk-i hûn-pâş ederek...

TH,111/15-16

Nehr-i Fırattan sefâyin-i hilâl-simâ ile güzer..oldu.

TH,13/15-16

...tekmîl-i seyâhat-ı ibret-nümûn etmiş yârân-ı
bâ-safâ ile mutedîl havada...

SN,41/2

...dûd-ı bîm ü şem'-i ümîd ile bir başka şeb-i pür-
ahter dahı bedîd olup...

TH,80/12

rûy-ı münevveri ile...pâk eyledi.

MB,3/3

1.1.2. "+la/-le" ekiyle :

...ol felek-şükûhun sahnı kılâli hıyâm-ı subh-famla
...mâl-â-mâl oldu.

MB,68/4-5

...nice münevver görünür erler ve parsâ-keş server-
ler berk-ı sebze nazarıma gelmiştir.

MB,63/8

...her cildinin hâtime-i şerîfesi kendi ism-i sâmi-
leriyle...nakl buyurdıklarından...

TH,10/21

...akârib-i nusret-me'âribimden berdü'l- harîf dil-
âvîzi bir koşun leşker-i zafer-rehberle mukaddem
gönderdim.

MB,56/2

Ve envâr-ı ratbu'l-lisân hânendeleri terâne-i dil-
cûlarla gûyendelikler edip bunu okudular.

MB,40/6

...leşker-i âfitâb şarâb-ı âlem-tâbla gumûm ve hu-
mûm-kışverin serâser harab ettiler.

MB,42/9

Mugannî-i devrân ve mutrib-i zaman uşbu sürûd-ı
pür-sürûrla tegannîler edip...

MB,45/13

...pâ-yı irâdetinle sahrâ-yı hicrâna revân olasın.

TH,109/3

...a'lâm-ı hursid-peykerle yürüyüp...

MB,8/11-12

...âfitab-ı şir-süvâr leşker-i envâr ve rayet-i
zer-nigârla taraf-ı maşrıktan baş kaldırdı.

MB,51/5

Irmaklar canı bir kılca kalıp uşbu gam-ı pür-gerdle
üzülmelü oldu.

MB,48/21

1.1.3. "-layın/-leyin" ekiyle:

Havâlar âteş-i sûzânlayın halkı yakardı.

MB,71/2

eger daha yakın gelirse tiğ-i tîz gibi elleşiriz ve illâ ıraktan tîr-i hûn-rîzleyin dilleşiriz dediler.

MB,65/16

1.1.4. "birle" edatıyla :

Pür oldu mâhi-i zer birle her rûd.

MB,50/21

..cibâlin dâmeni ve sahârînin koynu sîm-i hâlis birle doldu.

MB,69/3

...leşker-i pür-mahabbet...birle ol kûh-ı felek-şükûhtan nüzûl eyledi.

MB,68/20

...asker-i bâ-salâbet birle kûh-ı felek-şükûhtan nüzûl eyledi.

MB,68/20

...bast-ı zemîn bisât-ı çarh-ı berîne dek dür-feşân berk-ı rahşan birle memlû olduğunu göricek...

MB,68/13

...nesîm-i anber-bâr...diler ki şebnem-i mütelâli birle her berg-i terin gûşunu pür-dürr-i şehvâr ede.

MB,12/19

Hazret-i sâhib-kırâna...delâil-i aklî ve naklî birle rûşen...dür...

MB,30/7

Pes, adl-i Nûşirvânî ve akl-ı lokmânî birle cihâna nizâm ve kevn ü mekâna intizâm verip...

MB,29/22

...Sultanımın devlet-i bâhire ve savlet-i kâhiresi birle diyâr-ı kûhistânı cemi' kılâ' u bıkâ'ıyla feth edip...

MB,55/7

...ala's-sabâh bang-i hayya'ala's-salâh birle hâb-ı gafletten gözlerin açıp Kaplıca cânibine nazar ettiler.

MB,65/8

1.1.5. "üzere" edatıyla:

Bayram paşa hîn-i ta'mirde zira'-ı mi'marî üzere

hesâb isteyüp...

SN,58/10

Müteahhirin re'y-i sahîh üzere bu mahalli tefsir edip dediler ki...

CN,87/21

...kendi zebân-ı gevher-feşânlarından zîver-i âgûş-ı zuhûr olan kelâm-ı hikmet-nizâm üzere pahlû-zede-i pister-i râhat-güster-i hâk olmaları...

TH,9/18

...ecrâm-ı esîriyye te'sirine inkıyâdı nesak-ı vâhid üzere olmadığından gayrı...

CN,83/11

...kral olup âyîn-i İsevi üzere hayatta olan...

SN,50/12

Burada lûgat-ı Fârisî üzere muteberdir...

MB,7/20

...âyîn-i Haydarî üzere cüst ü çâbuk hizmetle miyân-beste kaldılar.

MB,24/1

...resm-i mesnûn üzere sütte-i seniyye-i arş-i'tibâr ruhsarından dahı leb-i edeble bûse-çin-i hasret ol-dukta...

TH,92/16

...nakş-ı âher üzere iş'âl olunup...

TH,87/24

1.1.6. "gibi" edatıyla:

Bülbül-i efsürde berg-i pejmürde gibi hava önünce ser-geşte her yana uçup giderdi.

MB,71/5

Felek-i atlas gibi sebze simâtlar ve çarh-ı pür-ahter gibi mücevher bisâtlar döşeyip...

MB,45/10

Zamîr-i münîr gibi derûnum saf ve sâdedir.

MB,64/6

...kâfile-i huccâc cünbüş-i sarsar sevkıyla evrâk-ı hazan-zede gibi üftâde-i zemin olup...

TH,60/13

...bir cezîre-i nâzende-simâyı âb-ı Nil kemer-i sîmîn gibi ihâta etmegin...

TH,53/1

...tıyn-ı mahtûm gibi bir râyiha-i tayyibesi vardır.

SN,69/16

...bir seng-i mübârek sahifesi üzere iki dîde-i bî-nâ gibi cilve-ger olup...

TH,52/14

...şemsîr-i ser-tîz-i firâk dilleri ebvâb-ı harem gibi çâk çâk ... etmege âgâz eyledi.

TH,108/19

...nizâm-ı pervîn gibi bî-kem ü kâstdır.

TH,48/25-49/1

...uyûnun ağlamaktan sehâb-ı bî-bârân gibi sînesi kan doldu.

MB,48/10-11

1.2. Yapısındaki Edat Veya Edat Gibi Kullanılan Bir Yabancı Kelime Dolayısıyla Zarf olanlar

...bir dahme-i Efrasıyab-misâl bir silâhhânedir.

SN,48/8

...60 zira' fâsılalı bir bâğ-ı İrem-misâl yerdir.

SN,54/7

Ve talî'a-i rûz-ı pîrûz tîg-i hursîd-i cihah-sûzunu der-niyâm-ı zalâm edip mânend-i niyâm câme-i hâb-ı huzûra girip yattı.

MB,26/8

--meşhed-i rahmet-âmizleri ziyâretlerine dil-i nâlân-manend âb-ı Asî cereyân eyledikten sonra...

TH,12/8-9

...ravza...ki. mâh-ı münîr-âsâ hâle-i âgûş-ı câmi'-i şerîfde menzil...dir.

TH,28/16

...manende-i mâr piçide-pâ-yı matâyâ olarak...

TH,58/7

...dâren-mâ-dâr kal'a murg-ı semender-vâr âteş-i gurûr içinde kalup...

SN,96/19

...kâfile-i müştâkân...gubâr-ı seylâb-zede-vâr...
memerr-i derîçe-i Medineye vürûd eylediler.

TH,95/19

...mecnûn-ı melâmet-zede-vâr dâmen-i sahrâyı tutup
miyâne-i emvâc-ı hayrette garka-i fenâ olmağa bir
iki nefes ancak kalmış idi.

TH,93/13

...nergis-i dide-ver kurretü'l-ayn-ı devrân iken
misâl-i gül-i bâdâm çeşm-bed erip mu'tellü'l-ayn
oldu.

MB,47/11

Egerçi nahl-ı hurma-veş degilse zâhirim hem-vâr
Asâ-yı Musevî-veş batnımda istikamet var.

TH,50/11

2. Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

2.1. Türkçe Edatlarla Zarf Olanlar

2.1.1. "ile" edatıyla:

...kâlâ-yı hâb-ı girân ser-pençe-i düzd-i bîm ile
merfû' oldu.

TH,80/18

...âvizîş-i akımsa-i pür-nakş u nigâr ile her dükkan
bir gülzar şekline girdi.

TH,32/9-10

...dest-yârî-i eltâf-i kirdigârî ile kal'a-i mezbûreyi
nümûdâr kılıp...

TH,31/20-21

...dolâb-ı düvâzdeh-per sinîn-i delv-i mehr ü mâh ile
geşt-zâr-ı rüzgâr üzere bin seksen dokuz kere devr
eylediği sâlde...

TH,4/3

...bâr-ı girân-ı serm ü isyân ile ham olan kâmetler...

TH,78/5

...teşrîf-i hil'at-i mağfîret ile avdet eyleye.

TH,77/25-78/1

...dükkânçe-i sâmi'a kâlâ-yı güft u gû-yı Hameyn ile
pür oldukça...

TH,59/21

...sahrâ-yı sîne-güşâ pîrâhen-i cengâr-gûn-ı hıyâm ile
pîrâye-gir oldukça...

TH,58/24

...dest-yârî-i câzibe-i inâyet ile ol atebe-i felek-
fersâya eshel vech üzere çehre-sâ-yı vusûl olmak...

TH,86/7

Ol nihâl-i ser-efrâhte...mu'âneka-ı nesîm-i anber-rîz
ile hırâma geldikçe...

TH,84/18

2.1.2. "-la/-le" ekiyle:

...âb-ı ma'delet-i insâf-meâbımla bir demde muntafî
ve nâyâb edem.

MB,17/1-2

Kerr ü ferr-i saltanat...istizhâr-ı kesret-i a'vân
u ensârla sûret bulmaz.

MB,15/14

Ferâid-i zebûr-ı nesrle...ârâyiş-i bî-endâzeler ey-
lemişlerdir.

MB,10/3

...gerdenlerini kalâid-i hilye-i nazmla ziyne-i
tâze...eylemişlerdir.

MB,10/4

...bünyâd kıldığın zulm u inâd bünyâdını...tâb-ı
mekrûmet-i mahmidet-nisâbımla ol kademde harâb u
yebâb eyleyem.

MB,17/2

şa'sa'a-i emti'a-i zer-târla her bâzâr bir mağrık-ı
envâr...şekline girdi.

TH,32/9

...üç gün müşâhede-i safâ-yı cemâliyle neş'e-i meser-
ret iktibasından sonra...

TH,19/18

...lutf-ı âb-ı havâyla arûs-ı Arabistan olmak üzere
şöhret-yâb olan...

TH,19/16

...kâmetler pây- müjdi-i eltâfıyla serv-âsâ ser-
efrâz olalar.

TH,78/5-6

2.1.3. "için" edatıyla:

...ol mültekâ-yı bahr-ı râik-i hidâyetten dürer-i
hızâne-i mağfiret için nüsha-i eşbâh-ı âh ile ten-
vîr-i absar edenler vâsıl-ı mes'ele-i şuhûd oldular.

TH,80/20

...rûz-ı ciger-sûz-ı r stâhizde dahı tefrîk-i ahâ-
li-i behişt ü duzah için menassa-i mahkeme-i kâdıyu'l-
hâcât olup...

TH,45/1

...nukad-ı hord u buzorg-ı encümden istikşâf-ı mat-
lûb-ı hakîki için kur'a-endâz-ı tefehhus oldukları
halde...

TH,17/6-7

...ketmân-ı cevâhir-i esrâr için pirâmen-i dehân-ı
gârı târ-ı ankebut ile memhûr kılmış idi.

TH,17/3

...ifrâz-ı hisse-i gâib için dest-i ifrâz-ı niyâz
olalar.

TH,77/19

...hâcî-i bürehne-ser-i hurşîd devr-imetâf-ı gerdûn
için subh-ı evvel ve âhirden iki kıta ihrâm-ı kâ-
fur-fâmı ârâyiş-i endâm eyledikde...

TH,59/7

İki gün ol fezâda itmâm-ı kusûr-ı mehâmm için ârâm
olunmak mersûm-ı cerîde-i i'tiyâd olduğuna binâen...

TH,57/9-10

...ol resm-i humâ-yı sa'âdet için âmâde olan...

TH,54/22

Niçeler pirâmen-i câh-ı zemzemde teskin-i nâire-i
sûz u güdâz için kadeh-gerdân-ı ümîd olmuşlardır.

TH,85/16

2.1.4. "gibi" edatıyla :

...ervâh-ı mukaddese bîhte-i iksîr-i inâyet gibi
hâk-i pâyine rîzân olmadadır.

TH,84/15

...âsâr-ı kadem-i Hızır gibi sebze-i birişim-târ-ı
ferş-i zümrüd-gûn ser-zede olmağa yüz tutup...

TH,48/12

...feyz-i deryâ-nihâdım mâ'ul-hayât-ı Hızır gibi
rûh-perverdir.

MB,64/7

...kalb-i 'adû-yı nâ-bekâr gibi mühürdâr bir tomar
gürd er gönderdim.

MB,56/5

...katlarında delîl-i dil-i siyeh gibi kem-hâr ve
kem-i'tibâr oldu.

MB,50/14

Gülün sahife-i rüzgârdan cehre-i ashâb-ı gam u me-
lâl gibi defteri dürüldü.

MB,47/14

Mürâselât-ı hõca-i cihân gibi muğlâk ibârât...ile
murâdı muhill ola.

MB,9/13

Egerçi kim şimdi kalb-i âşık-ı nâ-murâd gibi ol ma-
kâm-ı hurrem-nihâd harâb u yebâb olmuştur.

MB,37/21

...şehnişînleri meclis-i musavver-i şehname gibi
sahife-i pîrûze-gûn-ı âb üzere keşide...dir.

TH,18/4

...dîde-i bâb-ı âlem-tâbı tâk-ı arş-ı berin gibi
güşâde olmagın...

TH,85/20

2.1.5. "üzere" edatıyla:

Harem-i şerif-i Akbânın şumâr-ı tabâkat-ı eflâk ü-
zere nüh-derîçe-i melâik-nişîni olup...

TH38/14

...himmet-i bülendi...ihyâ-yi ma'âlim-i şerif'at ü-
zere maksûrdur.

MB,3/12

...kâide-i üslûb-ı hatîb üzere hutbeyi edâ ile nü-
zûl ettikte...

SN,111/11

Buzorg u kûçek-i urbân âheng-i muhâlif-i Hicaz üzere taraf taraf... feryatların Huseynîye çıkarıp...

TH,25/10

...sahîfe-i mütehayyile-i bânîsinde nümâyân olmanın hilâf-ı resm-i ma'hûd üzere derecât-ı mîrkât-ı minâresi...

TH,50/13

...Meş'arü'l-harama tevcîh-i kîbâle-i huşû' üzere vakfe-i Müzdelife'ye kıyâm ve dest-i du'â ihkâm olundu.

TH,81/18-19

2.2. Yapısındaki Edat Veya Edat Gibi Kullanılan Bir Yabancı Kelime Dolayısıyla Zarf Olanlar

...cîsr-i Ya'kûb (AS)'dan mânend-i seyl-i eşk güzâr olundu.

TH,37/9

...ejderhâ-girdâr bu cânibe hücûm etse mânend-i berk-ı dîrahşân âteş-efşân olup yürürler.

MB,67/16

...mânende-i tûtî-i gûyâ şeker-pâg-ı senâ olan...

TH,90/7-8

...mânende-i sâye-i bî-cân rûy-mâl-i câdde-i âmâl ederek...

TH,96/13

...dest-i üstâd-ı sun' ile mânende-i âlât-ı satranc bir saat bir hânede ârâmı muhâl...dir.

TH,47/5-6

...mânende-i dehân-ı gevher-feşân...lebrîz-i mübâhat olmadadır.

TH,42/12

...mânende-i rûh-ı hayvânî mecmû'-ı nevâzı'ına sâri olmanın...

TH,23/16

Yahya Efendi be-tarîku'n-nazîre bu penç beyti mânende-i dest-i insâf nihâde-isîne-i tahsîn etmişlerdir.

TH,7/13

Şu tamlamalar da zarftırlar:

...bi-emr-i hâlık-ı bî-çûn mizâc-ı rûzgâra sükûn târî olup...

TH,54/13

...bâ-fermân-ı sâni'-i hikmet-nümâ anâkib-i rişte-bâf perde-keş-i iştibâh olup...

TH,91/5

3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

3.1. Türkçe Edatlarla Zarf Olanlar

3.1.1. "ile" edatıyla:

...deşne-i ser-tîz-i cefâ-yı a'dâ ile beden-i behiş-ârâlarından feverân iden...

TH,21/18-19

...âhir istişâm-ı râyiha-i üns-i kadîm ile ribât-ı penç-küşe-i havâsda istikrâr bulıcak...

TH,15/1-2

...Hazret-i Kâdir, ..zehrâbe-keşân-ı kürbet ü gurbeti gerdiş-i kâse-i mürâca'at-ı evtân ile şirin-kâm eyleye.

TH,15/6-7

...tecdîd-i zikr-i hâlât-ı güzeste ile iktisâb-ı neşât-ı eyyâm-ı şebâb ederek...

TH,15/25-16/1

...kâfile-i şu'ûr-ı dest-mâye-i hayret ile bir niçe defa âmed u şuddan sonra...

TH,14/24-15/1

...Yusuf Nâbî-i nâ-tûvânın âsâr-ı câzibe-i eltâf-ı ilahiyye ile revzene-i süveydâ-yı dil-i sevdâ-zedesi mehebb-i hevâ-yı hicâz...olmagın...

TH,4/5

...kîyâs-ı nâsa muhâlif ref'-i tenâfür-i beyne's-sa-lâteyn ile cem' u kasr-ı zuhûr ve asr eylediler.

TH,73/25

...teşne-i râhik-i ümid-i gufrân ile dîdeler gir-
yân olup...

TH,75/3-4

3.1.2. "-la/-le" ekiyle:

Sen ki...ays u nûş-ı dünyâ-yı gaddârla ve bezm-i
hurrem-i rüzgâr-ı mekkârla âmil oldun.

MB,57/18-19

...niçe nâ-şâdı cellâd-ı bî-âmân-ı şimşir-i müjgâ-
nıyla helâk edip...

TH,33/22

...nazar-ı himmet-i celîle-i hüsrevâneleriyle reh-
revân-ı beyt-i Hudâya esbâb-ı emn ü âsâyiş âmâdedir.

TH,3/18

Ne demdir ol ki harman harman zünûb-ı dûzah-âşûb
sadme-i sarsar-ı inâyet-i bî-gâyetle berg-i giyâh-
dan sebükter...ola.

TH,77/9-10

Yine kâfile-i mûr-şumâr-ı huccâc pîrâmen-i hırmân-ı
cebel-i rahmetle halka-bend-i cemiyet olıncaya
dek...

TH,74/11-12

...nesr-i esnâf-ı fevâid-i meşkûrumla çarh-ı berîni
pür-nûr eylerim.

MB,15/21

Mukaddemâ, tâziyâne-i şevk-i tavâf-ı kudûmla tûsen-i
burka-i müsâbakat edengâm-ı arzû tavâf-ı vedâ'a
geldikde...

TH,92/1

...ve kefe-i mîzân-ı mu'addilü'n-nehârla rûz u
şebîn mahsûlü tartıldı.

MB,49/17

3.1.3. "için" edatıyla:

Temhîd-i isbât-ı hürriyyet-i anâsır u eflâk için
sevk olunan...

CN,17/19

...hıyâz-ı mâl-â-mâl iddiâ-yı rüchân-ı âb-ı hayvân için bast-ı zülâl-i makâl etmededir.

TH,13/4

Sikest-i kâse-i derûn -ı ebâlise için endâhte olu-
nacak rîze-i seng-i cemerât ol sâha-i mübârekeden...

TH,81/3

...bâlâ-yı şâhid-i beyt-i ilâhî için bâfte-i kâr-
gâh-ı yeksâle olan kiske-i şerîfe-i enberîn-târ...

TH,56/2

...Hallâk-ı Ezel...ârâyış-ı dîvâr-ı sahra-ı mübâreke için resm ü icâd eylemiştir.

TH,44/15-16

...istikşâf-ı kemiyet-i a'dâd-ı minârât için tah-
rîk-i ser-engüşt-i nigâh eylediginde...

TH,49/14

..Kâbe-i Muazzamayı zemîn-i dilnişîn-i Mekke-i Mü-
bârekde hâstegerân-ı istihkâm-ı erkân-ı imân için
temhîd edip...

TH,2/6-7

3.1.4. "gibi", "üzere" edatlarıyla:

...mücerred müşâhede-i tarh-ı nizâm-ı câme gibi
insanı libâs-ı kederden ârî...eder.

TH,24/7

...atabe-i aliyye-i âstân-ı Harem gibi...

TH,109/7-8

...bâr-ı meta'-ı gûn-â-gûn-ı felek gibi teng-ber-
teng olmuş idi.

TH,87/12-13

...şükr ü minnet ol Hazret-i Mün'im-i bî-illete ki
mâ-sadak-ı âyet-i kerîme-i...üzere sarây-ı cihân
-ârâ-yı Ka'be-i Muazzama...gümşüde-i beyâbân-ı
isyâna vesîle-i hidâyet eyledi.

TH,2/4

...tûlen ve arzan misâha-i sâha-i Beytü'l-Haram ü-
zere binâ olunup...

TH,50/8

3.2. "ber, manend" unsurlarıyla:

...hamd ü senâ cenâb-ı Vehhâb-ı hafıyyü'l- hikmete
ki...ber-mûcib-i vahy-i kadim-i(...) mâide-i emân
u gufrânı nîhâde-i pîşhân-ı inâyet eyledi.

TH,2/14

...hamd ü senâ cenâb-ı Vehhâb-ı hafıyyü'l-hikmete ki
ber-fehavâ-yı nazm-ı kerîm-i (...) hoşnişînân-ı
memâlik-i İslâmı ziyâfethâne-i amimü'n-nevâl-i
muhteremine davet ...eyledi.

TH,2/11-14

Eyyâm-ı gülistânda ve hengâm-ı tâbistânda rüfekâ-i
kirâm manend-i zâyirân-ı Meş'arü'l-Haram ona âzim-
lerdir.

MB,35/3

4. Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar

Metinlerimizde geçen beş kelimeli tamlamalardan
aşağıdaki misaller zarf olarak kullanılmışlardır.

...hadîs-i mu'ciz-beyân-ı sultân-ı taht-gâh-ı lev-
lâk ileresîde-i derece-i sıhhat idigi câiz-i hadd-i
tevâtür olduğundan gayrı...

TH,31/1

...fermân-ı Hazret-i Kerîm-i câre-sâz-ı dil-nüvâz
ile sahra-i mübârekenin bir kıtası istikbâl için
seng-i felâhan-sur'at olduğunda...

TH,41/2-3

...Beytü'l-Haram...nev-be-nev sûret-nümâ-yı mir'at-ı
zuhûr oldukça meşşâta-i hâme-i turfe-nigâr zülf-i
ham-be-ham-ı silsile-i sûtûr-ı anberîn ile pirâye-
bahş-ı ruhsâre-i âsâr ola...

TH,4/22-23

...peykân-ı hâr-ı ekdâr-ı sirîşk-i âtesînleriyle
ol havâlinin ahcârı surâh surâh olduğu...

TH,37/11

...arz-ı hâl-i dergâh-ı Kâdıyü'l-Hâcât için Mülte-
zim-i Şerîf dahı der-kenâr...kılındı.

TH,67/18-19

E. TAMLAYICI OLARAK KULANILAN TAMLAMALAR

1. Datifli Tamlayıcılar

Tamlamaların son kelimelerine bitişen ekler bütünüyle tamlamanın ekidirler.

1.1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

Bu iklim selefte vilâyet-i muhtelifeye taksîm olunmuş...tur.

CN,98/11

...Bahr-ı Sirvan okyanûs-ı şimâliye muttasıl ola, bu gayr-ı vâki'dir.

CN,98/3

...salât-ı fecrin sünnetini edâ edip salavât-ı şerîfeye meşgûl oldular.

SN,28/20

...eltâf-ı yezdâniye müterakkibler idi.

MB,14/4

...bahr hareket ettikçe mevâzi'-i hâviyyeye nüzûl eyleyip...

CN,71/11

...emâkin-i hurrem-câye iner.

MB,8/10

Bildim ki bu kûh-ı âsumân-bâma 'urûc ve su'ûd kavî ikdâm ve azîm ihtimâmla olur.

MB,25/20

...mübârek yed-i yümnâlarıyla zânû-yı şerîfine vurup...

SN,30/8

...ol mefhar-i mevcûdât hazretlerinin ravza-i mutahharasına yüz sürmek...

SN,28/8

...vücûda gelmekle hazîne-i âmirelerine takdim...

CN,2/9

...ol hâk-i pâke vaz'-ı kadem ile fâiz-i derece-i igtinâm eyledi.

TH,78/23

mevkıf-ı mukaddeseme üftân u hizân müsâra'at edip...

TH,78/11-12

...ve sihâm-ı cân-sitânıma omaç eylerim.

MB,59/22-23

Rû-yı zemîn âyîneli siperlerden...çarh-ı berîne
döndü.

MB,68/23-24

Mescid-i Ömer...den rükn-i şarkîye varınca rütbe-i
'aşareye karîb tâkçelerle...

TH,39/20

...inân-ı Burak-ı bâsıra-reftârı mîrbat-ı ezimme-i
huyûl-i enbiyâ olan halka-i sa'âdet-medâra beste
buyurmuşlardır.

TH,38/24-25

Ol zindân-ı vâhime-resâna muttasıl rükn-i hakîkî-i
şarkide Hz. Meryem...in eyyâm-ı hayâtlarında...

TH,40/1

...herkes...vatan-ı me'lûfuna tevcih-i rû-yı garâm
etmegin...

TH,112/1

...sahbâ-yı neşâtın tahrîr-i keyfiyyeti hâme-i mes-
tâne-hırâma haram...dur.

TH,15/10

...fers-i ruhâmına pâ-yı nâ-bürehne harâm...dır.

TH,12/14-15

...teselsül-i katarât-ı eşk-i lâle-gûn dil-i divâ
neye...nâlesin iş'âr eder...

TH,13/25

...sonra yine i'ânet-i feyz-i hoş-bahşâsıyla ser-
mâye-i endek-su'ûra dest-res müyesser olıcak bin
canla...

TH,9/4-5

...esb-i tâzîlere su vermek için...

SN,38/7

...bir saat cânib-i şimâle gidip...

SN,44/14

Ondan...bâb-ı cedîde bin adım.

SN,59/16

Bâlâ-yı câhla burc-ı âbiye mûmâs olan...

TH,65/17

1.2. Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

Fülk-i âfitâb-ı felek tâb-ı nûrdan bâdbân açıp murg-
-vâr tayyâr iken girdâb-ı deryâ-yı kîre düşüp battı.

MB,26/10

...talî'a-i rûz-ı pîrûz...mânend-i niyâm câme-i hu-
zûra girip yattı.

MB,26/8

Şehriyar-ı Şitâ...yollar kesip aksâ-yı kûhistân-ı
Türkistana firâr etmişti.

MB,49/2

...manası hasb-i hâl-i kitâba muvâfık düşe.

CN,10/4

...Sultan Keytabâ Aleyhirrahmenin irtifa'-ı derecât-ı
dâreynine dâl...dir.

TH,37/24

...ol âfitâb-ı felek-i nübüvveti cânib-i Beytü'l-Ha-
rama tahvîl etmegin...

TH,106/19

...ol mahzen-i iksîr-i sa'âdet vaz'-ı kadem-i
ziyâret olunmadadır.

TH,43/2

...resm-i kavâyim-i cemâle bedel aks-i dağ-ı sine-
leri peydâ idi.

TH,47/12-13

Miyân-ı Wilde her nahl-ı hurma benzedi güyâ

Şinâverlik eden bir dilber-i ka kül-i perîşâna

TH,48/8

...eşk-i galtân ve dil-i tabbân ile makâl-i derd-
âmûz-ı veda'a âgâz olundu.

TH,110/17-18

...bizzât ihzâr-ı levâzım-ı gil u senge mübâşeret
olundu.

TH,107/9

...edâ-yı lâzıme-i salât u selâma kıyâm olundu.

TH,99/23-24

...bâlâ-yı burcundan atılan top-ı ra'd-âşûbun sadâsı
gûş-ı sükkân-ı şehire yetişmek...

TH,12/25

Mâhasal tekmîl-i mertebe-i vücûba dek mevki-ı güneh-
güzâr-ı Arafatta ikâmet-i pâ-yı sebât olunup...

TH,79/3

...dfbâçe-i zer-nigâr-ı subhdan hâtıme-i miskiyy-i
şâma dek nâle-i dil-rîşân-ı hicran ile...

TH,92/7-8

...bast-ı zemîn bisât-ı çarh-ı berîne dek dür-feşân
berk-ı rahşân birle memlû olduğunu göricek...

MB,68/12

1.3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

...belki dürdan bile itâle-i silsile-i nigâh-ı â-
teşîne fırsat bulamayanlar...

TH,102/2-3

...efsûs ki şikest-i kafes-i çâr-cûbe-i cisme kâ-
dir olmayasın.

TH,110/1

Nâbî-i şikeste-bâl dahı bu arz-ı hâl-i derd-iştimâli
...muvâcehe-i server-i iklîm-i şefâ'ata küstâhâne
ta'lik eyledi.

TH,104/8

...SAV. hazretlerinin halvet-hâne-i hâssü'l-hâss-ı
kurba urucları hengâmında...

TH,44/23

Söz Burusanun...safâ-yı havâ-yı riyâh-ı râhat-güs-
terine erdi.

MB,4/18

...sahn-ı sâha-i Naremu'l-lâha itâre-i hammâme-i
nigâh olundukta...

TH,62/5

...rûy-mâl-i dâmen-i Meş'arü'l-Harama tahrîk-i
gâm-ı ihtimâm olundu.

TH,79/18-19

...her subh dâver-i hâver-i evreng-i pîrûze-fâma
su'ûd hengâmında...

TH,63/21

...seb'a-i seyyare pîrâmen-i şu'le-i cemâl-i âlem-
sûzuna pervâne olmak arzusıyla sûzân olmuş.

TH,62/25-63/1

Hakîm-i hasta-nüvâz-ı şifâhâne-i ezel ârız-ı bî-hûsân
-ı neş'e-i mahabbete... çeşm-güşâ olmagıçün...

TH,76/13

...kemter-i giyâh-ı nîm-huşk-ı nâfe-güşâsı sebze-i
cûybâr-ı kevser-i tesnîme hande-fermâdır.

TH,72/10

...ol hırka-i latîfenin abîr-i geysû-yı hûrân-ı be-
hişte râcih olan gubarları tûtiyâ-yı çeşm-i ifti-
har kılındı.

TH,11/13

Bâb-ı sultan-ı serâperde-i levlâke varıp
Kaddimiz bâr-ı tazarru'la dü-tâ eyleyelim
TH,19/7

1.4. Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

...verâ-yı çârçûbe-i müjgândan kâmet-i huş-rübâ-yı
şâhid-i Beytü'l-Harama revzene-i çeşm-i hasret
güşâde kılındı.
TH,62/16-17

...târ enzâr şerefât-ı minârât-ı Harem-i Mükerrerem-i
ser-be-gerdûna piçide kılınarak...

TH,62/3

Ne bârân! Her katresi mürsele-i râbıtatu'l-haccâl-ı
eltâf-ı Vezdanîye bir dürr-i şâhvâr...idi.

TH,76/15

Ne bârân! Her katresi...vişâhu's-sadr-ı ârâyis-i
kabûl-ı Rabbanîye birer gevher-i âbdâr idi.

TH,76/16

...feyz-nümâ-yı bahşâ-yı bâğbân kadr-i kâmet-i ze-
bân-ı bâlâ-keş-i nâra ilbâs-ı câme-i gülzâr edip...

TH,17/12-13

2. Lokatifli Tamlayıcılar

2.1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

Cihât-ı erba'ada hudûdu tafsil üzere beyân olundukda..

CN,97/20

...Hilye-i Makânîde tahrir olunduğu üzere idi.

SN,30/3

...Aydincık-nâm taht-ı azîmde merhûme olup...

SN,34/8

...ve dâima burûc-ı cenûbiyyede oldukça arza karib
...olur.

CN,71/2

...cemi'-i burhân u delîl ile bu emr-i celîlde
ta'cil makbul...(dür).

MB,32/4

Ve muâmele-i cüziyyede dahı bi ilmin nef'i ve med-
hali mukarrardur.

CN,16/25

...ve ol sahn-ı âsumân-meydânda niçe günler ayş u
ışret ve bezm-i sohbetler edip kazâ-yı mâ-fât ettiler.

MB,38/10

Zülf-i ham-der-hamında buldu karâr
Şamdan çıkmak istemez dil-i zâr.

TH,31/14

Bu kûşe-i pür-tûşede bir lenger-i behişt-peykerim
vardır...

MB,63/11

...rûz-ı rahmet-endûzda rıbât-ı nüh-kıbâb-ı âsumâ-
na su'ûd eder.

TH,72/18

...Hz. Sultan(cc.)...yine bir gün âsitâne-i aliyye-
de bast-ı visâde-i istirahat müyesser eyledi.

TH,112/3

...ol rûz-ı keder-sûzda telâtüm eden emvâc-ı in-
bisâtın takrîr-i kemiyyeti tasvîr-i ressam-ı evhâm-
dır.

TH,15/11

...ol hengâm-ı dil-ârâmda peymâne-i hâtırı leb-
rîz eden...

TH,15/9

...ol âb-ı selsebil-âsâda sûret-nümâ-yı nilüfer
olup...

TH,6/12-13

...yetmiş sene hâl-i harabide kaldı.

SN,42/11

2.2. Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

bâlâ-yı hisâr-ı şarkide üç zirâ' mikdarı sir sûtûn-ı
ruham yine ol vâdî-i dehşet-endâz üzere hâric-i
hisâra itâle olunmuştur.

TH,40/18-19

...rûz-ı ciger-sûz-ı rüstâhizde güzergâh-ı reh-re-
vân-ı na'im u cahim olan...

TH,40/16

...geb-i pür-tarâb-ı mi'racda ...SAV.hazretlerinin
kûçe-i dâmen-i devlet-pirâmenlerini bir kürbe pib-
ter-i hâb etmegin...

TH,43/14

...hayme-i zer-tınab-ı hurşid sâha-i fî-i zevâlde
bedîd olmazdan mukaddem...

TH,71/9

...ol câ-yı mehbit-i envârda defn ettiler.

CN,101/21

Onun için tahaffuz kasdıyla burc-ı sa'd-ı serâtanda
binâsına şuru' ve ihtimâm etmiştir,

SN,54/24

...ol kûhsâr-ı gerdûn-medârın kemergâhında ve ar-
dının kenâr-ı câdde-i râhında cânib-i garbîde
ke's-semâi'l-ulyâ maşrik-ı deryâ vaki' olup...

MB,34/12

Yok lûcce-i feyz-i Hak'da imsâk
Nâdirdir egerçi gevher-i pâk.

MB,9/16

...mecârî-i ûmûr-ı cihânda...hayr u şer...takdir-i
melîk-i kâdir...dir.

MB,21/20

...kâr-ı rûzgârda ve gerdiş-i çarh-ı devvârda in-
kılâb çok olur.

MB,22/10

...âsumân-ı bülend-pâye âstâne-i der-i rif'atinde
bende-i halka-be-gûş olmağa...râzı...oldu.

MB,29/20

Ve nücûm-ı âteş-hücûm meydân-ı eflâk-i pür-rücûmda
ahker-i mürde ve âb-ı efsürde gibi dem beste kaldı.

MB,29/18

2.3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

...hâk-i mağfiret-nâk-i Paki'-i Şerifde âsûde olan...

TH,101/14

...vasat-ı cesed-i ümmü'd-dünyâda menzile-gir-i
kalb-i vesi' olup...

TH,50/2-3

...cevher-i nâ-yâb-ı rûh zîr-i tûde-i gubâr-ı gam-
da güm olmak mukarrer idi.

TH, 94/8-9

...halvet-sarây-ı hâssü'l-hâss-ı lî-ma'allâhda şeker-
-pâş-ı zemzem-i guft u gû idi.

TH, 98/19

...muvâcehe-i şerife-i seyyidü'l-enâmda edâ-yı
lâzime-i salât u selâma kıyâm olundu.

TH, 99/23

...efsûs ki varıp teng-nâ-yı umûr-ı nâ-şâyeste-i
dünyâda yine ser-gerdân olursun.

TH, 110/4-5

...hezâr imâd-ı div-şiken ile mağâk-ı hevl-nâk-ı
zîr-i zemînde miyâne-i takvim-i fenâda mânende-i
şeb-i yeldâ farîk ve tûlânî...vaki olup...

TH, 39/23

Sâye-i nihâl-i bâlâ-keş-i hurmada vaz'-ı hıyâm-ı
ârâm olundu.

TH, 47/22

...mâye-dârân-ı kuvvet-i maliyye olanlar...halvet-
hâne-i sâlik-i râh-ı dıraz...da kûşe-nişin-i is-
tirahat olup...

TH, 57/5

...miyâne-i kûşe-i Mekke-i Mükerrerede devr ederek..

TH, 61/17-18

Şam gibi bir sevâd-ı a'zam sâye-i çîn-i gîsû-yı
hıyâbânda pinhân olup...

TH, 22/17

Ol ma'mûre-i dil-ârâya gülşen-i kadîm-i nazm-ı ke-
rimde bi'l-ihtisâs zikri câri olan...

TH, 23/14

2.4. Beş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

...medfen-i re's-i pür-nûr-ı Hazret-i Hüseyin b. Ali
RA'da çend-rûze vedî'a-i vakfe-i istikrar eylediler.

TH, 56/4-5

...'uyûn-ı eyvânı âgûş-ı dâye-i safâ-perver-i tâk-i sâye-güsterde gunûdedir.

TH,49/2-3

Ol sene-i 'amîmetü'l-meymenenin hengâm-ı cünbüş-i sipâh-ı fasl-ı bahârında...Mustafa Paşa...

TH,31/18

3. Ablatifli Tamlayıcılar

3.1. İki Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

Ve her sâhib-i kadr-i bülendin ki nihâl-i ikbâli cûybâr-ı pâdisâhîden ser-sebz ü şâd-âb ola.

MB,18/12

...nîm-i râhda vâki' cisr-i rasttan güzer olundukda..

TH,20/11

Nâgâh mekân-ı ba'îdden ol mehîb alemler göründü.

MB,51/13

...Harem-i Ka'be-i siyeh-libâs mâtem-gede-i pür-şî-
venden nişân verirdi.

TH,92/9

...Amazonyadan Hungaryaya varınca fütühât-ı İslâmiyyeden sonra itibâr olunan memleketler...

CN,98/24

...belki leşkerin bir tarafı...ol berd-i fitne-bâr-
dan bî-dâr olmadı.

MB,27/13

...'aşere-i mübeşşereden kemânkeşlerin pîri...

SN,28/23

...mübârek vech-i şerifinden burka'ı güşâdekılıp..

SN,29/25

...ulûm-ı hikemiyyeden bî-behre olanların aklı gözü
gördüğü yerden tecâvüz etmeyip...

CN,71/19

...ibtitâ-i âlemden ona gelince ol semtlere gidil-
miş değil...

CH,73/24

...mir'at-ı sûret-nümâ gibi ruhâm-ı mücellâdan
binâ olunup...

TH,41/14

Semenler berg-i terlerden tutarlar def
Çalar şûride olup cûylar kef.

MR,44/1

Gün olur ki...vakt-i seher hurşîd-i münevver tâli'ini
çeşm-i pür-hâbımdan uyarır.

MB.64/22

...gündüzler nihâd-ı pür-nûrumdan cemâl-i cihân
münevver olur.

MB.64/2

3.2. Üç Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

...mesned-i vâlâda tahta-i deryûze-i dest-i du'â
ve niyâz-ı nakd-i icâbetten tehî olmadığı iştibâh-
dan hâlidir.

TH,39/19

...kürbe-i nâ-huşyâr...müşâhede-i sûret-i bîdârî-
den vâye-gîr-i hirmân olmuştur.

TH,43/19-20

...lisân-ı belîgu'l-beyânı cism-i mübârek-i sahrâ-
dan mütemeyyiz olup...

TH,43/4-5

...dest-bürd-i tâb-ı âfitâbdan sâye-i şeb çeşm-i
i'tibâra sürme-i Sifahanîden ber-ter...görünürdü.

TH,47/16

...bu iki bürke-i masnû'a cûşîş-i ihsân-ı Milden
hisse-yâb olmalarıyla...

TH,52/7

...revzenleri verâ-yı çin-gîsû-yı eşcâr...dan âyi-
ne-i aya çeşm-güşâ-i temâşâ olmuşlardır.

TH,52/2

...yirmi menzil mikdârı mahal leb-i bahr-ı sefid-
den kenâr-ı bahr-ı Süveyşe varınca bîhte-i gırbâl-i
teng-çeşm olmuş...

TH,46/25

...dâmen-i temkîn-i mülûkânesinden izâle-i gubâr-ı
hıffet fikrine düşüp...

TH,50/23

...târîh-i hind-i garbîden menkûldür.

CN,85/9-10

...hübût-ı Hazret-i Ademden 4600 yılda hükümdâr
olup...

SN,35/14

...semâyim-i giyâh-ı cân-perverinden revâyah-i
'abîr u anber şikeste...dür.

MB,37/13-14

Bu dahı malumdur ki huftte-i kem âzâr-ı zâlim-i
bî-dâddan yeğdir.

ME,33/14

...hücûm-ı sultân-ı bahârdan her birine haberler
verdi.

MB,13/16

...âfitâb-ı felek-sâye cân-ı bezm-i işretinden
cur'a-nûş olmaga râzı oldu.

ME,29/21

3.3. Dört Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

...sâye-i livâu'l-hamd-i Muhammedî'den mehcûr et-
meye.

TH,102/10

...eger bahr-ı rahmet-hîz-i Narem-i Mükerrerden
sâhil-i hicrâna düşdün ise...

TH,93/19

...dâne-i hâtır-rübâ-yı Nacer-i Esved'den alâka-i
ittisâl kâbil-i infisâl olamadı.

TH,92/13

...gâm-ı arzû...galebe-i cünbüş-i hatve-i azîmetten
dâmen-keş oldu.

TH,92/2-3

...zemîn-i Bakîden ber-hâste olanlar dest-bürd-i
amele-i derekât-ı dūzahdan emîn olup...

TH,102/2

Tirîb-i sâkî-i peymâne- gerdân-ı delâletten
Dem-i âhirde imânım emânet yâ Rasûlallah.

TH,104/14

...Hazret-i Ömer...Kuds-i Mübâreki dest-i âlem-gü-
şâlarıyla suver-i vücûd-ı bed-bûd-ı küffârdan tah-
liye...buyurduklarında...

TH,39/8-9

...nekhet-i gül-i riyâz-ı kurbdan yine tahliye-i
dâmen edersin.

TH,109/13

Çemen mülke bakâ-i tarâvet-i bârân-ı ma'deletten
olur.

MB,18/18

Ömrü vefâ etmeyip velâdet-i bâ-sa'âdet-i Resûl-i
Kibriyâdan 883 sene mukaddem...

SN,41/21-22

...zamm-ı sûre-i sâd-ı şerîfden...aşr-ı şerîfini
tilâvet edip...

SN,30/12

Def-i sadeî-kârî dest-i hunyâ-gerân-ı mâh-simâ-yı
zenzeme-sâzdan feryâda gelip...

TH,25/15

3.4. Peş Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

Ammâ se-şebâne-rûz müşâhede-i ruhsâr-ı dil-ârâ-yı
Beyt-i Hudâdan cüdâ düşmekle...

TH,84/4

...sâid-i serin-i semîn-i simîn-i hûbândan efzûn
bir âb-ı sâf kemâl-i kuvvet-i su'ûd ile çarh-ı
nüh-tâka itâle-i lisân edip...

TH,29/17

3.5. Altı Kelimeyle Kurulmuş Olanlar:

...vâlide-i mükerrerleri ol nâzenin mehd-i hulleti
vâhime-i mütecessisân-ı hademe-i zaleme-i Nemrûd-ı
bed-bûddan muhâfaza için...

TH,17/1

ÖZET

Osmanlı Türkçesi devresinin 16. ve 17. asırlarına ait dört eserden malzemeler derleyerek ortaya çıkardığımız bu çalışmada, Arapça ve Farsça tamlamaların yapıları ve Türkçe cümle içindeki fonksiyonları incelenmiştir.

Malzemenin derlendiği eserler şunlardır:

1. Bursalı Lâmi'î Çelebi (1472-1537)'nin Münâzara-i Sultan-ı Bahar bâ-Şehriyâr-ı Şitâ (İzzet Efendi Matbaası, İst., 1290) adlı 75 sahifelik alegorik eseri.

2. Evliyâ Çelebi (1611-1682)'nin Seyâhatnâme (İkdâm Matbaası, Dersaadet 1315)'sinin birinci cildinin Mukaddime'den sonraki ilk yüz sahifelik kısmı.

3. Kâtip Çelebi (1609-1657)'nin Cihannümâ (Müteferrika basımı, m. 1732) adlı eserinin birinci cildinin ilk yüz sahifelik kısmı (Tezyîlü't-tâbi' kısımları hariç).

4. Yusuf Nâbî (1640-1712)'nin Tuhfetü'l-Harameyn (Dârü't-tıbbâ'ati'l-âmire, İst. 1265) adlı hac seyahati esnasında görüldüğü yerleri ve intibâlarını anlattığı 112 sahifelik eseri.

Tamlamalar yapıları ve fonksiyonları bakımından olmak üzere iki ana bölüm hâlinde ele alınmıştır.

Birinci bölümde, tamlamaların yapıları bütün teferru- atıyla incelenmiştir. Bununla beraber, tamlamaların teşki- li esnasında kelimelerde meydana gelen bir takım değişiklik- ler üzerinde durulmamıştır. Tamlamalar iki kelimeyle kurul- muş olanlardan başlayarak incelenmiştir. Önce, Arapça isim ve sıfat tamlamaları ve lafzî izâfet incelenmiş, terkipleri

meydana getiren kelimelerin cins ve yapılarına göre sınıflandırmalar yapılmıştır. Kelimelerin, cins ve yapılarından hareketle tamlama içindeki durumu üzerinde de durulmuştur.

Metinlerimizde Arapça kaideye göre kurulmuş tamlamalar, lafzî izâfetin dışında fazla kullanılmamıştır. Arapça tamlamaların teşkil malzemesi sadece Arapça kelimeler olduğu halde, Farsça tamlamalar Farsça ve Arapça kelimelerle, hatta Türkçe kelimelerle de kurulmuştur. Farsça tamlamada da Arapça kelimeler arasında keyfiyet ve kemiyet bakımından uygunluk olmalıdır; ancak, metinlerimizde bunun bir hayli istisnası geçmektedir. Buna karşılık, Farsça kelimelerin de bu kurala uydukları görülmektedir.

Tamlamanın ikinci kelimesinin sıfat olması hâlinde çoklukla tamlama sıfat, isim olması hâlinde ise isim tamlaması olmaktadır. Bu kaideye uymayan durumlar da vardır ve misalleriyle tespit edilmiştir. İki kelimeden fazla kelimeyle kurulmuş olan tamlamalarda durum biraz farklıdır.

Metinlerimizde iki kelimeden fazla kelimeyle kurulmuş Arapça tamlama bulunmadığı için bundan sonraki hususlar Farsça tamlamalarla ilgilidir. Burada tamlamanın cinsini tayin eden ikinci kelime değil, ikinci unsurdur. Bu unsur yerine göre tamlama veya müstakil kelime olmaktadır. İki kelimeden fazla kelimeyle kurulmuş tamlamaların sıfat tamlaması olmaları bir takım hususî şartlara bağlıdır. Bu sebeple, sıfat tamlamalarının ikinci unsuru sıfat veya sıfat manasında bir kelime olmalıdır. İkinci unsurun tamlama olması hâlinde -isim tamlaması olsun, sıfat tamlaması olsun- esas tamlama

her zaman isim tamlaması olmaktadır. Tamlamanın her iki unsuru da tamlama hâlinde bulunabilmektedir. Bu durumda tamlama en az dört kelimededen meydana gelmiş demektir. Dört kelimeyle kurulmuş tamlamanın unsurlarından biri tek kelime olursa, diğer unsur, unsurlarından biri tamlama olan bir tamlama hâlinindedir. Bütün bu durumlarda tamlamaların cins ve yapıları üzerinde teferruatla durulmuştur. Daha fazla kelimeyle kurulmuş olanlar hakkında, dörde kadar kelimeyle kurulmuş tamlamalarla ilgili tespit edilmiş özelliklerin bir çeşit tekrarı olacağından, açıklama getirmeye lüzum görülmemiştir.

İkinci bölümde tamlamaların Türkçe cümle içinde fonksiyonları incelenmiştir. Tamlamalar yine iki kelimeyle kurulmuş olanlarından başlayarak, cümle unsuru oluşlarına göre tasnif edilmişlerdir. Metinlerimizde geçen her sayıda tamlamalar cümlenin bütün unsurları yerine kullanılmıştır. Burada tamlama bütün olarak cümle unsurudur. Tamlamanın son kelimesine gelen ek veya edatlar, çoklukla bittiği kelimenin değil, bütünüyle tamlamanın eki veya edatıdır. Türkçe yardımcı fiillere gelerek birleşik fiil kuran tamlamalar ile yüklem ismi olan tamlamalarla ilgili bir takım özellikler vardır. Bu özellikler de aslında, kelimeler arasındaki mana ilgisiyle alakalıdır. Buna göre, birleşik fiil kuran tamlamaların bazan ilk kelimeleri, bazan da bütünüyle tamlama yardımcı fiilin isim unsurunu teşkil etmektedir. İlk kelimesi birleşik fiilin isim unsurunu teşkil eden tamlamaların geri kalan kelime veya unsurları, bu birleşik fiilin çeşitli yönlerden tamlayıcısı durumunda kalmaktadırlar.